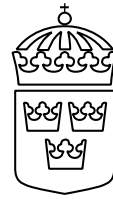

Regeringens proposition 2015/16:187

Genomförande av EU:s försvarardirektiv

Prop.
2015/16:187

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 2 juni 2016

Stefan Löfven

Anders Ygeman
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Inom EU pågår ett arbete med att stärka misstänkta och tilltalades processuella rättigheter i straffrättsliga förfaranden. Som ett led i det arbetet har ett direktiv om försvararrättigheter antagits. I propositionen föreslår regeringen de lagändringar som krävs för att genomföra direktivet.

Det införs bl.a. en uttrycklig regel om att ett barn som har frihetsberövats ska ha rätt att omedelbart få en närstående underrättad om skälen för frihetsberövandet.

En misstänkt som är frihetsberövad och företräds av en offentlig försvarare, eller en privat försvarare som uppfyller motsvarande krav, får en oinskränkt rätt att träffa och samtala i enrum med sin försvarare. Detsamma ska gälla för annan kontakt i form av t.ex. telefonsamtal eller brev mellan den frihetsberövade och hans eller hennes försvarare. För frihetsberövade som företräds av en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare kan dessa rättigheter i undantagsfall begränsas.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 27 november 2016.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	8
2.3	Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)	10
3	Ärendet och dess beredning	13
4	EU:s arbete med processuella rättigheter	14
4.1	Färdplanen	14
4.2	Direktivets syfte och innehåll	14
5	Genomförande av EU:s försvarardirektiv	16
5.1	Rätten till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden	16
5.1.1	Försvarare i straffrättsliga förfaranden	16
5.1.2	Försvarare för den som är frihetsberövad	19
5.1.3	Rätten att träffa och samtala med försvararen i enrum	21
5.1.4	Rätten att kontakta försvararen	26
5.1.5	Rätten att ha försvararen närvarande vid förhör och andra utredningsåtgärder	30
5.1.6	Rätten till konfidentialitet	33
5.2	Rätten att få en närstående underrättad om ett frihetsberövande	35
5.3	Rätten till tillgång till försvarare i förfaranden i samband med en arresteringsorder	40
5.4	Behovet av ytterligare författningsändringar	42
5.4.1	Rätten till tillgång till försvarare i andra förfaranden där begränsningar i kontakten med försvararen kan förekomma	42
5.4.2	Svensk rätt uppfyller åtagandena i direktivet utan ytterligare lagändringar	49
6	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	52
7	Kostnader och andra konsekvenser	53
8	Författningskommentar	53
8.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	53
8.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	57
8.3	Förslaget till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)	60

Bilaga 1	Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet.....	64	Prop. 2015/16:187
Bilaga 2	Sammanfattning av promemorian Rätten till försvarare, m.m. (Ds 2015:7).....	76	
Bilaga 3	Lagförslagen i promemorian Rätten till försvarare, m.m. (Ds 2015:7).....	78	
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanser (Ds 2015:7).....	87	
Bilaga 5	Lagförslagen i promemorian Genomförande av EU:s försvarardirektiv; kompletterande förslag (tilläggspromemorian).....	88	
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanser (tilläggspromemorian).....	93	
Bilaga 7	Lagrådsremissens lagförslag.....	94	
Bilaga 8	Lagrådets yttrande.....	102	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 2 juni 2016.....	104	
	Rättsdatablad.....	105	

Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
3. lag om ändring i häkteslagen (2010:611).

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Häri genom föreskrivs¹ att 21 kap. 9 §, 23 kap. 10 § och 24 kap. 21 a § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

9 §

Försvare för den som är anhållen eller häktad må ej förvägras att sammanträffa med honom. Försvaren äge i enrum meddela sig med den anhållne eller häktade; annan än offentlig försvarare dock endast om undersökningsledaren eller åklagaren medger det eller rätten finner det kunna ske utan men för utredningen eller för ordningen eller säkerheten å förvaringsplatsen.

Offentlig försvarare så ock av den misstänkte utsedd försvarare, som uppgivits för rätten, skola kallas till huvudförhandling eller annat rättens sammanträde för förhandling.

Den som är gripen, anhållen eller häktad har rätt att träffa sin försvarare. Om en försvarare som är utsedd av den misstänkte inte uppfyller de krav som ställs i 5 § första stycket, får undersökningsledaren eller åklagaren besluta att den misstänkte inte får träffa sin försvarare om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Beslutet ska vara skriftligt och innehålla de skäl som det grundas på. Den misstänkte eller försvararen får begära att rätten prövar beslutet.

Om den misstänkte har rätt att träffa sin försvarare ska det få ske i enrum.

En offentlig försvarare eller en försvarare som har utsetts av den misstänkte och meddelats rätten ska kallas till huvudförhandlingen, liksom till andra sammanträden inför rätten.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet, i den ursprungliga lydelsen.

Undersökningsledaren bestämmer, med de begränsningar som följer av andra-sjätte styckena, vem som får närvara vid förhör.

Vid förhör ska såvitt möjligt *ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne* närvara.

Ett biträde till en person som förhörs har rätt att närvara vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen och biträdet *svarar mot* de krav som ställs på försvarare i 21 kap. 3 § tredje stycket.

Den misstänkte *och hans eller hennes försvarare* har rätt att närvara vid förhör som hålls på den misstänktes begäran enligt 18 § andra stycket. Vid andra förhör *får försvararen närvara, om det kan ske utan men för utredningen.*

Målsägandebitråde har rätt att närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans eller hennes närvaro inte är till men för utredningen.

Är den som hörs under 15 år, bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

Undersökningsledaren bestämmer, med de begränsningar som följer av andra-sjätte styckena, vem som får närvara vid *ett* förhör.

Vid *ett* förhör ska *om* möjligt *ett trovärdigt vittne utsett av undersökningsledaren* närvara.

Ett biträde till en person som förhörs har rätt att närvara vid förhöret om det kan ske utan men för utredningen och *om* biträdet *uppfyller de* krav som ställs på *en* försvarare i 21 kap. 3 § tredje stycket.

Den misstänkte har rätt att *själv närvara och ha sin försvarare närvarande* vid *ett* förhör som hålls på den misstänktes begäran enligt 18 § andra stycket. Vid andra förhör *med den misstänkte har han eller hon rätt att ha sin försvarare närvarande. En försvarare som inte uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket får dock förhindras att närvara om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Vid förhör med någon annan än den misstänkte får den misstänktes försvarare närvara om det kan ske utan men för utredningen.*

Ett målsägandebitråde har rätt att närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans eller hennes närvaro inte är till men för utredningen.

När den som hörs *är* under 15 år bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

² Senaste lydelse 2008:67.

Undersökningsledaren får besluta att det som har förekommit vid förhör inte får uppenbaras.

Undersökningsledaren får besluta att det som har förekommit vid *ett* förhör inte får uppenbaras.

Prop. 2015/16:187

24 kap.

21 a §³

När någon har frihetsberövats genom gripande enligt 7 § första stycket, genom överlämnande till en polisman enligt 7 § andra stycket och då inte har frigivits, genom anhållande eller genom häktning enligt 17 §, ska någon av den frihetsberövades närmaste anhöriga eller någon annan person som står den frihetsberövade särskilt nära underrättas om frihetsberövandet så snart det kan ske utan men för utredningen.

Om den frihetsberövade motsätter sig att någon underrättas om frihetsberövandet, får underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

Underrättelse behöver inte lämnas om frihetsberövandet har upphört.

Den som har frihetsberövats genom gripande enligt 7 § första stycket, genom överlämnande till en polisman enligt 7 § andra stycket och då inte har frigetts, genom anhållande eller genom häktning enligt 17 § har rätt att så snart som möjligt få någon av sina närmaste anhöriga eller någon annan person som står honom eller henne särskilt nära underrättad om frihetsberövandet. Undersökningsledaren får besluta att skjuta upp en underrättelse om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras. När det inte längre finns skäl för beslutet ska en underrättelse lämnas så snart som möjligt.

Om den frihetsberövade motsätter sig att någon underrättas om frihetsberövandet, får *en* underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

En underrättelse behöver inte lämnas om frihetsberövandet har upphört.

Denna lag träder i kraft den 27 november 2016.

³ Senaste lydelse 2008:67.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs¹ att 5, 6 och 32 a §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för brott, *skall* vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge omedelbart underrättas *samt* kallas till förhör som hålls med den unge, *om detta inte är till men för utredningen eller det annars finns särskilda skäl mot det.*

Föreslagen lydelse

5 §²

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för brott, *ska* vårdnadshavaren eller *någon* annan som svarar för den unges vård och fostran samt *någon* annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge omedelbart underrättas *och* kallas till förhör som hålls med den unge. *Om den unge har gripits, anhållits eller häktats på grund av brottsmisstanken, ska en sådan vuxen underrättas om detta och om skälen för det samtidigt med underrättelsen om brottsmisstanken eller annars omedelbart efter frihetsberövandet.*

Undersökningsledaren får besluta att skjuta upp en underrättelse om brottsmisstanke, en kallelse till förhör eller en underrättelse om frihetsberövande om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras. När det inte längre finns skäl för beslutet ska en underrättelse omedelbart lämnas. Detsamma gäller en kallelse till förhör.

En underrättelse eller kallelse enligt första stycket ska inte göras om det strider mot den unges bästa eller om det finns andra särskilda skäl.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet, i den ursprungliga lydelsen.

² Senaste lydelse 2002:382.

6 §³

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott *på vilket fängelse kan följa, skall* socialnämnden genast underrättas. Av underrättelsen *skall* det framgå om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott *samt* hur den misstänkte ställt sig till deltagande.

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott *som kan leda till* fängelse, *ska* socialnämnden genast underrättas. Av underrättelsen *ska* det framgå *huruvida* den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott *och* hur den misstänkte ställt sig till *ett* deltagande.

Om den unge har gripits, anhållits eller häktats på grund av brottsmisstanken, ska socialnämnden underrättas om detta och om skälen för det samtidigt med underrättelsen om brottsmisstanken eller annars genast efter frihetsberövandet.

32 a §⁴

Ett juridiskt biträde ska förordnas för den unge

1. vid en utredning enligt 31 § första stycket, om det inte är uppenbart att den unge saknar behov av det, och

2. vid en utredning enligt 31 § andra eller tredje stycket, om det finns synnerliga skäl för det.

Ansökan om sådant biträde görs av åklagaren eller den unges vårdnadshavare hos tingsrätten. Bestämmelserna i 21 kap. 5–8 §§, 9 § *andra* stycket och 10 § rättegångsbalken ska tillämpas *be-*
träffande sådant juridiskt biträde.

En ansökan om *ett* sådant biträde görs av åklagaren eller den unges vårdnadshavare hos tingsrätten. Bestämmelserna i 21 kap. 5–8 §§, 9 § *tredje* stycket och 10 § rättegångsbalken ska tillämpas *i fråga om ett* sådant juridiskt biträde.

Denna lag träder i kraft den 27 november 2016.

³ Senaste lydelse 2002:447.

⁴ Senaste lydelse 2010:478.

2.3 Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

Härigenom föreskrivs⁵ att 3 kap. 4–8 §§ och 6 kap. 2 § häkteslagen (2010:611) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

En intagen får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske. *Sådan kommunikation får dock vägras om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning enligt 5 §.*

En intagen får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske.

Elektronisk kommunikation får vägras om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning enligt 5 §. Om den intagne har utsett en försvarare som inte uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken, får dock elektronisk kommunikation mellan den intagne och försvararen endast vägras om det är nödvändigt för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet.

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare får inte vägras. Detsamma gäller elektronisk kommunikation mellan en intagen och en försvarare som den intagne har utsett om försvararen uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken.

⁵ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsuler myndigheter under frihetsberövandet, i den ursprungliga lydelsen.

5 §

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och en annan person får avlyssnas, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. De som ska kommunicera med varandra ska i förväg informeras om kontrollen.

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes <i>offentlige försvarare</i> får inte avlyssnas.	Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes <i>försvarare</i> får inte avlyssnas.
--	---

6 §

Försändelser mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare, en svensk myndighet eller ett internationellt organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda ska vidarebefordras utan granskning. En sådan försändelse till en intagen ska dock inte vidarebefordras utan hållas kvar, om det finns anledning att anta att uppgiften om avsändare av försändelsen är oriktig.

Försändelser mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare, en svensk myndighet eller ett internationellt organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda ska vidarebefordras utan granskning. *Detsamma gäller försändelser mellan en intagen och en försvarare som den intagne har utsett om försvararen uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken.* En sådan försändelse till en intagen ska dock inte vidarebefordras utan hållas kvar, om det finns anledning att anta att uppgiften om avsändare av försändelsen är oriktig.

7 §

Om en intagen har utsett en försvarare som inte uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken, ska försändelser mellan den intagne och försvararen vidarebefordras såvida det inte är nödvändigt att vägra vidarebefordran för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet.

I andra fall än som avses i 6 § får en intagen vägras att sända eller ta emot en försändelse, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten. *En försändelse som den intagne inte får sända eller ta emot får hållas kvar.*

I andra fall än som avses i första stycket eller i 6 § får en intagen vägras att sända eller ta emot en försändelse, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten.

En försändelse som den intagne inte får sända eller ta emot får hållas kvar.

En försändelse som hålls kvar får *inte* granskas *utan* den *intagnes medgivande*, om det *inte* är absolut nödvändigt av säkerhetsskäl.

En försändelse som hålls kvar får granskas *endast om*

1. *den intagne har medgett det, eller*

2. *det i fall som avses i 7 § andra stycket är absolut nödvändigt av säkerhetsskäl.*

En försändelse som avses i 6 § får endast granskas *i syfte* att utreda vem avsändaren är.

En försändelse som avses i 6 § eller 7 § *första stycket* får endast granskas *för* att utreda vem avsändaren är.

6 kap.

2 §

Ett beslut om restriktioner enligt 1 § får avse inskränkningar i rätten att

1. placeras tillsammans med andra intagna enligt 2 kap. 1 § andra stycket,

2. vistas i gemensamhet enligt 2 kap. 5 §,

3. följa vad som händer i omvärlden enligt 2 kap. 9 §,

4. inneha tidskrifter och tidningar enligt 2 kap. 11 §,

5. ta emot besök enligt 3 kap. 1 § första stycket,

6. stå i förbindelse med annan genom elektronisk kommunikation enligt 3 kap. 4 §, eller

6. stå i förbindelse med annan genom elektronisk kommunikation enligt 3 kap. 4 § *första och andra styckena*, eller

7. sända och ta emot försändelser enligt 3 kap. 7 §.

Denna lag träder i kraft den 27 november 2016.

Den 22 oktober 2013 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet. Direktivet, som trädde i kraft den 26 november 2013, ska vara genomfört i svensk rätt senast den 27 november 2016. Direktivet bifogas som *bilaga 1*.

Den 4 april 2014 beslutade chefen för Justitiedepartementet att uppdra åt en utredare att biträda departementet med att ta fram ett underlag för bedömningen av vilka åtgärder som krävs för att Sverige ska leva upp till sina åtaganden enligt direktivet och lämna förslag till de författningsändringar som behövs för att genomföra direktivet. I januari 2015 överlämnades departementspromemorian Rätten till försvarare, m.m. (Ds 2015:7). Promemorians sammanfattning och lagförslag finns i *bilagorna 2 och 3*. Promemorian har remitterats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2015/755/Å).

Inom Justitiedepartementet har det därefter utarbetats en kompletterande promemoria som behandlar frågor om tillgång till försvarare (hädanefter benämnd tilläggspromemorian). Tilläggspromemorian har remissbehandlats. Tilläggspromemorians lagförslag finns i *bilaga 5*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. En sammanställning över remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2016/798/Å).

I denna proposition behandlar regeringen promemorians och tilläggspromemorians lagförslag.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 28 april 2016 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i bilaga 6. Lagrådets yttrande finns i bilaga 7. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 5.1.4 och i författningskommentaren. Regeringen följer delvis Lagrådets förslag. Vissa språkliga och redaktionella ändringar har gjorts i förhållande till lagrådsremissen.

4 EU:s arbete med processuella rättigheter

4.1 Färdplanen

Inom EU utgör principen om ömsesidigt erkännande av domar och andra beslut av rättsliga myndigheter en hörnsten i det straffrättsliga samarbetet. Principen syftar till att underlätta samarbetet mellan behöriga myndigheter och att stärka det rättsliga skyddet av enskildas rättigheter. En förutsättning för principens genomförande är att medlemsstaterna har förtroende för varandras straffrättsliga system. Ett sätt att öka förtroendet är att införa gemensamma minimiregler för enskildas rättigheter vid det straffrättsliga förfarandet.

Under det svenska ordförandeskapet i EU hösten 2009 antog rådet en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta och tilltalades processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden. Färdplanen föreskriver ett s.k. steg-för-stegförfarande enligt vilket kommissionen ska lägga fram förslag när det gäller rätten till översättning och tolkning (åtgärd A), information om rättigheter och om anklagelsen (åtgärd B), juridisk rådgivning och rättshjälp (åtgärd C), kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) och särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänka eller tilltalade personer (åtgärd E).

Hittills har två åtgärder enligt färdplanen antagits och genomförts. Det första steget i färdplanen, ett direktiv om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden, antogs 2010. Direktivet har föranlett vissa anpassningar i svensk rätt (prop. 2012/13:132). Det andra steget i färdplanen, ett direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, antogs 2012. Direktivet har medfört vissa lagändringar (prop. 2013/14:157).

Det nu aktuella direktivet genomför en del av åtgärd C och åtgärd D i färdplanen. Direktivet ska vara genomfört i medlemsstaterna senast den 27 november 2016.

4.2 Direktivets syfte och innehåll

Syftet med direktivet är enligt artikel 1 att fastställa minimiregler om rättigheterna för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för personer som är föremål för förfaranden enligt en europeisk arresteringsorder att få tillgång till en försvarare, att få en tredje part underrättad om ett frihetsberövande och att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under ett frihetsberövande.

Direktivets tillämpningsområde anges i artikel 2. Rättigheterna gäller för misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden från det att de genom ett officiellt meddelande eller på något annat sätt av en medlemsstats behöriga myndigheter har underrättats om att de är misstänkta eller tilltalade för att ha begått ett brott fram till dess att förfarandena har avslutats (artikel 2.1). Rättigheterna gäller även andra än misstänkta eller tilltalade som under loppet av förhör med polis eller annan brottsbekämpande myndighet blir misstänkta eller tilltalade

(artikel 2.3). Direktivet är också tillämpligt på personer som är föremål för förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder från det att de grips i den verkställande medlemstaten (artikel 2.2). I artikel 2.4 anges vissa undantag från direktivets tillämpningsområde.

Rätten för misstänkta och tilltalade att få tillgång till försvarare regleras i artikel 3. Medlemsstaterna ska se till att misstänka och tilltalade har rätt till tillgång till försvarare i så god tid och på ett sådant sätt att de berörda personerna kan utöva sin rätt till försvar i praktiken och på ett effektivt sätt. Den misstänkte eller tilltalade ska ha rätt att bl.a. tala med och kontakta sin försvarare i enrum och ha sin försvarare närvarande under förhör. I undantagsfall och endast under förundersökningen får medlemstaterna göra undantag från rätten till tillgång till försvarare. Ett undantag ska vara motiverat av antingen om det finns ett trängande behov av att avvärja livsfara eller fara för en persons frihet eller kroppsliga integritet eller om omedelbara åtgärder från de utredande myndigheternas sida är avgörande för att förhindra att straffrättsliga förfaranden väsentligen äventyras (artikel 3.6). Rätten till konfidentiell kommunikation mellan en misstänkt eller en tilltalad och dennes försvarare behandlas i artikel 4. Rätten är absolut.

Rätten för frihetsberövade att få en tredje part underrättad om frihetsberövandet regleras i artikel 5. I artikeln regleras också underrättelse till vårdnadshavare för det fall den misstänkte eller tilltalade är ett barn. Rätten för frihetsberövade att kontakta en tredje part anges i artikel 6. Artikel 7 innehåller rättigheter för frihetsberövade utländska medborgare att få det egna landets konsulära myndigheter underrättade om frihetsberövandet och att kontakta dessa myndigheter. I artikel 8 behandlas villkor för undantag från artiklarna 3 och 5.

Artikel 10 behandlar rätten till tillgång till försvarare i förfaranden om en europeisk arresteringsorder. Medlemsstaterna ska se till att en eftersökt person har rätt att få tillgång till en försvarare i den verkställande medlemstaten efter det att han eller hon har gripits med stöd av den europeiska arresteringsordern. Den eftersökte ska ha rätt att bland annat träffa och kontakta sin försvarare och ha försvararen närvarande vid den verkställande rättsliga myndighetens förhör med den eftersökta personen. I artikel 9 ställs vissa krav på information och dokumentation i samband med att en person avstår från sin rätt till tillgång till försvarare enligt artikel 3 eller artikel 10.

Artiklarna 11–18 innehåller bestämmelser om bland annat tillgången till effektiva rättsmedel, utsatta personer, upprätthållande av skyddsnivån, införlivande och ikraftträdande.

5 Genomförande av EU:s försvarardirektiv

5.1 Rätten till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden

5.1.1 Försvarare i straffrättsliga förfaranden

Regeringens bedömning: Direktivet omfattar både privata och offentliga försvarare. Rätten till tillgång till försvarare enligt direktivet, dvs. rätten att träffa försvararen och samtala i enrum, rätten till kontakt med försvararen och rätten att ha försvararen närvarande vid förhör, bör gälla utan undantag för den som företräds av en offentlig försvarare. I dessa sammanhang bör privata försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare likställas med offentliga försvarare. Det bör fortfarande vara möjligt att inskränka rätten till tillgång till försvarare för en misstänkt som företräds av en privat försvarare som inte uppfyller dessa krav.

Promemorians bedömning stämmer delvis överens med regeringens. Enligt promemorian bör det inte göras någon skillnad mellan privata försvarare som uppfyller vissa krav och andra privata försvarare.

Remissinstanserna: Enligt *Sveriges advokatsamfund* bör privata försvarare som är advokater behandlas på samma sätt som offentliga försvarare.

Tilläggspromemorians bedömning stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: *Riksdagens ombudsmän (JO)* anför att det finns en risk för att det kan uppstå en del praktiska problem vid tillämpningen, bl.a. hur polisen ska förhålla sig till försvararens egen bedömning av sina kvalifikationer. *Åklagarmyndigheten* och *Ekobrottsmyndigheten* framför liknande synpunkter.

Skälen för regeringens bedömning

Både privata och offentliga försvarare omfattas av direktivet

Direktivet föreskriver en rätt till tillgång till försvarare för den som är misstänkt eller tilltalad. Enligt direktivets ingress avses med försvarare personer som enligt nationell lagstiftning är kvalificerade och berättigade, inbegripet genom ackreditering från ett auktoriserat organ, att tillhandahålla juridisk rådgivning och rättsligt bistånd till misstänkta eller tilltalade (skäl 15).

Enligt svensk rätt får den misstänkte biträdas av en försvarare vid sin talans förberedande och utförande (21 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken). En försvarare ska vara den misstänktes rådgivare och företa de åtgärder som behövs för att bevaka den misstänktes rätt samt åberopa omständigheter och bevis som talar till den misstänktes förmån (21 kap. 7 § rättegångsbalken). En person får inte vara försvarare om han eller hon har eller har haft uppdrag åt den misstänkte eller ekonomiska förbindelser med denne och omständigheterna är ägnade att minska förtroendet för hans eller hennes förmåga att iaktta vad som åligger en

försvare. Bestämmelserna om ombud är även tillämpliga på försvare (21 kap 3 § tredje stycket rättegångsbalken). Som ombud får inte brukas annan än den som rätten med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finner lämplig att vara ombud i målet (12 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken). Den som är underårig eller i konkurs eller har en förvaltare får inte vara ombud (12 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken). Det krävs inte att ombudet har någon juridisk utbildning eller i sitt arbete sysslar med rättsliga frågor.

En offentlig försvare ska förordnas för en misstänkt som är anhållen eller häktad om han eller hon begär det (21 kap. 3 a § rättegångsbalken). Även i vissa andra angivna fall ska en offentlig försvare förordnas. Till offentlig försvare ska en advokat som är lämplig för uppdraget förordnas. Om det finns särskilda skäl, får det utses någon annan lämplig person som har avlagt de kunskapsprov som är föreskrivna för behörighet till domaranställning, vilket innebär att personen ska ha avlagt juristexamen (21 kap. 5 § rättegångsbalken). Det ställs alltså högre krav på den som får förordnas som offentlig försvare än på den som får utses till privat försvare.

Svensk rätt innehåller som beskrivits ovan bestämmelser som uppställer krav på den som får uppträda som försvare. Som anförs i promemorian omfattas både offentliga och privata försvare av direktivets bestämmelser.

Privata försvare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvare bör likställas med en offentlig försvare

Rätt till tillgång till försvare omfattar rätten att träffa försvaren och samtala i enrum, rätten till kontakt med försvaren och rätten att ha försvaren närvarande vid förhör. Dessa rättigheter framgår i svensk rätt av bl.a. 21 kap. 9 § rättegångsbalken (rätten till samtal i enrum) och 3 kap. 6 § häkteslagen (rätten att sända och ta emot försändelser). I dessa bestämmelser görs det en åtskillnad mellan offentliga försvare och privata försvare. För den som har en offentlig försvare gäller rättigheterna utan inskränkning medan det för privata försvare finns möjlighet för myndigheterna att inskränka dessa rättigheter bl.a. på grund av utredningsskäl. I 21 kap. 9 § rättegångsbalken anges att en privat försvare får tala i enrum med sin klient endast om undersökningsledaren eller åklagaren medger det eller om rätten finner att det kan ske utan men för utredningen eller för ordningen eller säkerheten på förvaringsplatsen.

I promemorian görs bedömningen att rättigheterna även fortsättningsvis bör gälla utan undantag för den som har en offentlig försvare. Som ett led i den bedömningen föreslås att det i fråga om elektronisk kommunikation uttryckligen ska anges att sådan kommunikation mellan den intagne och hans eller hennes offentliga försvare inte får vägras. Regeringen instämmer i promemorians bedömning att rättigheterna även fortsättningsvis bör gälla utan undantag för den som har en offentlig försvare.

I promemorian anges däremot att när den misstänkte har en privat försvare bör rättigheterna utifrån vissa i direktivet angivna kriterier kunna begränsas, eftersom det inte kan uteslutas att det förekommer

Prop. 2015/16:187 privata försvarare som är olämpliga. En olämplig försvarare kan under vissa förutsättningar avvisas av rätten (12 kap. 5 § rättegångsbalken). Det kan emellertid förekomma att en försvarare är allmänt olämplig eller uppträder olämpligt i en speciell situation utan att han eller hon kan avvisas. I sådana situationer kan den misstänktes eller tilltalades rättigheter behöva begränsas för att inte utredningen ska förstöras eller säkerheten äventyras. Även regeringen anser därför att om den misstänkte företräds av en privat försvarare kan hans eller hennes rättigheter under vissa förutsättningar behöva begränsas.

Frågan är då hur reglerna om denna begränsning bör utformas. Bör de t.ex. omfatta samtliga privata försvarare? *Sveriges advokatsamfund* framför att privata försvarare som är advokater bör behandlas på samma sätt som offentliga försvarare. Som Advokatsamfundet påtalar är advokater som är försvarare underkastade en i lag föreskriven tystnadsplikt, en advokatetisk tystnadsplikt och omfattas dessutom av det s.k. frågeförbudet enligt rättegångsbalken som innebär en absolut tystnadsplikt. Från den misstänktes eller tilltalades perspektiv är det en förutsättning för att få en rättvis rättegång att rätten till biträde av och förtroligt samtal med en advokat är densamma oavsett om försvararen har förordnats av rätten eller utsetts av den misstänkte. De skäl som talar för att det ska finnas en möjlighet att begränsa de rättigheter som följer av direktivet gör sig inte heller i första hand gällande i fråga om advokater utan tar snarare sikte på andra privata försvarare som helt kan sakna juridiska kunskaper och i stället ha blivit utsedda på grund av en personlig relation till den misstänkte. Privata försvarare som är advokater bör mot denna bakgrund i detta sammanhang likställas med offentliga försvarare.

Till offentlig försvarare kan inte bara en advokat som är lämplig förordnas utan även en annan lämplig person om han eller hon uppfyller vissa krav. De skäl som talar för att rättigheterna i direktivet ska kunna begränsas tar som tidigare nämnts främst sikte på försvarare som t.ex. kan befaras uppträda olämpligt. Det är svårt att tänka sig en situation där en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare t.ex. skulle ha brottsligt samröre med en misstänkt. Mot denna bakgrund och med hänsyn till att undantagen i direktivet ska tillämpas restriktivt bör även sådana privata försvarare som inte är advokater men ändå uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare behandlas på samma sätt som offentliga försvarare. En sådan ordning skulle innebära att merparten av alla privata försvarare kommer att likställas med offentliga försvarare i dessa sammanhang. För andra privata försvarare bör det som anges ovan fortfarande finnas en möjlighet att begränsa de rättigheter som följer av direktivet.

Som *JO, Åklagarmyndigheten* och *Ekobrottsmyndigheten* anför kommer polisen, åklagare och Kriminalvården att ställas inför frågan huruvida en privat försvarare uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare eller inte. Det ankommer i första hand på den misstänkte eller försvararen själv att visa att försvararen uppfyller kraven. Det kan t.ex. visas genom att den misstänkte eller tilltalade eller försvararen uppvisar tidigare förordnanden som offentlig försvarare i liknande mål. Vid behov ankommer det på den enskilde beslutsfattaren att inom ramen för prövningen om det föreligger skäl att begränsa den misstänktes

rättigheter ta ställning till om den privata försvararen uppfyller kraven eller inte. Görs bedömningen att kraven inte är uppfyllda omfattas försvararen vid prövningen av de regler som gäller för andra privata försvarare. Ett sådant beslut kan på samma sätt som om rättigheten begränsas för den misstänkte av andra skäl omprövas eller underställas rättens prövning i enlighet med vad som gäller enligt rättegångsbalken eller häkteslagen (2010:611).

5.1.2 Försvarare för den som är frihetsberövad

Regeringens bedömning: Det bör inte nu införas skärpta krav på den som får vara privat försvarare för en frihetsberövad person.

Promemorians bedömning stämmer överens med regeringens. I promemorian lämnas inget förslag till begränsning av vem som får uppträda som privat försvarare för en frihetsberövad person.

Remissinstanserna: *Helsingborgs tingsrätt* framför att det bör övervägas att ställa som krav att en offentlig försvarare alltid ska förordnas för en person som är anhållen eller häktad om inte han eller hon har utsett en privat försvarare som är advokat. Ett annat alternativ enligt tingsrätten är att endast den som är advokat ska kunna utses till privat försvarare för den som är anhållen eller häktad. *Kriminalvården* anser att det finns risk för att säkerheten på förvaringsplatsen inte längre kan garanteras med promemorians förslag, bl.a. eftersom den frihetsberövade kan utse en kriminellt belastad eller annars olämplig person till privat försvarare, vilket medför att den personen kan bereda sig tillträde till förvaringsplatsen. Det finns även enligt *Kriminalvården* en risk för att personer som vill ha insyn i processen genom hot tilltvingar sig rollen som privat försvarare. Enligt *Sveriges advokatsamfund* bör privata försvarare som är advokater behandlas på samma sätt som offentliga försvarare.

Tilläggspromemorians förslag avviker från regeringens. I tilläggspromemorian föreslås att endast den som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare får vara försvarare för en gripen, anhållen eller häktad person.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. *Helsingborgs tingsrätt*, *Solna tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Kriminalvården* och *Sveriges advokatsamfund* tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det. *Riksdagens ombudsmän (JO)* avstyrker förslaget av principiella skäl. Enligt JO är rätten att som misstänkt för brott kunna välja en försvarare som man har särskilt förtroende för eller som har särskilda kunskaper en viktig rättssäkerhetsfråga och förslaget innebär en väsentlig inskränkning i den valmöjligheten. *Åklagarmyndigheten* och *Ekobrottsmyndigheten* anför att frågan vilken ställning en utsedd försvarare vars behörighet är ifrågasatt ska ha i avvaktan på domstolens ställningstagande i behörighetsfrågan och därmed vilken tillgång den frihetsberövade ska ha till sin försvarare under denna tid bör utredas vidare.

Skälen för regeringens bedömning: För en misstänkt som är anhållen eller häktad ska som regel en offentlig försvarare förordnas. Rätten till en offentlig försvarare är en viktig del i den misstänktes grundläggande

Prop. 2015/16:187 rättsskydd. En offentlig försvarare ska i första hand vara en advokat. Det innebär att det ställs krav på kompetens på den som får förordnas till offentlig försvarare för en frihetsberövad person. För att bli advokat krävs förutom en jur.kand.-examen och minst tre års arbetserfarenhet av kvalificerad juridisk verksamhet, en advokatexamen. Först då kan personen i fråga antas som ledamot i Advokatsamfundet. Inför ett antagande kontrolleras att den sökande har ordnad ekonomi, är redbar och i övrigt lämplig för advokatverksamhet. En advokat måste även varje år genomgå minst 18 timmars vidareutbildning. Några motsvarande krav ställs inte på en privat försvarare. För att vara privat försvarare krävs endast att personen med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet är lämplig att vara försvarare. Personen får inte heller vara underårig, i konkurs eller ha förvaltare. Det finns inte något krav på att han eller hon ska ha någon juridisk utbildning.

Att som misstänkt eller tilltalad vara gripen, anhållen eller häktad innebär förutom en inskränkning i rörelsefriheten också en inskränkning i möjligheten att kommunicera med andra. I en sådan situation är det viktigt att ha en försvarare som kan tillgodose och tillvarata den frihetsberövades intressen. Med hänsyn till de begränsade krav som ställs på den som får vara privat försvarare föreslås därför i tilläggs promemorian att endast den som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare får vara försvarare för en gripen, anhållen eller häktad person. De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget i tilläggspromemorian. Enligt *JO* innebär emellertid förslaget en väsentlig inskränkning för personer som är frihetsberövade i rätten att välja privat försvarare. *JO* anför vidare att det från principiella utgångspunkter inte är acceptabelt att rätten att välja försvarare är mer inskränkt för den som är frihetsberövad än för andra brottsmisstänkta.

Som *JO* pekar på innebär förslaget ett avsteg från gällande rätt och de principer som gäller vid val av försvarare. Frågan är komplex och det finns anledning att noggrant utreda och analysera om de fördelar som förslaget innebär väger upp de nackdelar som *JO* pekar på. Det är heller inte uteslutet att det är möjligt att justera förslaget eller hitta en alternativ lösning som innebär att nackdelarna blir mindre än med det remitterade förslaget. En sådan förändring som föreslås i tilläggspromemorian skulle därför behöva utredas mer ingående. Det finns inte möjlighet att göra det inom ramen för detta lagstiftningsärende. Mot den bakgrunden bör tilläggspromemorians förslag inte genomföras nu.

5.1.3 Rätten att träffa och samtala med försvararen i enrum

Prop. 2015/16:187

Regeringens förslag: Bestämmelsen om en anhållen eller häktad persons rätt att träffa sin försvarare och rätt till samtal i enrum med försvararen ändras så att det tydligare framgår att det är den frihetsberövade och inte försvararen som har denna rätt. Det förtydligas också att rätten även gäller för den som är gripen. Rättigheten ska på samma sätt som för den som har en offentlig försvarare gälla utan begränsningar för en misstänkt som har utsett en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. Om den frihetsberövade har en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare får undersökningsledaren eller åklagaren besluta att den frihetsberövade inte får träffa sin försvarare. En förutsättning för ett sådant beslut ska vara att det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning väsentligen försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Om den frihetsberövade får träffa sin försvarare ska ett sådant möte få ske i enrum.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. Promemorians förslag innebär att den frihetsberövade har rätt att träffa sin försvarare och samtala med honom eller henne i enrum. När den frihetsberövade har en privat försvarare får förundersökningsledaren eller åklagaren under förundersökningen besluta att samtal i enrum inte får äga rum, dvs. att ett sådant samtal får avlyssnas eller övervakas. En förutsättning för ett sådant beslut ska vara att det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet på förvaringsplatsen. Förslaget omfattar alla privata försvarare.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslaget. Enligt *Helsingborgs tingsrätt* strider den föreslagna regleringen mot direktivet när det gäller möjligheten att göra undantag från rätten till samtal i enrum. Det ska enligt direktivet bl.a. vara fråga om väsentlig fara för det straffrättsliga förfarandet för att undantag ska få tillåtas. Vidare kräver direktivet att undantagen ska vara strikt tidsbegränsade. Inget av dessa krav har kommit till uttryck i den föreslagna lagtexten. Tingsrätten påpekar att rätten att kommunicera med försvararen och rätten till konfidentialitet skyddar delvis olika intressen, vilket innebär att det kan vara mer fördelaktigt för klienten att kommunikationen med försvararen vägras än att den avlyssnas. Enligt *Sveriges advokatsamfund* bör privata försvarare som är advokater behandlas på samma sätt som offentliga försvarare. Advokatsamfundet motsätter sig därför att undantag görs i förhållande till privata försvarare som är advokater. Enligt Advokatsamfundet skulle en avlyssning strida mot den i rättegångsbalken lagstadgade tystnadsplikten för advokater och innebära ett allvarligt ingrepp i den grundläggande rätten att fritt och under sekretesskydd kunna kommunicera med sin advokat. *Kriminalvården* anför en oro över att möjligheten att begränsa en intagens möjlighet till kontakt med en privat

Prop. 2015/16:187 försvarare endast ska gälla under förundersökningen. Kriminalvården menar även att det inte finns något i direktivet som säger att om det föreligger ett trängande behov av att avvärja livsfara eller fara för en persons frihet eller fysiska säkerhet får undantaget endast tillämpas för att avvärja faror på förvaringsplatsen.

Tilläggspromemorians förslag stämmer delvis överens med regeringens. I tilläggspromemorian lämnas inget förslag om att förundersökningsledaren eller åklagaren får besluta att en frihetsberövad inte får träffa sin försvarare om det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning väsentligen försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet.

Remissinstanserna: *Hovrätten för Västra Sverige* lämnar språkliga synpunkter på lagtextens utformning.

Skälen för regeringens förslag

Rätten att träffa och samtala med försvararen i enrum

Enligt artikel 3.3 a) ska en misstänkt och tilltalad ha rätt att i enrum tala med sin försvarare, även före polisförhör och andra förhör. Undantag från rätten till samtal i enrum får enligt artiklarna 3.6 och 8 göras under vissa förutsättningar. Undantagen ska tillämpas restriktivt.

I Sverige gäller en oinskränkt rätt för en misstänkt eller tilltalad som inte är frihetsberövad att träffa och tala i enrum med sin försvarare. Det saknas alltså bestämmelser som begränsar denna möjlighet. Detta gäller oavsett om försvararen är offentlig eller privat. Motsvarande måste anses gälla för en misstänkt som är underkastad reseförbud.

Den som är anhållen eller häktad får inte förvägras att träffa sin försvarare, oavsett om det är en offentlig eller en privat försvarare. En anhållen eller häktad får inte heller förvägras att träffa sin offentliga försvarare i enrum. För den som har en privat försvarare finns en sådan rätt endast om förundersökningsledaren eller åklagaren medger det eller domstolen finner att det kan ske utan men för utredningen eller för ordningen eller säkerheten på förvaringsplatsen (21 kap. 9 § rättegångsbalken).

Direktivet talar om en rättighet för den misstänkte och tilltalade att träffa sin försvarare och samtala med honom eller henne i enrum. Det bör därför som föreslås i promemorian förtydligas i lagtext att rätten att träffa försvararen och samtala i enrum med honom eller henne är en rätt för den frihetsberövade och inte för försvararen. Som *Åklagarmyndigheten* anför, och som även framgår av promemorian, torde bestämmelsen i dag tillämpas analogt på gripna personer. Det är dock rimligt att det i rättegångsbalken uttryckligen framgår att rätten att träffa och samtala i enrum med sin försvarare tillkommer även gripna personer. En sådan ändring bör därför också göras. Även om ändringarna endast innebär klarlägganden av gällande rätt och en tydligare författningstext bidrar de som *JO* påtalar till att förutsättningarna förbättras för att den frihetsberövades rätt att träffa sin försvarare och samtala i enrum med honom eller henne respekteras och tillvaratas.

Rätten att utan begränsningar samtala med sin försvarare i enrum tillkommer enligt gällande rätt endast de frihetsberövade personer som har en offentlig försvarare. När den frihetsberövade personen har en privat försvarare kan denna rätt under vissa förutsättningar begränsas. En sådan ordning avviker till sin struktur i viss utsträckning från hur direktivet reglerar denna situation. I direktivet anges visserligen att den misstänkte eller tilltalade har rätt att i enrum samtala med sin försvarare och att denna rätt under vissa förutsättningar kan begränsas. Av direktivet framgår emellertid också att rätten till tillgång till försvarare ska omfattas av konfidentialitet, dvs. av förtrolighet (artikel 4). Någon möjlighet att begränsa den rättigheten finns inte. I promemorian anförs att i de enligt direktivet tillåtna undantagsfallen är det godtagbart att inskränka rätten till konfidentialitet på så sätt att ett sammanträffande mellan den misstänkte och försvararen avlyssnas eller övervakas. Som *Helsingborgs tingsrätt* påpekar skyddar emellertid rätten att kommunicera med försvararen och rätten till konfidentialitet delvis olika intressen, vilket innebär att det kan vara mer fördelaktigt för klienten att kommunikationen med försvararen vägras än att den avlyssnas. Som *Sveriges advokatsamfund* framför skulle en avlyssning av privata försvarare som är advokater vara svårförenlig med den lagstadgade tystnadsplikten för advokater. Mot denna bakgrund och med hänsyn till de krav som direktivet uppställer på förtrolighet bör det inte finnas några begränsningar vad gäller rätten att samtal mellan en frihetsberövad och hans eller hennes försvarare ska få ske i enrum.

Det finns dock som promemorian anför situationer där det bör finnas en möjlighet att begränsa den frihetsberövades möjlighet att träffa sin försvarare. Direktivets utgångspunkt är att det snarare är sammanträffandet som sådant som kan behöva förhindras än att det ställs upp begränsningar i fråga om konfidentialiteten. I linje med det bör begränsningen, i stället för att avse samtal i enrum, ta sikte på själva mötet med försvararen. Begränsningen bör inte omfatta frihetsberövade som företräds av en offentlig försvarare, som enligt gällande rätt har rätt att utan undantag både få träffa och samtala i enrum med sin försvarare. Som anförs i avsnitt 5.1.1 bör privata försvarare som är advokater eller i övrigt uppfyller de lämplighets- och kunskapskrav som ställs på en offentlig försvarare likställas med offentliga försvarare. Det innebär att även en misstänkt som företräds av en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare bör ha motsvarande rätt att träffa och samtala med sin försvarare i enrum.

Att en frihetsberövad person har rätt att träffa och samtala med sin försvarare innebär inte någon ovillkorlig rätt för honom eller henne att närhelst han eller hon påkallar det genast få meddela sig med sin försvarare i enrum (JO 1960 s. 70). Begär försvararen att få samtala med klienten omedelbart före ett förhör eller under ett pågående förhör, beror det av omständigheterna i varje särskilt fall om detta ska tillåtas eller inte. En sådan ordning är förenlig med direktivet. Av ingressen (skäl 22) framgår att medlemsstaterna får besluta om de praktiska åtgärder som ska gälla för längden på och frekvensen av sådana möten med beaktande av omständigheterna i förfarandet, särskilt ärendets komplexitet och vilka

Prop. 2015/16:187 processuella förfaranden som är tillämpliga. Även den möjlighet som Kriminalvården har i dag att, om det är nödvändigt för att säkerheten ska upprätthållas vid ett häkte, besluta att alla personer som passerar in i häktet ska kroppsvisiteras (allmän inpasseringskontroll) i syfte att söka efter otillåtna föremål får anses förenlig med direktivet. Det anges bl.a. i ingressen (skäl 33) att rättigheterna inte bör inverka på några befintliga mekanismer i häkten i syfte att förhindra sändande av otillåtna försändelser till häktade. Motsvarande måste anses gälla för otillåtna föremål.

Begränsningar bör alltså endast kunna ske i förhållande till en misstänkt eller tilltalad som har en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. Det bör dock framhållas att det finns inget som hindrar att den frihetsberövade i det skedet i stället får en offentlig försvarare förordnad eller väljer att utse en annan privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare.

Möjligheten att göra undantag enligt direktivet ska tillämpas restriktivt. För att en begränsning i rätten ska få göras ska den enligt direktivet vara tillfällig, gälla under förundersökningen och vara motiverad av ett trängande behov av att avvärja livsfara, eller fara för en persons frihet eller kroppsliga integritet eller att en omedelbar åtgärd från de utredande myndigheternas sida är avgörande för att förhindra att ett straffrättsligt förfarande väsentligen äventyras (artikel 3.6). Beslutet ska också vara proportionellt, inte gå utöver vad som är nödvändigt och vara strikt tidsbegränsat. Det får inte heller uteslutande grundas på det påstådda brottets natur eller svårhetsgrad och det får inte påverka förutsättningarna för att rättegången som helhet blir rättvis (artikel 8).

Enligt förslaget i promemorian får förundersökningsledaren eller åklagaren under förundersökningen besluta att samtal i enrum inte får äga rum. En förutsättning för ett sådant beslut ska vara att det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet på förvaringsplatsen. Även om avsikten med förslaget i promemorian har varit att motsvara de krav som uppställs i direktivet bör som *Helsingborgs tingsrätt* anför, en snävare formulering användas. Det bör tydligare framgå att det i det enskilda fallet krävs att utredningen väsentligen försvåras. I promemorian föreslås att situationer där rättigheten kan begränsas på grund av att det föreligger ett trängande behov av att avvärja livsfara eller fara för en persons frihet eller fysiska säkerhet ska knytas till förvaringsplatsen i likhet med gällande regler. Med livsfara får enligt direktivet förstås situationer då allmänheten kan komma till skada, t.ex. om ett terrorangrepp planeras. Med fara för en persons frihet eller fysiska säkerhet avses t.ex. fall där den frihetsberövade har information om var en kidnappad befinner sig. Även andra situationer då det finns misstanke om t.ex. grov organiserad brottslighet kan innebära att det finns fara för en persons frihet eller fysiska säkerhet. Som *Kriminalvården* påtalar tar situationerna inte enbart sikte på förvaringsplatsen. Till skillnad från vad som föreslås i promemorian bör någon sådan begränsning därför inte införas. När den frihetsberövade har rätt att träffa sin försvarare ska mötet alltså få ske i enrum. Det innebär att det inte får avlyssnas eller övervakas.

Kriminalvården anför en oro över promemorians förslag att möjligheten att begränsa en intagens möjlighet att samtala med sin försvarare i enrum endast ska gälla under förundersökningen. Även när det gäller möjligheten att begränsa en intagens rätt att träffa sin försvarare kan det finnas en risk för att en intagen efter det att förundersökningen är avslutad utser en olämplig försvarare. Som *Kriminalvården* påtalar kan också en inte obetydlig tid förflyta mellan att förundersökningen är avslutad tills dess att ansvarsfrågan slutligen är avgjord och domen vunnit laga kraft.

Den svenska processordningen bygger på muntlighets- och omedelbarhetsprincipen. Det innebär att all bevisning ska upptas muntligen av rätten och att under huvudförhandlingen ska allt som domstolen har att bedöma läggas fram. Med det menas att rätten i princip har att ta ställning till det som sägs vid huvudförhandlingen. De skäl som talar för att det bör vara möjligt att hindra en försvarare från att träffa sin klient är mot denna bakgrund lika starka även efter det att förundersökningen är avslutad. Det kan därför inte anses rimligt att de utredande myndigheterna eller *Kriminalvården* inte ska ha möjlighet att neka en försvarare att träffa sin klient efter det att förundersökningen är avslutad om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. I dessa situationer torde det vanligen också finnas objektiv anledning att misstänka att försvararen har samröre med klienten i ett brott. Av direktivets ingress (skäl 33) följer att direktivet inte påverkar förfaranden avsedda för sådana situationer.

En olämplig försvarare kan redan enligt gällande rätt avvisas av rätten i enlighet med bestämmelserna i 12 kap. rättegångsbalken. Det kan ändå finnas anledning att göra ytterligare justeringar av regelverket i syfte att undvika risker för att den typ av problematik som *Kriminalvården* befarar utvecklas. Regeringen avser därför att följa utvecklingen på området och kommer eventuellt att vidta åtgärder även i förebyggande syfte. En tänkbar åtgärd är att se över om det bör bli möjligt att avvisa privata försvarare i större utsträckning än vad som är fallet enligt dagens regler. I avvaktan på en sådan översyn bör, till skillnad från promemorians förslag, möjligheten att begränsa en intagens möjlighet att träffa sin försvarare inte begränsas till förundersökningen. Eftersom möjligheten att begränsa rätten att träffa sin försvarare endast ska kunna ske i förhållande till en misstänkt eller tilltalad som har en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare bedöms en sådan möjlighet få mycket begränsad betydelse i praktiken. Som framgår av avsnitt 5.1.1 är merparten av alla privata försvarare advokater eller uppfyller i övrigt de lämplighets- och kunskapskrav som ställs på en offentlig försvarare.

Som föreslås i promemorian bör ett beslut att begränsa den misstänktes rätt att träffa sin försvarare vara skriftligt och ange de skäl som det grundas på. Vidare bör beslutet på samma sätt som i dag kunna underställas rättens prövning. Anser undersökningsledaren eller åklagaren att det finns skäl att begränsa den misstänktes rätt att träffa sin försvarare får ett sådant möte anstå till dess att beslut fattas. För att leva upp till direktivets krav att en misstänkt eller tilltalad ska ha tillgång till

5.1.4 Rätten att kontakta försvararen

Regeringens förslag: Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare ska inte få vägras. Detsamma gäller elektronisk kommunikation mellan en intagen och en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. Bestämmelsen i häkteslagen om att försändelser mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare ska vidarebefordras utan granskning ska även omfatta privata försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. För en intagen som företräds av en annan privat försvarare ska elektronisk kommunikation och vidarebefordran av försändelser kunna vägras om det är nödvändigt för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. Promemorians förslag innebär att elektronisk kommunikation eller vidarebefordran av försändelser mellan den intagne och hans eller hennes privata försvarare får vägras under förundersökningen, om det är nödvändigt för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Förslaget omfattar alla privata försvarare.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. *Helsingborgs tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* framför liknande synpunkter som beträffande förslaget om rätt att samtala med försvararen i enrum. *Kriminalvården* anför en oro över att möjligheten att begränsa en intagens möjlighet till kontakt med en privat försvarare endast ska gälla under förundersökningen.

Tilläggspromemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. Tilläggspromemorians förslag innebär att elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare inte ska få vägras. Detsamma gäller elektronisk kommunikation mellan en intagen och en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. Bestämmelsen i häkteslagen om att försändelser mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare ska vidarebefordras utan granskning ska även omfatta privata försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. Tilläggspromemorians förslag innehåller dock inte några begränsningar i rätten till elektronisk kommunikation eller vidarebefordran av försändelser mellan en intagen och hans eller hennes försvarare.

Remissinstanserna: *Kriminalvården* avstyrker förslaget om en absolut rätt till elektronisk kommunikation mellan den intagne och hans eller hennes försvarare. Enligt *Kriminalvården* finns det inte i dag någon absolut rätt till elektronisk kommunikation. Förslaget måste enligt *Kriminalvården* ändras så att det inte råder någon tvekan om att sådan kommunikation endast får äga rum med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av *Kriminalvården*.

Rätten att kontakta försvararen

Enligt artikel 3.3 a) ska en misstänkt och tilltalad ha rätt att kontakta, dvs. kommunicera med på annat sätt än genom sammanträffande i enrum, sin försvarare, även före ett förhör. Från rättigheten får under vissa förutsättningar som anges i artiklarna 3.6 och 8, göras undantag. Undantagen ska tillämpas restriktivt.

När den misstänkte eller tilltalade inte är frihetsberövad gäller denna rättighet redan enligt svensk rätt eftersom det saknas bestämmelser som begränsar möjligheten för en sådan person att kommunicera med sin försvarare. Det gäller oavsett om försvararen är offentlig eller privat.

När den misstänkte eller tilltalade är frihetsberövad finns bestämmelser i häkteslagen om hans eller hennes rätt att kommunicera med andra personer (3 kap. och 6 kap.). Rätten till kontakt kan bestå av kontakt i form av elektronisk kommunikation som t.ex. användning av fast telefoni, mobil telefoni, internet eller e-post. Rätten till kontakt kan också bestå av försändelser i form av brev, skriftliga meddelanden eller paket till eller från en misstänkt eller tilltalad. Bestämmelserna föreskriver hur kontakt får ske och i vilken omfattning den får begränsas.

En försändelse mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare får inte vägras. Det finns inte någon motsvarande bestämmelse beträffande rätt till elektronisk kommunikation. Däremot får en sådan rätt mellan den intagne och hans eller hennes offentliga försvarare anses följa av att det finns en oinskränkt rätt att träffa och samtala i enrum med en offentlig försvarare. Det föreslås i promemorian att det ska införas en uttrycklig bestämmelse i häkteslagen om rätt till elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare. Även om ändringen endast innebär ett klarläggande av gällande rätt bidrar den som *JO* påtalar till att förutsättningarna förbättras för att rättigheten respekteras och tillvaratas och den bör därför införas. Som *Kriminalvården* påtalar innebär inte denna rätt att den intagne får använda vilken kommunikationsutrustning som helst. Elektronisk kommunikation får ske i den utsträckning det lämpligen kan ske (3 kap. 4 § första stycket). Med begreppet lämpligen kan ske avses praktiska förutsättningar för kommunikationen, t.ex. med hänsyn till anstaltens rutiner och tillgång till utrustning (prop. 2009/10:135 s. 145). En sådan ordning är även förenlig med direktivet som enligt ingressen (skäl 23) anger att medlemsstaterna får besluta om de praktiska åtgärder som avser längden, frekvensen samt medlet för kontakt.

Lagrådet påpekar att det inte ur lagtexten går att utläsa hur de nya styckena förhåller sig till de befintliga bestämmelserna i första stycket och anger bl.a. att det inte framgår om elektronisk kommunikation får vägras mellan den intagne och hans eller hennes offentliga försvarare med hänvisning till att nödvändig utrustning saknas. Regeringen instämmer i Lagrådets påpekande. Lagtexten bör därför struktureras om på så sätt att det i första stycket, liksom tidigare, framgår att en intagen får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske (t.ex. med hänsyn till anstaltens rutiner och tillgång till utrustning). Bestämmelsen omfattar all elektronisk kommunikation mellan den intagne och andra

Prop. 2015/16:187 personer som den intagne vill stå i förbindelse med, inbegripet hans eller hennes försvarare. I andra stycket bör det anges på vilka grunder elektronisk kommunikation kan vägras och hur de förhåller sig till varandra och i tredje stycket bör det regleras specifikt elektronisk kommunikation mellan den intagne och hans eller hennes offentliga försvarare eller privata försvarare som uppfyller motsvarande krav.

Begränsningar i rätten att kontakta försvararen

För den som har en privat försvarare gäller i dag vissa inskränkningar i rätten till kontakt. Elektronisk kommunikation kan vägras när den kan äventyra säkerheten. Försändelser kan hindras med hänvisning till ordningen eller säkerheten. Vidare får både elektronisk kommunikation och försändelser hindras om det föreligger risk för att sådana kontakter försvårar sakens utredning. I promemorian föreslås att det även fortsättningsvis ska finnas en möjlighet att begränsa rätten till kontakt mellan en misstänkt eller tilltalad och hans eller hennes privata försvarare eftersom det inte går att utesluta att det förekommer olämpliga försvarare. Regeringen delar promemorians bedömning att det bör finnas en möjlighet att begränsa denna rätt. Som anförs i avsnitt 5.1.1 bör privata försvarare som är advokater eller i övrigt uppfyller de lämplighets- och kunskapskrav som ställs på en offentlig försvarare likställas med offentliga försvarare. Det innebär att bestämmelsen om att en försändelse mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare inte får vägras även bör omfatta en misstänkt som företräds av en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. Detsamma bör gälla den nya bestämmelsen om elektronisk kommunikation.

Begränsningar bör alltså endast kunna ske i förhållande till en misstänkt eller tilltalad som företräds av en privat försvarare som inte uppfyller motsvarande krav. Som anförs i avsnitt 5.1.1. är de flesta privata försvarare advokater eller uppfyller i övrigt de lämplighets- och kunskapskrav som ställs på en offentlig försvarare. Det innebär att möjligheten att begränsa rätten till kontakt endast kommer att träffa ett fåtal frihetsberövade personer. I likhet med vad som gäller rätten att träffa sin försvarare finns det inte heller i den här situationen något som hindrar att den frihetsberövade i stället får en offentlig försvarare förordnad eller väljer att utse en annan privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare.

För att en begränsning i rätten ska få göras ska det enligt direktivet vara tillfälligt, gälla under förundersökningen och vara motiverat av ett trängande behov av att avvärja livsfara, eller fara för en persons frihet eller kroppsliga integritet eller att en omedelbar åtgärd från de utredande myndigheternas sida är avgörande för att förhindra att ett straffrättsligt förfarande väsentligen äventyras (artikel 3.6). Beslutet ska också vara proportionellt, inte gå utöver vad som är nödvändigt och vara strikt tidsbegränsat. Det får inte heller uteslutande grundas på det påstådda brottets natur eller svårhetsgrad och det får inte påverka förutsättningarna för att rättegången som helhet blir rättvis (artikel 8).

Som föreslås i promemorian bör elektronisk kommunikation mellan en intagen och en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på

en offentlig försvarare kunna vägras om det är nödvändigt för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Av samma skäl bör det vara möjligt att vägra att vidarebefordra en försändelse. Det bör även vara möjligt att av utredningsskäl vägra elektronisk kommunikation eller vidarebefordran av en försändelse mellan en intagen och en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. De bestämmelser som finns i 6 kap. häkteslagen om möjligheten att ålägga en intagen inskränkningar i sin rätt till kontakt med omvärlden (restriktioner) får i likhet med bedömningen i promemorian anses uppfylla de krav som direktivet ställer i fråga om när undantag får ske av utredningsskäl. Regeringen delar därför promemorians bedömning att någon ändring i detta avseende inte är nödvändig.

Anser Kriminalvården att det finns skäl att begränsa den misstänktes rätt till kontakt i form av elektronisk kommunikation eller försändelser med sin försvarare får sådan kontakt anstå till dess att beslut fattas. För att leva upp till direktivets krav att en misstänkt eller tilltalad ska ha tillgång till försvarare utan onödigt dröjsmål ska ett sådant beslut fattas så snart som möjligt (artikel 3.2).

Kriminalvården anför liksom vid rätten att samtala med försvararen i enrum en oro över att möjligheten att begränsa en intagens möjlighet till kontakt med en privat försvarare endast ska gälla under förundersökningen. I enlighet med vad som anförts i avsnitt 5.1.3 avser regeringen att följa utvecklingen på området och eventuellt åtgärder även i förebyggande syfte. I avvaktan på en sådan översyn bör, till skillnad från promemorians förslag, möjligheten att begränsa en intagens möjlighet att träffa sin försvarare inte begränsas till förundersökningen (jfr. skäl 33 till direktivet, se närmare avsnitt 5.1.3).

Lagrådet föreslår att bestämmelsen i 3 kap. 7 § första stycket om möjlighet att begränsa försändelser mellan en intagen och en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare flyttas till 6 § eftersom bestämmelsen kompletterar regleringen i 6 §. I 6 § finns bestämmelser om förbud mot att hålla kvar försändelser mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare, en svensk myndighet och ett visst internationellt organ. Regeringen föreslår att bestämmelsen även ska omfatta försändelser mellan en intagen och hans eller hennes privata försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. Som *Lagrådet* anför kompletterar bestämmelsen i 7 § första stycket regleringen i 6 § eftersom även den omfattar bestämmelser mellan en intagen och hans eller hennes försvarare. Bestämmelsen i 6 § reglerar dock i första hand förbud mot att hålla kvar försändelser medan 7 § tar sikte på möjligheten att begränsa den intagnes möjligheter att sända och ta emot försändelser. Mot den bakgrunden anser regeringen att bestämmelsen även fortsättningsvis bör vara placerad i 7 §.

5.1.5 Rätten att ha försvararen närvarande vid förhör och andra utredningsåtgärder

Regeringens förslag: En misstänkt som har en offentlig försvarare eller en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare ska alltid ha rätt att ha sin försvarare närvarande när han eller hon förhörs. En misstänkt som har en privat försvarare som inte uppfyller de kraven ska som utgångspunkt ha rätt att ha försvararen närvarande vid ett sådant förhör. Om förhöret inte hålls på den misstänktes begäran ska dock en sådan försvarare även fortsättningsvis få förhindras att närvara om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås att förundersökningsledaren eller åklagaren ska få besluta att en försvarare utsedd av den misstänkte inte får närvara vid andra förhör än sådana som hålls på den misstänktes egen begäran. Förslaget omfattar alla privata försvarare och omfattar inget krav på att sakens utredning väsentligen försvåras.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller har inte något att invända mot förslaget. *Helsingborgs tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* framför liknande synpunkter som beträffande förslaget att samtala i enrum med försvararen.

Tilläggspromemorians förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt i denna del.

Skälen för regeringens förslag

Rätten att ha försvararen närvarande vid förhör och andra utredningsåtgärder

Enligt artikel 3.3 b) ska en misstänkt och tilltalad ha rätt att ha sin försvarare närvarande och medverkande när den misstänkte eller tilltalade förhörs. Förutom närvaro vid förhör anges det i artikel 3.3 c) att en misstänkt eller tilltalad ska ha rätt att ha sin försvarare närvarande vid en vittneskonfrontation, ett konfrontationsförhör eller en rekonstruktion, om det krävs eller tillåts att den misstänkte eller tilltalade är närvarande då. Undantag från rättigheterna får göras under vissa förutsättningar som anges i artiklarna 3.6 och 8. Undantagen ska tillämpas restriktivt.

Enligt rättegångsbalken har den misstänkte och hans eller hennes försvarare rätt att närvara vid förhör under förundersökningen som hålls på begäran av den misstänkte (23 kap. 10 § fjärde stycket). Vidare finns en rätt för försvararen att närvara vid andra förhör, om det kan ske utan men för utredningen. Denna reglering gäller både förhör med den misstänkte själv och förhör med andra personer. Motsvarande gäller då åtal väckts, och den misstänkte alltså har blivit tilltalad, när förundersökningen behöver kompletteras med förhör (23 kap. 23 § rättegångsbalken). I svensk rätt anses utredningsåtgärder i vilka den misstänkte deltar, som bl.a. vittneskonfrontationer och rekonstruktioner som förhör. Det i direktivet nämnda konfrontationsförhöret har ingen motsvarighet i svensk rätt.

I svensk rätt finns det enbart vid förhör påkallade av den misstänkte själv en ovillkorlig rätt för en försvarare att närvara. Promemorians förslag att den misstänkte som utgångspunkt ska ha rätt att ha sin försvarare närvarande vid förhör är i linje med direktivet som talar om rättigheter för den misstänkte och tilltalade. Som *JO* anför är det värdefullt att det i bestämmelsen uttryckligen anges att det handlar om en rättighet för den misstänkte och inte för försvararen. Vid förhör med en misstänkt bör alltså hans eller hennes försvarare som utgångspunkt ha rätt att närvara, oavsett om förhöret är påkallat av den misstänkte eller inte.

Begränsningar i rätten att ha försvararen närvarande vid förhör och andra utredningsåtgärder

Vid förhör som initierats av undersökningsledaren finns det enligt gällande rätt en möjlighet att begränsa den misstänktes rätt att ha sin försvarare närvarande när han eller hon förhörs. Detta gäller oavsett om det är en offentlig försvarare eller en privat försvarare. Enligt ordalydelsen ska rätten kunna begränsas om försvararens närvaro är till men för utredningen. I praktiken är möjligheten mycket begränsad. En begränsning kan endast ske när försvararen uppträder på sådant sätt att förhörets behöriga gång störs eller att ett planerat förhör omöjliggörs, vilket förutsätter att försvararen skulle vägra att följa förhørsledarens anvisningar eller att försvararen är allmänt olämplig (*JO* 1956 s. 117 och *JO* 2010/11 s. 139).

Det kan inte uteslutas att en försvarare någon gång kan uppträda på ett sådant sätt att han eller hon otillbörligt försvårar utredningen av det misstänkta brottet. I ett sådant undantagsfall bör det fortsatt vara möjligt att vägra försvararen att närvara vid förhör med den misstänkte under förundersökningen. Det finns därför anledning att även fortsättningsvis ha kvar möjligheten att begränsa försvararens närvaro vid förhör som inte är påkallade av den misstänkte själv. I dag gäller som tidigare nämnts den möjligheten för försvarare generellt, dvs. oavsett om de är offentliga försvarare eller försvarare utsedda av den misstänkte.

Som föreslås i promemorian och i enlighet med bedömningen i avsnitt 5.1.1 bör en misstänkt som har en offentlig försvarare alltid ha rätt att ha försvararen närvarande när han eller hon förhörs. Ett sådant förslag stämmer överens med hur bestämmelsen tillämpas i praktiken. Det är även i linje med förslagen om rätten att samtala med försvararen i enrum och rätten att kontakta försvararen. Detta bör inkludera vittneskonfrontationer och rekonstruktioner med den misstänkte. Motsvarande bör också gälla för en tilltalad när en avslutad förundersökning behöver kompletteras.

För andra försvarare har det i promemorian föreslagits att det även fortsättningsvis bör finnas en möjlighet till begränsning i rätten att närvara vid förhör. Som anförs i avsnitt 5.1.1 bör privata försvarare som är advokater eller i övrigt uppfyller de lämplighets- och kunskapskrav som ställs på en offentlig försvarare likställas med offentliga försvarare. Det innebär att även en misstänkt som företräds av en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare alltid bör ha rätt att ha försvararen närvarande när han eller hon förhörs.

Begränsningar bör alltså endast kunna ske i förhållande till en misstänkt eller tilltalad som har en privat försvarare som inte uppfyller kraven som ställs på offentliga försvarare. För att en begränsning i rätten ska få göras ska det enligt direktivet vara tillfälligt, gälla under förundersökningen och vara motiverat av ett trängande behov av att avvärja livsfara, eller fara för en persons frihet eller kroppsliga integritet eller att en omedelbar åtgärd från de utredande myndigheternas sida är avgörande för att förhindra att ett straffrättsligt förfarande väsentligen äventyras (artikel 3.6). Beslutet ska också vara proportionellt, inte gå utöver vad som är nödvändigt och vara strikt tidsbegränsat. Det får inte heller uteslutande grundas på det påstådda brottets natur eller svårhetsgrad och det får inte påverka förutsättningarna för att rättegången som helhet blir rättvis (artikel 8).

Enligt förslaget i promemorian ska undersökningsledaren eller åklagaren kunna besluta att den privata försvararen inte får närvara vid förhör som hålls på begäran av annan än den misstänkte om det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning försvåras eller avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Även om avsikten med förslaget i promemorian har varit att motsvara de krav som uppställs i direktivet bör som *Helsingborgs tingsrätt* anför, en snävare formulering användas. Det bör tydligare framgå att det i det enskilda fallet krävs att utredningen väsentligen försvåras.

Som anges i promemorian finns det inte någon anledning att ändra regleringen om försvararens närvaro vid förhör med andra än den misstänkte och som är påkallade av någon annan än honom eller henne som t.ex. ett förhör med målsäganden påkallat av undersökningsledaren. Sådana förhör omfattas inte heller av direktivet. Vid sådana förhör bör alltså försvararen även fortsättningsvis få närvara, om det kan ske utan men för utredningen.

Det är undersökningsledaren som bestämmer vem som får närvara vid ett förhör (23 kap. 10 § första stycket). Om beslutet har fattats av en åklagare kan det överprövas av en högre åklagare. Om beslutet har fattats av en undersökningsledare som inte är åklagare kan beslutet omprövas av en åklagare genom att denne övertar ledningen av förundersökningen. *Helsingborgs tingsrätt* menar att ordningen strider mot direktivet eftersom det i ingressen (skäl 38) anges att sådana beslut ska prövas av domstol och att det dessutom är olämpligt att Åklagarmyndigheten, som part i målet överprövar besluten. Av artikel 8 i direktivet framgår att beslut om undantag får fattas av en rättslig myndighet. Åklagare anses vara en rättslig myndighet. Direktivet ställer alltså inte krav på att besluten ska fattas av domstol. När det så gäller möjligheten att få beslutet prövat så ger överprövningsförfarandet en möjlighet att rätta till felaktiga beslut och sörja för en enhetlig tillämpning. Det fyller därmed en viktig rättssäkerhetsfunktion, är väletablerat och fungerar bra. Av skäl 38 framgår att om den rättsliga myndigheten inte är en domare eller en domstol bör beslutet kunna bli föremål för domstols prövning, åtminstone under rättegångsskedet. Har en polisman eller en åklagare fattat ett beslut om att en försvarare inte får närvara vid ett förhör kan domstolen vid sin bevisvärdering vid huvudförhandlingen ge uppgifterna från det förhöret ett lägre bevisvärde. Domstolen kan också förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen med ett nytt förhör där

försvaren är närvarande. Beslutet blir på så sätt föremål för en rättslig prövning av domstol. Som framhålls i promemorian och som *Jönköpings tingsrätt* anför får det anses både ändamålsenligt och förenligt med direktivet att behålla den nuvarande ordningen.

5.1.6 Rätten till konfidentialitet

Regeringens förslag: Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes privata försvarare ska inte få avlyssnas. Försändelser mellan en intagen och hans eller hennes privata försvarare ska inte få granskas.

Promemorians förslag stämmer inte överens med regeringens. I promemorian föreslås att elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes privata försvarare får avlyssnas, om en avlyssning innebär att kommunikationen inte måste vägras för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Försändelser mellan en intagen och hans eller hennes privata försvarare får granskas under samma förutsättningar.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller har inte något att invända mot förslaget. *Helsingborgs tingsrätt* påpekar att rätten att kommunicera med försvararen och rätten till konfidentialitet skyddar delvis olika intressen, vilket innebär att det kan vara mer fördelaktigt för klienten att kommunikationen med försvararen vägras än att den avlyssnas. *Sveriges advokatsamfund* motsätter sig förslaget att elektronisk kommunikation med en privat försvarare som är advokat ska kunna avlyssnas. Enligt Advokatsamfundet skulle en sådan avlyssning strida mot den i rättegångsbalken lagstadgade tystnadsplikten för advokater och innebära ett allvarligt ingrepp i den grundläggande rätten att fritt och under sekretesskydd kunna kommunicera med sin advokat. Detsamma gäller för vidarebefordran av försändelser mellan den intagen och hans eller hennes försvarsadvokat.

Tilläggspromemorians förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt i denna del.

Skälen för regeringens förslag: Kontakten mellan misstänkta och tilltalade och deras försvarare ska vid utövandet av rätten till tillgång till försvarare omfattas av konfidentialitet, dvs. av förtrolighet. Med kontakt avses möten, korrespondens, telefonsamtal och alla andra former av kommunikation som tillåts enligt nationell rätt (artikel 4).

För misstänkta och tilltalade som inte är frihetsberövade saknas det bestämmelser som inskränker deras möjlighet att ha rätt till konfidentialitet i sin kontakt med sin försvarare. T.ex. får samtal mellan en misstänkt och hans eller hennes försvarare inte avlyssnas genom hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig rumsavlyssning.

När det gäller möten finns det, som framgår i tidigare avsnitt, en oinskränkt rätt till samtal i enrum mellan en misstänkt och tilltalad och hans eller hennes offentliga försvarare.

När det gäller elektronisk kommunikation får sådan kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare inte

Prop. 2015/16:187 avlyssnas (3 kap. 5 § häkteslagen). Om den frihetsberövade har en privat försvarare, får kommunikationen mellan dem avlyssnas om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. De som ska kommunicera med varandra ska i förväg informeras om avlyssningen. Kommunikationen får vägras helt, om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning (3 kap. 4 § häkteslagen).

Vad avser försändelser gäller en rätt till konfidentialitet mellan frihetsberövade personer och deras offentliga försvarare. Sådana försändelser ska vidarebefordras utan granskning (3 kap. 6 § häkteslagen). En försändelse får enbart granskas i syfte att utreda vem avsändaren är. När den frihetsberövade har en privat försvarare gäller att den frihetsberövade i vissa fall får vägras sända eller ta emot en försändelse till respektive från försvararen och att en sådan försändelse får granskas när personen medger det eller det är nödvändigt av säkerhetsskäl (3 kap. 7 § häkteslagen). Åklagaren eller undersökningsledaren kan även meddela restriktioner avseende kommunikationen mellan den intagne och hans eller hennes privata försvarare.

Rätten till konfidentialitet saknar till skillnad från bl.a. rätten till tillgång till försvarare en uttrycklig bestämmelse i direktivet som ger medlemsstaterna rätt att i undantagsfall begränsa rättigheten. I avsnitt 5.1.3 föreslås därför att det inte ska finnas någon möjlighet att begränsa rätten till samtal i enrum med en försvarare.

I promemorian föreslås att elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes privata försvarare ska få avlyssnas, om en avlyssning innebär att kommunikationen kan tillåtas. Det anförs i promemorian att när det är tillåtet att göra undantag från rätten till kommunikation borde det rimligen av samma skäl vara tillåtet att i stället avlyssna kommunikationen eftersom en sådan åtgärd måste anses vara mindre ingripande än att helt vägra kommunikationen. Det föreslås av samma skäl också att försändelser mellan en intagen och hans eller hennes privata försvarare ska få granskas.

Rätten till konfidentialitet utgör ett viktigt skydd för rätten till försvar och en viktig del av rätten till en rättvis rättegång. Som *Helsingborgs tingsrätt* påpekar skyddar rätten till kommunikation och rätten till konfidentialitet delvis olika intressen. Det kan således vara mer fördelaktigt för en misstänkt eller tilltalad att kommunikationen vägras helt än att den avlyssnas. Detta gäller även om den misstänkte eller tilltalade i förväg informeras om att kommunikationen med försvararen kommer att avlyssnas. Som *Sveriges advokatsamfund* framför skulle en avlyssning av privata försvarare som är advokater vara svärförenlig med den lagstadgade tystnadsplikten för advokater. Detsamma gäller för vidarebefordran av försändelser mellan den intagne och hans eller hennes advokat. Även andra omständigheter talar för att avlyssning av kommunikation mellan en misstänkt eller tilltalad och hans eller hennes försvarare inte bör få ske, t.ex. får hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig rumsavlyssning inte ske mellan en misstänkt och hans eller hennes försvarare. Elektronisk kommunikation mellan en misstänkt eller tilltalad och hans eller hennes försvarare bör mot bakgrund av det anförda och med hänsyn till att direktivet inte tillåter undantag från rätten till konfidentialitet inte få avlyssnas. Inte heller försändelser bör få granskas.

Regeringens förslag: Rätten enligt rättegångsbalken för en frihetsberövad person att få en närstående underrättad om frihetsberövandet ska endast gälla vuxna. Motsvarande skyldighet att lämna en underrättelse om ett frihetsberövande av en person under arton år ska regleras i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

En underrättelse som avser en vuxen frihetsberövad ska lämnas så snart som möjligt. En underrättelse som avser en underårig frihetsberövad ska även innehålla skälen för frihetsberövandet och ska lämnas samtidigt med underrättelsen om brottsmisstanken eller annars omedelbart efter frihetsberövandet.

Undersökningsledaren får skjuta upp en underrättelse om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras. En underrättelse som avser en underårig ska inte lämnas om det strider mot hans eller hennes bästa.

Socialnämnden ska underrättas om ett frihetsberövande av en underårig och skälen för detta, antingen samtidigt som socialnämnden underrättas om en brottsmisstanke mot den unge eller annars genast efter frihetsberövandet.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. Enligt promemorians förslag ställs inget krav på att det ska vara fråga om ett väsentligt försvårande av utredningen för att en underrättelse ska få skjutas upp. Enligt promemorian ska undantaget endast gälla under förundersökningen. Vidare ska enligt promemorian en underrättelse avseende en underårig inte behöva lämnas om frihetsberövandet har upphört.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslaget. *Helsingborgs tingsrätt* framför liknande synpunkter om undantagens utformning som beträffande rätten att samtala med försvararen i enrum. Dessutom påpekar tingsrätten att förslaget såvitt gäller vuxna frihetsberövade innebär en begränsning av den personkrets som den frihetsberövade har rätt att låta underrätta enligt direktivet. Vidare innebär förslaget gällande frihetsberövade barn att barnet över huvud taget inte ges möjlighet att utse någon person, utöver vårdnadshavarna, som ska underrättas om frihetsberövandet. *Barnombudsmannen* avstyrker att en underrättelse ska få skjutas upp med hänvisning till att sakens utredning försvåras. Man bör enligt *Barnombudsmannen* i lagtexten i stället använda direktivets lydelse i fråga om undantag, dvs. att det finns trängande behov av att förhindra en situation som skulle kunna innebära väsentlig fara för straffrättsliga förfaranden. *Sveriges advokatsamfund* anser att även närstående till frihetsberövade som är över arton år i vissa fall ska kunna få information om skälet för frihetsberövandet. Advokatsamfundet anser vidare att möjligheten att skjuta upp en underrättelse endast ska användas i yttersta undantagsfall där det är uppenbart nödvändigt för att förhindra att sakens

Prop. 2015/16:187 utredning försvåras. När det gäller frihetsberövade under arton år bör utrymmet för att skjuta upp underrättelsen vara än mer begränsat.

Skälen för regeringens förslag

Underrättelse som avser vuxna frihetsberövade

Enligt artikel 5.1 ska misstänkta och tilltalade som är frihetsberövade ha rätt att, om de så önskar, få åtminstone en av dem utsedd person, t.ex. en släkting eller en arbetsgivare, underrättad om frihetsberövandet utan dröjsmål. Från denna rättighet får det under vissa förutsättningar göras undantag (artikel 5.3 och 8). Underrättelse avseende barn som frihetsberövats regleras i artikel 5.2 och 5.4.

Enligt rättegångsbalken har en person som har frihetsberövats genom gripande, överlämnande till polisman efter ett envarsingripande och då inte frigetts, anhållande eller häktning rätt att få en av sina närmaste anhöriga eller någon annan som står honom eller henne särskilt nära underrättad om frihetsberövandet. Underrättelsen ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen (24 kap. 21 a § rättegångsbalken). Bestämmelsen gäller både vuxna och barn.

Det är den frihetsberövade som bestämmer vem som ska underrättas vid ett frihetsberövande. Den frihetsberövade behöver inte själv begära att en underrättelse ska lämnas utan det är i stället den ansvarige tjänstemannen som på eget initiativ ska tillfråga den misstänkte om han eller hon önskar att någon anhörig eller annan ska underrättas om gripandet eller anhållandet. Det är tillräckligt att en enda person underrättas. Även t.ex. en arbetskamrat kan komma i fråga (prop. 1980/81:201 s. 43). Mot denna bakgrund får den personkrets som anges i bestämmelsen anses förenlig med direktivet. Underrättelsen behöver endast avse själva gripandet eller anhållandet och inte skälen för detta. Det finns dock inget som hindrar, som *Sveriges advokatsamfund* påtalar, att skälen för beslutet anges i de fall där utredningen tillåter det. Då det inte är ett krav enligt direktivet saknas det anledning att uttryckligen ange det i bestämmelsen.

En underrättelse ska enligt gällande rätt lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen. Förundersökningsledaren får avgöra tidpunkten med hänsyn till utredningsläget avseende det brott som föranleder frihetsberövandet. Det kan inte uteslutas att det förekommer situationer där en underrättelse måste skjutas upp på grund av utredningsskäl. En sådan situation kan vara att det ska ske en husrannsakan i den frihetsberövades bostad eller att ett förhör ska hållas med en närstående till den frihetsberövade. Som föreslås i promemorian bör därför möjligheten att skjuta upp en underrättelse behållas. För att den möjligheten ska vara förenlig med direktivet måste den följa de kriterier som uppställs för tillämpning av undantag.

Enligt direktivet kan undantag ske om det mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i fallet är motiverat på grundval av något av följande tvingande skäl: om det finns ett trängande behov av att avvärja livsfara eller fara för en persons frihet eller kroppsliga integritet eller om det finns ett trängande behov av att förhindra en situation som skulle kunna innebära väsentlig fara för straffrättsliga förfaranden (artikel 5.3). Beslutet ska också vara proportionellt, inte gå utöver vad som är

nödvändigt och vara strikt tidsbegränsat. Det får inte heller uteslutande grundas på det påstådda brottets natur eller svårhetsgrad och det får inte påverka förutsättningarna för att rättegången som helhet blir rättvis (artikel 8).

Möjligheten att avstå från en underrättelse enligt direktivet omfattar situationer där det finns risk för att bevis undanröjs eller sakens utredning på något annat sätt försvåras om en underrättelse lämnas till den person som den frihetsberövade önskar. De situationerna omfattas av begreppet men för utredningen. Det kan dock inte uteslutas att även andra situationer omfattas av begreppet och att dessa situationer inte faller in under direktivets undantag. För att inte gå längre än vad direktivet medger och för att uppnå enhetlighet föreslås det i promemorian att samma formulering används som vid rätten till tillgång till försvarare, dvs. att undantag får göras när det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning försvåras. Det är tveksamt om detta motsvarar de krav som uppställs i direktivet. Som *Helsingborgs tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* anför bör en snävare formulering användas. Det bör på motsvarande sätt som vid t.ex. rätten att träffa sin försvarare krävas att utredningen väsentligen försvåras.

Direktivet medger även att en underrättelse underlåts när det finns ett trängande behov av att avvärja livsfara eller fara för en persons frihet eller kroppsliga integritet. Då sådana situationer inte omfattas av gällande rätt finns det inte heller, mot bakgrund av att undantagsbestämmelserna ska tillämpas restriktivt, skäl för att nu införa en sådan möjlighet.

I promemorian föreslås att undantaget endast ska kunna tillämpas under förundersökningen. Någon sådan begränsning uppställs inte enligt direktivet och bör därför inte införas. Enligt gällande rätt är det undersökningsledaren som avgör om en underrättelse innebär men för utredningen och måste skjutas upp. Någon ändring i detta avseende bör inte göras.

När det gäller den personkrets som ska underrättas anser *Helsingborgs tingsrätt* att förslaget innebär en omotiverad begränsning. Enligt tingsrätten framgår det av direktivets ingress (skäl 35) att om de behöriga myndigheterna planerar att göra ett undantag från denna rättighet när det gäller en särskild tredje part, bör de först överväga om en annan tredje part i stället kan informeras om frihetsberövandet. Som angetts ovan är det den frihetsberövade som bestämmer vem som ska underrättas vid ett frihetsberövande. Det är naturligt att de utredande myndigheterna i normalfallet, även utan en uttrycklig bestämmelse om det, överväger att låta den frihetsberövade välja en annan person att underrätta om en underrättelse till den först valda personen skulle äventyra utredningen.

I promemorian anges att en underrättelse ska lämnas utan dröjsmål. Ett modernare sätt att uttrycka det är att det ska ske så snart som möjligt. För att leva upp till kravet att ett undantag bör vara tidsbegränsat ska det som föreslås i promemorian anges att en underrättelse ska lämnas så snart som möjligt när det inte längre finns skäl för beslutet.

När den frihetsberövade är ett barn, dvs. under arton år, ska vårdnadshavaren så snart som möjligt underrättas om frihetsberövandet och om skälen till detta. Det gäller dock inte om det strider mot barnets bästa. I så fall ska en annan lämplig vuxen underrättas (artikel 5.2). Även vad gäller barn får det under vissa förutsättningar göras undantag beträffande denna rättighet (artikel 5.3 och 8). Om ett undantag görs ska en myndighet med ansvar för barns skydd eller välfärd underrättas om frihetsberövandet (artikel 5.4). Bestämmelsen om underrättelse vid ett frihetsberövande i rättegångsbalken gäller både vuxna och barn. Den tar endast sikte på att underrätta om själva frihetsberövandet och inte skälen för detta, vilket är ett krav enligt direktivet när det gäller barn. I lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns en bestämmelse som avser underrättelseskylldighet när en underårig är misstänkt för brott (5 §). Då ska vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge omedelbart underrättas samt kallas till förhör som hålls med den unge. Detta gäller dock inte om det är till men för utredningen eller det annars finns särskilda skäl mot det. En underrättelse och en kallelse kan underlåtas t.ex. när vårdnadshavaren inte kan nå eller när ett önskvärt snabbt inledande av utredningen skulle fördröjas om någon annan än den som har huvudansvaret för den unge ska underrättas och kallas. En kallelse kan också underlåtas t.ex. när den riktas mot en person vars närvaro kan göra att den unge blir mindre meddelksam. Vidare kan en underrättelse underlåtas där en sådan uppenbarligen inte skulle fylla någon funktion, t.ex. vid en förseelse av mycket bagatellartat slag. Detsamma gäller när en underrättelse kan vara till större skada än nytta för den unge, såsom när det på grund av förhållanden i den unges hem finns risk för att en underrättelse leder till fysisk bestraffning eller annan kränkande behandling av honom eller henne (prop. 1994/95:12 s. 97 och 2001/02:111 s. 25). Som anförs i promemorian och som framhålls av *Barnombudsmannen* framstår det som ändamålsenligt att nu reglera frågan om underrättelse om frihetsberövande i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare tillsammans med skyldigheten att underrätta om brottsmisstanken. Skyldigheterna bör så långt möjligt regleras på samma sätt. Det innebär att tidsangivelsen bör överensstämma med vad som gäller vid underrättelse om brottsmisstanke, nämligen att underrättelsen ska lämnas omedelbart. Det stämmer väl överens med direktivet som anger att en underrättelse ska ske så snart som möjligt.

Enligt direktivet ska vårdnadshavaren underrättas. Bestämmelsen i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare medger att fler än en vuxen kan komma att underrättas, t.ex. både en vårdnadshavare och en annan person som har en fostrande roll i förhållande till den unge. Någon sådan skyldighet följer inte av direktivet. Med hänsyn till att dessa personer redan underrättas om en brottsmisstanke mot den unge finns det ändå skäl att även låta dem underrättas om ett frihetsberövande.

En annan fråga är om det även fortsättningsvis ska vara möjligt att skjuta upp en underrättelse i enlighet med förslaget avseende vuxna frihetsberövade. På samma sätt som gällande vuxna frihetsberövade kan

det inte uteslutas att en underrättelse måste skjutas upp med hänsyn till utredningen. Det kan t.ex. vara fallet när den unge är misstänkt för brott mot en annan familjemedlem eller för att ha begått brott tillsammans med en familjemedlem. Det bör således vara möjligt att skjuta upp en underrättelse. Möjligheten att skjuta upp en underrättelse bör på samma sätt som för vuxna betraktas som ett undantag. Som föreslås i promemorian bör undantaget utformas på samma sätt som för vuxna frihetsberövade. Även en underrättelse om brottsmisstanke samt en kallelse till förhör bör kunna skjutas upp. Det bör även i fråga om ungdomar krävas att utredningen väsentligen försvåras för att ett sådant beslut ska kunna fattas. Bestämmelsen bör alltså utformas restriktivt. När det inte längre finns skäl för ett sådant beslut bör, på samma sätt som för vuxna frihetsberövade, gälla att en underrättelse omedelbart ska lämnas. Detsamma bör gälla kallelse till förhör, om ett sådant är planerat att ske. Ett beslut om att skjuta upp en underrättelse eller en kallelse bör fattas av undersökningsledaren.

Som anförs i promemorian bör en underrättelse om ett frihetsberövande inte lämnas till vårdnadshavaren om det strider mot den unges bästa. Motsvarande bör gälla i förhållande till andra personer som kan få en underrättelse, t.ex. en stödperson. Vad som är barnets bästa måste avgöras efter en bedömning i varje enskilt fall. Det är inte tillräckligt att i allmänna ordalag, utifrån ett generellt betraktelsesätt, konstaterar att något är till ett barns bästa. Barnet bästa ska konstateras efter ett aktivt övervägande i det konkreta fallet och redovisas. Skulle det strida mot den unges bästa att lämna information till vårdnadshavaren bör gälla att en annan lämplig vuxen ska underrättas. Som anförs i promemorian behöver inte detta anges särskilt eftersom den personkrets som kommer att anges i bestämmelsen är vidare än vad som krävs enligt direktivet. Om någon i kretsen inte ska underrättas därför att det strider mot den unges bästa, kommer som en följd av det gälla att någon annan i denna krets ska underrättas. Det kan inte, som *Helsingborgs tingsrätt* menar, anses följa av direktivet att det är den unge själv som ska kunna utse en annan vuxen om det skulle strida mot hans eller hennes bästa att underrätta vårdnadshavaren. I praktiken är det dock i många fall den unge som styr vem som ska underrättas. Myndigheterna bör i första hand inhämta uppgifter från den unge om det finns någon annan vuxen än vårdnadshavaren som står i ett sådant förhållande till honom eller henne att den personen bör underrättas om en brottsmisstanke eller ett frihetsberövande eller kallas till förhör.

På samma sätt som beträffande vuxna frihetsberövade föreslås i promemorian att en underrättelse om ett frihetsberövande inte behöver lämnas om frihetsberövandet har upphört. I förarbetena till den nuvarande bestämmelsen i 24 kap. 21 a § rättegångsbalken anförs dock att det är lämpligt att i vissa fall underrätta om ett frihetsberövande även om frihetsberövandet har upphört. Som exempel anges när ungdomar har varit frihetsberövade (prop. 2007/08:47 s. 24). En underrättelse till en vårdnadshavare eller en annan närstående om att en ungdom är eller har varit frihetsberövad tjänar i många fall ett annat syfte än en underrättelse om att en vuxen person är i en sådan situation. Det är också rimligt att den som har vårdnaden om en ung person alltid underrättas om att den unge har varit frihetsberövad på grund av brott, t.ex. för att kunna hjälpa

Prop. 2015/16:187 honom eller henne att komma till rätta med ett kriminellt beteende. Mot denna bakgrund saknas det anledning att införa en begränsning i underrättseskyldigheten. Promemorians förslag i denna del bör därför inte genomföras.

Enligt direktivet ska en myndighet som har ansvar för barns skydd eller välfärd, utan onödigt dröjsmål, underrättas om ett frihetsberövande av en underårig när ett undantag från underrättseskyldigheten har beslutats (artikel 5.4). Det är socialnämnden som har det ansvaret i Sverige. Enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare gäller att socialnämnden genast ska underrättas när en person som inte har fyllt arton år skäligen är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa (6 §). Det kan innebära att socialnämnden samtidigt informeras om ett frihetsberövande när ett sådant har skett. Det kan dock förekomma att ett frihetsberövande sker efter det att en underrättelse om brottsmisstanken har lämnats. För att uppfylla direktivets krav bör det därför som föreslås i promemorian uttryckligen anges att socialnämnden ska underrättas om ett frihetsberövande. En sådan underrättelse ska därmed lämnas även i de fall då en underrättelse inte lämnats till någon i den unges närhet eftersom det skulle strida mot den unges bästa. Även om det inte uttryckligen krävs enligt direktivet bör skälen för frihetsberövandet lämnas till socialnämnden. Det bör föreskrivas att en underrättelse ska lämnas samtidigt som socialnämnden underrättas om en brottsmisstanke eller om frihetsberövandet har skett efter det, genast efter frihetsberövandet. En sådan tidsram uppfyller direktivets krav, som anger att underrättelsen ska ske utan onödigt dröjsmål.

5.3 Rätten till tillgång till försvarare i förfaranden i samband med en arresteringsorder

Regeringens bedömning: Svensk rätt uppfyller direktivets krav på att den som är föremål för förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder ska ha rätt att utse en försvarare i den utfärdande medlemsstaten.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer delvis med regeringens bedömning. I promemorian föreslås att det införs en uttrycklig bestämmelse i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder om att en eftersökt person ska ha rätt att utse ett biträde i Sverige när en arresteringsorder för verkställighet av en frihetsberövande påföljd har utfärdats här.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. Enligt *Helsingborgs tingsrätt* och *Jönköpings tingsrätt* riskerar förslaget att leda till tillämpningsproblem. Det gäller bl.a. formerna för hur ett biträde ska utses och vilken roll som domstolen eventuellt ska ha i frågor kring biträdet. Vidare bör frågan om ersättning till biträdet framgå av lag. Enligt *Sveriges advokatsamfund* bör biträdet vara advokat.

Skälen för regeringens bedömning: Artikel 10 innehåller bestämmelser om rättigheter för personer som är föremål för förfaranden

i samband med en europeisk arresteringsorder. Sådana personer kallas eftersökta personer och har enligt direktivet rätt att utse en försvarare i den utfärdande medlemsstaten. Försvararen i den utfärdande medlemsstaten ska ha till uppgift att bistå försvararen i den verkställande medlemsstaten genom att ge denne information och råd i syfte att låta den eftersökta utöva sina rättigheter i enlighet med rådets rambeslut om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (artikel 10.4) Det uppställs inte något krav på att försvararen ska bekostas av allmänna medel.

När en svensk arresteringsorder utfärdas för lagföring är åklagaren behörig myndighet. Då pågår en förundersökning här och den eftersökta är häktad på sannolika skäl misstänkt för det aktuella brottet. De allmänna bestämmelserna om försvarare i bl.a. rättegångsbalken gäller i dessa fall. Det innebär att den eftersökta i regel har en offentlig försvarare. Han eller hon kan även utse en privat försvarare. Som anförs i promemorian bör försvararen här i landet kunna bistå försvararen i den verkställande medlemsstaten utan att det krävs någon särskild reglering om detta.

När det sedan gäller en arresteringsorder som utfärdas för verkställighet av en frihetsberövande påföljd är Polismyndigheten behörig myndighet. En sådan arresteringsorder ska utfärdas på begäran av Kriminalvården för verkställighet av fängelse, av Socialstyrelsen för verkställighet av rättspsykiatrisk vård och av Statens institutionsstyrelse för verkställighet av sluten ungdomsvård. I dessa situationer är det straffrättsliga förfarandet avslutat och någon möjlighet att förordna en offentlig försvarare eller utse en privat försvarare finns inte. Däremot finns det bestämmelser om ombud och biträde i förvaltningslagen (1986:223) såvida inte handläggningen av ärendet är en del av Polismyndighetens brottsbekämpande verksamhet (32 §). Med brottsbekämpande verksamhet avses polisens brottsförebyggande verksamhet, huvuddelen av övervakningsverksamheten samt polisens spanings- och utredningsverksamhet (prop. 1985/86:80 s. 82). Med hänsyn till att det straffrättsliga förfarandet är avslutat när en arresteringsorder utfärdas och att handläggningen till stor del är av administrativ karaktär kan utfärdande av en arresteringsorder för verkställighet av en frihetsberövande påföljd inte anses omfattas av uttrycket polisens brottsbekämpande verksamhet. Förvaltningslagen är därmed tillämplig.

Av 9 § förvaltningslagen framgår att den som för talan i ett ärende får anlita ombud eller biträde. Bestämmelsen gäller alla ärenden och inte bara sådana som avser myndighetsutövning mot någon enskild. Med begreppet ”den som för talan i ett ärende” omfattas inte bara den som i egenskap av part har ett rättsligt intresse i ärendet utan också den som har ett faktiskt intresse av sakens utgång (se Hellners & Malmqvist, Förvaltningslagen [31 maj 2010, Zeteo], kommentaren till 9 §). Den som begärs överlämnad till Sverige för att verkställa en frihetsberövande påföljd får anses ha såväl rättsligt som faktiskt intresse i saken. En eftersökt person omfattas alltså av förvaltningslagens begrepp den som för talan i ett ärende och får anlita ett ombud eller ett biträde i ärendet.

Frågan är då om det trots att förvaltningslagens bestämmelser om ombud och biträde är tillämpliga ändå finns behov av att införa en

Prop. 2015/16:187 särreglering i enlighet med promemorians förslag. I promemorian föreslås att svensk rätt ska kompletteras på så sätt att det införs en rätt för den som är eftersökt att utse en person att bistå honom eller henne. Det föreslås vidare att denna person ska benämnas biträde och att han eller hon genom råd och information ska bistå försvararen i den verkställande medlemsstaten i förfarandet om överlämnande till Sverige. Biträdets uppgifter enligt promemorians förslag får anses omfatta sådana uppgifter som vanligtvis utförs av ett ombud eller biträde. Mot denna bakgrund och då det inte heller i övrigt har framkommit några bärande skäl för att införa en särreglering på så sätt som föreslås bör promemorians förslag i den delen inte genomföras.

Det uppställs inte något krav enligt direktivet på att biträdet ska bekostas av allmänna medel. Den frågan förhandlas för närvarande inom EU (Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om provisorisk rättshjälp för frihetsberövade misstänkta eller tilltalade och om rättshjälp inom ramen för förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder [KOM (2013) 824]). Som anges i promemorian finns därför inte någon anledning att nu införa en bestämmelse att ombudet eller biträdet ska vara offentligt och bekostas av allmänna medel i enlighet med lagen (1996:1620) om offentligt biträde.

5.4 Behovet av ytterligare författningsändringar

5.4.1 Rätten till tillgång till försvarare i andra förfaranden där begränsningar i kontakten med försvararen kan förekomma

<p>Regeringens bedömning: Misstänkta och tilltalade som är frihetsberövade av andra skäl än misstanke om brott omfattas av direktivet. Bestämmelserna i svensk vårdlagstiftning och annan lagstiftning som innehåller möjligheter till och inskränkningar i kontakter mellan personer som vårdas och andra personer uppfyller direktivets krav.</p>
--

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens vad gäller slutsatsen att bestämmelserna i svensk vårdlagstiftning om möjligheterna till och inskränkningar i kontakter mellan personer som vårdas och andra personer varken behöver eller bör ändras till följd av direktivet.

Remissinstanserna: Några remissinstanser, bl.a. *JO*, *Helsingborgs tingsrätt*, *Kammarrätten i Stockholm* och *Justitiekanslern* anför att det av promemorians bedömning inte går att utläsa om dagens vårdlagstiftning motsvarar direktivets krav eller inte.

Skälen för regeringens bedömning

Bestämmelser i vårdlagstiftningen som begränsar den misstänktes eller tilltalades rätt till kontakt med sin försvarare

Det finns särskilda bestämmelser i svensk vårdlagstiftning om möjligheter till och inskränkningar i kontakter mellan personer som

vårdas och andra personer som kan aktualiseras för vissa misstänkta eller tilltalade. I promemorian görs bedömningen att bestämmelserna varken behöver eller bör ändras till följd av direktivet. Några remissinstanser, bl.a. *JO, Helsingborgs tingsrätt, Kamrarrätten i Stockholm och Justitiekanslern* anför att det av promemorians bedömning inte går att utläsa om dagens vårdlagstiftning motsvarar direktivets krav eller inte.

Direktivet reglerar straffrättsliga förfaranden. En misstänkt eller tilltalad kan bli föremål för ett straffrättsligt förfarande även om han eller hon befinner sig på en vårdinrättning eller är föremål för vård på annat sätt. Det innebär att direktivet även är tillämpligt i sådana situationer. Utgångspunkten bör vara att personer som vårdas ska ha samma rättigheter som andra misstänkta och tilltalade. Som anges i promemorian avser den svenska vårdlagstiftningen emellertid alldeles särskilda situationer i förhållande till de situationer som direktivet i första hand är avsett att träffa. Bestämmelserna gäller generellt för personer som vårdas, inte bara misstänkta och tilltalade. Begränsningarna i den enskildes rörelsefrihet är ofta avsedda att skydda den enskilde och grundas på medicinska bedömningar. Att en person som tvångsvårdas samtidigt misstänks för brott utan att vara anhållen eller häktad torde vara ovanligt. Det är därför inte rimligt att ställa samma krav på att dessa bestämmelser ska vara helt i överensstämmelse med ordalydelsen i direktivet. Det är däremot viktigt att tillämpningen i praktiken överensstämmer med direktivets mål och syfte.

För att det ska vara fråga om en begränsning i den misstänktes eller tilltalades kontakter med omvärlden måste det vara fråga om vård som inte är frivillig och vård som inte är alltför begränsad i tid. Det innebär att bl.a. psykiatrisk öppenvård och s.k. § 7-undersökningar enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. inte omfattas.

I de fall en misstänkt eller tilltalad som är frihetsberövad inte samtidigt är anhållen eller häktad regleras hans eller hennes möjligheter till kontakt med bl.a. sin försvarare i de olika lagar som styr det aktuella frihetsberövandet. För personer som undergår psykiatrisk tvångsvård enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT) kan chefsöverläkaren besluta att inskränka en patients rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster om det är nödvändigt med hänsyn till vården eller rehabiliteringen av patienten eller för att undvika att någon annan lider skada (20 a §). Ett sådant beslut får fattas för att bryta ett destruktivt beteende som är en direkt eller indirekt följd av patientens sjukdomstillstånd. Chefsöverläkaren får också besluta att försändelser till en patient får undersökas för kontroll att de inte innehåller t.ex. narkotika eller injektionssprutor. Sådan egendom får omhändertas. Det skriftliga innehållet i ett brev eller annan skriftlig handling till patienten får däremot inte granskas (22 §). Försändelser från en patient får övervakas om det är nödvändigt med hänsyn till vården eller rehabiliteringen av patienten eller för att undvika att någon annan lider skada. För detta ändamål får chefsöverläkaren öppna, ta del av och kvarhålla försändelser från patienten. En försändelse från en patient till t.ex. en advokat ska dock vidarebefordras utan granskning (22 a §). Rätten att ta emot besök regleras i lag (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård. Av lagen framgår att huvudmannen för vårdinstitutionen eller sjukvårdsinrättningen får meddela allmänna besökstider och besöks-

Prop. 2015/16:187 restriktioner. Sådana får meddelas om det med hänsyn till vårdens bedrivande, risken för överförande av smitta eller skyddet av enskilda vårdtagares personliga integritet är nödvändigt (3 §). Ett beslut om besöksrestriktioner kan vara generellt eller avse besök av en viss eller vissa personer.

Något uttryckligt undantag för de situationer som omfattas av LPT eller lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns inte i direktivet. Av direktivets ingress (skäl 33) framgår dock att principen om konfidentialitet inte bör inverka på några befintliga mekanismer i häkten i syfte att förhindra sändande av otillåtna försändelser, t.ex. kontroll av korrespondens, förutsatt att det inte är möjligt för myndigheterna att läsa meddelandet mellan den misstänkte och hans eller hennes försvarare. Situationen är densamma även på andra ställen än häkten där en misstänkt eller tilltalad sitter frihetsberövad. Att ett brev öppnas och granskas för kontroll att det inte innehåller otillåten egendom får därför anses vara förenligt med direktivet. Direktivet kräver heller inte att samtliga sätt att kommunicera med en försvarare, dvs. genom besök, elektronisk kommunikation eller försändelser måste vara tillgängliga samtidigt. Det är svårt att tänka sig en situation då en intagen som alls har förmåga att kommunicera inte har möjlighet att kontakta sin försvarare på något av ovan nämnda sätt. Till det kommer att Europakonventionens krav på en rättvis rättegång innebär att de brottsbekämpande myndigheterna har att anpassa förundersökningens bedrivande så att den intagne utifrån sitt hälsotillstånd ges tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar. Bestämmelserna i LPT får därmed anses vara förenliga med direktivet.

För den som vårdas enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV) med sluten rättspsykiatrisk vård gäller bestämmelserna i 20 a, 22 och 22 a §§ LPT i tillämpliga delar (8 § LRV). Även lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård är tillämplig. Som angetts ovan kräver inte direktivet att samtliga sätt att kommunicera med en försvarare måste vara tillgängliga samtidigt. I likhet med vad som avser LPT får dessa bestämmelser anses stå i överensstämmelse med direktivet.

För den som vårdas enligt LRV och dessutom är anhållen eller häktad får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetsynpunkt besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas endast i undantagsfall och är inte avsedd att sträcka sig längre i de nu aktuella fallen än vad som gäller enligt fängelselagen eller häkteslagen. Mot denna bakgrund får bestämmelsen anses förenlig med direktivet.

I fråga om den som ges rättspsykiatrisk vård efter beslut av domstol eller som är intagen i kriminalvårdsanstalt får regeringen i särskilda fall, om det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att denne under vistelsen på sjukvårdsinrättningen medverkar till terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, ta emot besök eller stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. Föreskriften är avsedd att tillämpas endast i undantagsfall. Situationen omfattas av direktivets möjlighet till undantag

då det finns ett trängande behov av att avvärja livsfara eller fara för en persons frihet eller kroppsliga integritet. Bestämmelserna i LRV är därmed förenliga med direktivet.

När det gäller lagen om rättspsykiatrisk undersökning (LRU) hänvisas i fråga om häktade personer till bl.a. 3 kap. häkteslagen om besök och andra kontakter (5 a § första stycket). Regleringen är därmed förenlig med direktivet.

Lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) innehåller bestämmelser som begränsar den intagnes kontakt med omvärlden. Även lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård är tillämplig på den som vårdas enligt bestämmelserna i LVM. Den som vårdas i ett LVM-hem har rätt att ringa och ta emot samtal samt ta emot besök i den utsträckning som lämpligen kan ske (33 a §). Utgångspunkten ska vara både vad som är praktiskt möjligt på institutionen och vad som är lämpligt för den enskilde klienten utifrån en samlad bedömning av vårdens syfte och resultat. En sådan bestämmelse får anses vara i överensstämmelse med direktivet där det i direktivets ingress (skäl 22) anges att medlemsstaterna får besluta om de praktiska åtgärder som ska gälla för längden på och frekvensen av möten mellan den misstänkte och tilltalade och hans eller hennes försvarare. Telefonsamtal och besök får vägras om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet. Den intagne har dock rätt att ostört få tala med en advokat och myndighetspersoner. Sådana samtal bör inte hindras eller skjutas upp. Kontrollen kan i dessa fall ske genom att personalen förvisar sig om att det är ett offentligt biträde eller en myndighetsföreträdare i telefonen (SiS juridiska riktlinjer LVM s. 6.28).

När den misstänkte eller tilltalade företräds av en offentlig försvarare eller en privat försvarare som är advokat har de således rätt att tala ostört. Med hänsyn till bestämmelserna i Europakonventionen om rätten att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar torde det också vara ovanligt att kontakt med andra försvarare vägras. Försändelser till den som vårdas i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får kontrolleras, om det behövs med hänsyn till ordningen vid hemmet eller den intagnes särskilda förhållanden (35 §). Kontrollen syftar främst till att förhindra missbruk på institutionen. Som angetts ovan medger direktivet kontroll av korrespondens i häkten i syfte att förhindra sändande av otillåtna försändelser till häktade förutsatt att kontrollen inte innebär att meddelandet mellan den misstänkte eller tilltalade och hans eller hennes försvarare läses. Bestämmelsen måste anses tillämplig även på andra typer av institutioner där det förekommer ett frihetsberövande. Mot denna bakgrund och med beaktande av att direktivet inte kräver att samtliga sätt att kommunicera med en försvarare måste vara tillgängliga samtidigt får bestämmelserna i LVM vid en samlad bedömning anses förenliga med direktivet.

I lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) finns bestämmelser om särskilda befogenheter då den unge vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn (särskilt ungdomshem). Den som vistas på ett särskilt ungdomshem har rätt att ringa och ta emot telefonsamtal, ta emot besök samt vistas utanför hemmet i den utsträckning det lämpligen kan ske. Den intagne får dock förvägras telefonsamtal och besök om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet (15 a §).

Prop. 2015/16:187 Bestämmelserna har sin motsvarighet i 33 a § LVM. Även lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård är tillämplig. Den som vårdas på grund av eget beteende, dvs. på någon grund som anges i 3 §, och vistas i ett särskilt ungdomshem får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser om det behövs med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den unges särskilda förhållanden (19 § första stycket). Så kan vara fallet om det t.ex. kan misstänkas att den unge i samråd med annan tänker avvika från hemmet eller att han eller hon i brev eller annan försändelse kommer att ta emot narkotika eller något annat som inte får innehas vid hemmet. Den som har ansvaret för vården har då rätt att öppna och ta del av både ankommande och avgående försändelser. Härmed avses såväl brev som paket. En brevgranskning ska i det särskilda fallet vara påkallad med hänsyn till ordningen vid hemmet eller den unges förhållanden. Brev mellan den unge och bl.a. en advokat ska vidarebefordras utan granskning (19 § andra stycket). Om den unge har en offentlig försvarare eller en privat försvarare som är advokat är bestämmelsen förenlig med direktivet eftersom sådana försändelser inte får granskas. Om den unge däremot har en privat försvarare som inte är advokat skulle en försändelse dem emellan kunna granskas. Som angetts tidigare är det enligt direktivet tillåtet att granska försändelser i syfte att förhindra sändande av otillåtna försändelser (skäl 33). Mot den bakgrunden och med beaktande av att det inte finns något i direktivet som säger att samtliga sätt att kommunicera med en försvarare måste vara tillgängliga samtidigt får även bestämmelserna i LVU anses förenliga med direktivet.

Annan lagstiftning som begränsar den misstänktes eller tilltalades rätt till kontakt med sin försvarare

Personer som verkställer en påföljd eller på annat sätt är frihetsberövade kan bli föremål för ett straffrättsligt förfarande. Det innebär att direktivet är tillämpligt även i dessa situationer.

Fängeslagen (2010:610) innehåller bestämmelser för den som är intagen i anstalt. En intagen får ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske (7 kap. 1 §). Med att det lämpligen ska kunna ske avses att det ska finnas praktiska förutsättningar för besöket. Ett besök får dock vägras om det kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom kontroll. Ett besök får också vägras om det kan äventyra säkerheten på ett sätt som kan motverka den intagnes anpassning i samhället eller på annat sätt kan vara till skada för den intagne eller någon annan (7 kap. 1 § andra stycket). Det kan t.ex. avse en besökare som är misstänkt för brott eller som har kopplingar till kriminella nätverk. Vägransgrunderna ska tillämpas restriktivt. Bestämmelsen tar inte heller i första hand sikte på den intagnes försvarare. Det ska till alldeles särskilda omständigheter för att ett besök mellan den intagne och hans eller hennes försvarare ska vägras. Skulle det mot förmodan ske har de brottsbekämpande myndigheterna att beakta bestämmelserna i Europakonventionen om rätten att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar. För det fall ett besök skulle vägras med hänsyn till att försvararen har kopplingar till ett kriminellt nätverk anges i direktivets ingress (skäl 33) att brottslig verksamhet från en

försvarares sida inte bör anses som legitimt bistånd till misstänkta och tilltalade.

Ett besök får, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, kontrolleras genom att personal övervakar besöket eller besöket äger rum i ett besöksrum som är så utformat att det omöjliggör att föremål överlämnas (7 kap. 2 § första stycket). Ett besök av en advokat som biträder den intagne i en rättslig angelägenhet får kontrolleras endast om advokaten eller den intagne begär det (7 kap. 2 § andra stycket).

När det gäller elektronisk kommunikation gäller i likhet med bestämmelserna om besök att det får ske i den utsträckning det lämpligen kan ske (7 kap. 4 §). På samma sätt som för besök kan elektronisk kommunikation vägras. Det kan t.ex. finnas skäl att vägra kommunikation som kan utnyttjas till att trakassera ett brottsoffer. Inte heller bestämmelserna om elektronisk kommunikation tar i första hand sikte på den intagnes försvarare. I likhet med vad som gäller för besök ska det till alldeles särskilda omständigheter för att sådan kommunikation ska vägras. Även i de här fallen har de brottsbekämpande myndigheterna att beakta bestämmelserna i Europakonventionen om rätten att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar.

Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl får elektronisk kommunikation mellan en intagen och en annan person avlyssnas. De som ska kommunicera med varandra ska i förväg informeras om kontrollen (7 kap. 5 § första stycket). Elektronisk kommunikation mellan en intagen och en advokat som biträder den intagne i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas (7 kap. 5 § andra stycket). En försändelse mellan en intagen och bl.a. en advokat ska vidarebefordras utan granskning (7 kap. 6 §). I andra fall får en försändelse till eller från en intagen granskas, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten (7 kap. 7 §). Med granskning avses åtgärder av olika slag, t.ex. genomlysning, öppnande utan undersökning och öppnande med efterföljande undersökning. Syftet med granskningen ska vara att undersöka om försändelsen innehåller något otillåtet föremål, eller är ett led i en pågående eller planerad brottslig verksamhet, ett planerat avvikande eller något annat liknande förfarande. Som angetts tidigare är det enligt direktivet tillåtet att granska försändelser i syfte att förhindra sändande av otillåtna försändelser (skäl 33). I samma skäl anges vidare att brottslig verksamhet från en försvarares sida inte bör anses som legitimt bistånd till misstänkta eller tilltalade. Som konstaterats tidigare finns det inget i direktivet som anger att samtliga former av kommunikation måste vara tillgängliga samtidigt. Vid en samlad bedömning måste lagen anses uppfylla de krav på rätt till kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes försvarare som direktivet ställer upp.

Den som döms till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken ska verkställa sitt straff vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § LVU (1 § lag [1998:603] om verkställighet av sluten ungdomsvård [LSU]). 19 § LVU om brev och försändelser är tillämplig även på den som verkställer sluten ungdomsvård (15 §). Det innebär att brev och andra försändelser får övervakas om det behövs med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den unges särskilda förhållanden. I likhet med tidigare bedömning får bestämmelsen anses förenlig med direktivet.

Prop. 2015/16:187 Den dömde har rätt att ringa och ta emot telefonsamtal och ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske (16 §). Som angetts ovan framgår det av direktivets ingress (skäl 22) att medlemsstaterna får besluta om de praktiska åtgärder som ska gälla för längden på och frekvensen av möten mellan den misstänkte och tilltalade och hans eller hennes försvarare. Bestämmelsen är alltså förenlig med direktivet. Den dömde får dock förvägras telefonsamtal och besök, om det kan äventyra säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller kan motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan (16 §). Det är svårt att tänka sig en situation då ett samtal med en försvarare skulle kunna äventyra säkerheten eller motverka den unges anpassning. Teoretiskt skulle det kunna vara fallet om försvararen har kopplingar till ett kriminellt nätverk. Under sådana förhållanden får samtalet vägras enligt ovan nämnda ingresskäl (skäl 33). Det kan också ifrågasättas om ett förbud mot kontakt med försvararen i andra fall skulle vara i överensstämmelse med Europakonventionens bestämmelser om rätten att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar, som gäller som svensk lag. Som angetts tidigare finns det inget i direktivet som anger att samtliga former för kommunikation måste vara uppfyllda samtidigt. Mot denna bakgrund får bestämmelserna i LSU anses förenliga med direktivet.

En utlänning kan tas i förvar enligt 10 kap. utlänningslagen (2005:716). En utlänning som hålls i förvar ska ges möjlighet att ta emot besök och på annat sätt ha kontakt med personer utanför lokalen utom om besöket eller kontakten i ett särskilt fall skulle försvåra den verksamhet som rör förvaret (11 kap. 4 §). Bestämmelsen innebär att en förvarstagen utlänning ska kunna ta emot besök, ringa, skriva och på olika sätt ha i princip obegränsad kontakt med personer, organisationer, samfund och myndigheter utanför förvarslokalen (prop. 1996/97:147 s. 43). Den enda begränsning som kan komma i fråga är om det av rent praktiska skäl inte går att genomföra besök i den omfattning eller på den tid som önskas. Med beaktande av direktivets ingress (skäl 22) att medlemsstaterna får besluta om de praktiska åtgärder som ska gälla för längden på och frekvensen av möten mellan den misstänkte och tilltalade och hans eller hennes försvarare får bestämmelsen anses vara förenlig med direktivet. Om det är nödvändigt med hänsyn till säkerheten får ett besök övervakas. Ett besök av ett offentligt biträde eller en advokat får övervakas endast om biträdet eller advokaten själv begär det. I 11 kap. 10 § finns bestämmelser om försändelser. Där anges att en utlänning som hålls i förvar inte får ta emot en försändelse utan att den först har undersökts, om det finns skälig misstanke att den innehåller alkohol eller narkotika. En undersökning får inte avse det skriftliga innehållet i brev eller andra handlingar. Försändelser från bl.a. offentliga biträden och advokater får aldrig undersökas. Försändelser från en förvarstagen ska vidarebefordras utan undersökning. Mot bakgrund av direktivets ingress (skäl 33) som anger att det är tillåtet att granska försändelser i syfte att förhindra sändande av otillåtna försändelser får bestämmelsen anses vara förenlig med direktivet. Vid en samlad bedömning får bestämmelserna i utlänningslagen anses vara förenliga med direktivet.

5.4.2 Svensk rätt uppfyller åtagandena i direktivet utan ytterligare lagändringar

Prop. 2015/16:187

Regeringens bedömning: Svensk rätt uppfyller åtagandena i direktivet utan ytterligare lagändringar.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrar sig instämmer i eller har inga invändningar mot promemorians bedömning av i vilka delar det krävs författningsändringar för att uppfylla åtagandena i direktivet. Några remissinstanser ifrågasätter promemorians bedömning att gällande rätt uppfyller vissa av skyldigheterna i direktivet.

När det gäller direktivets tillämpningsområde anser *Umeå tingsrätt* att det utan ordentlig analys inte går att avfärda förfarandet om påförande av skattetillägg från de områden som omfattas av direktivet. *Barnombudsmannen* menar att det krävs ett förtydligande i lag för att säkerställa att barn som misstänks för brott har tillgång till offentlig försvarare i så god tid och på ett sådant sätt att de kan utöva sin rätt till försvar i praktiken och på ett effektivt sätt samt att barn som misstänks för brott under alla omständigheter ska ges tillgång till försvarare innan de förhörs av polisen eller annan brottsbekämpande eller rättslig myndighet, samt utan onödigt dröjsmål efter frihetsberövandet. Barnombudsmannen framför även synpunkter gällande rätten att kontakta en tredje part. Barnombudsmannen anser vidare att det krävs en tydligare reglering av frågan om avstående när det gäller barn och unga under 18 år. Barnombudsmannen delar inte heller promemorians bedömning att artiklarna 11–14 inte bör medföra några ändringar i svensk rätt. *Stockholms universitet (Juridiska fakulteten)* är inte övertygad om att svensk rätt är förenlig med direktivets krav såvitt avser ungas rätt till en försvarare före ett första förhör samt rätten att ha försvarare närvarande vid förhör. *Riksdagens ombudsmän (JO)* anför att det finns brister i tillämpningen när det gäller tillgången till försvarare vid förhör. När det gäller möjligheten att avstå en rättighet anser *Justitiekanslern* att det bör övervägas om inte frågan om att ett avstående ska noteras bör ägnas ytterligare uppmärksamhet i den fortsatta beredningen för att säkerställa att noteringar utförs på ett lämpligt sätt.

Skälen för regeringens bedömning: Förutom de lagändringar som behandlas i avsnitt 5.1–5.3 görs i promemorian bedömningen att svensk rätt uppfyller de krav som ställs i direktivet utan ytterligare lagändringar. Enligt bedömningen i promemorian krävs det inte några författningsändringar i fråga om rätten för frihetsberövade personer att kontakta en tredje part och konsulära myndigheter. Även direktivets krav gällande rätten till tillgång till försvarare i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder bedöms uppfyllas i flera avseenden. Det gäller bland annat i fråga om den tidpunkt en eftersökt person ska ha rätt till försvarare i den verkställande medlemsstaten och rätten för en sådan person att träffa och kontakta försvararen.

När det gäller de synpunkter som remissinstanserna för fram i frågan om de bedömningar som görs i promemorian i dessa delar gör regeringen följande överväganden. Ett direktiv är bindande för medlemsstaterna när

Prop. 2015/16:187 det gäller det resultat som ska uppnås men överläter åt medlemsstaterna att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet. Det krävs således inte att bestämmelserna i ett direktiv återges ordagrant i uttryckliga och specifika författningsbestämmelser. Det avgörande är att det i nationell rätt läggs fast en rättslig ram som garanterar att direktivet tillämpas fullt ut på ett tillräckligt klart och precist sätt. Direktivet omfattar straffrättsliga förfaranden. Begreppet straffrättsliga förfaranden är ett autonomt begrepp och har inte harmoniserats i EU-lagstiftningen. Direktivet utgör det tredje enligt färdplanen. Vid genomförandet av det första direktivet (rätten till tolkning och översättning) uttalades i propositionen att ingenting i direktivets utformning tydde på att avsikten hade varit att direktivet skulle vara tillämpligt även på administrativa förfaranden. Mot den bakgrunden kunde direktivet inte anses omfatta administrativa förfaranden såsom t.ex. körkortsingripanden och uttag av skattetillägg (prop. 2012/13:132 s. 15–16). Vid genomförandet av det andra direktivet (rätten till information) anförde Lagrådet att frågan om direktivets tillämplighet på sådana förfaranden borde analyseras utifrån Högsta domstolens och Högsta förvaltningsdomstolens konstateranden att förfaranden för uttagande av skattetillägg har ansetts vara straffrättsliga vid en tillämpning av vissa artiklar enligt Europakonventionen och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. Regeringen konstaterade i den efterföljande propositionen att redan vid tiden för genomförandet av det första direktivet var rättsläget sådant att skattetillägg ansågs ha straffrättslig karaktär vid en tillämpning av vissa artiklar enligt Europakonventionen. De nämnda avgörandena medförde därför inte att det fanns anledning att göra någon annan bedömning än den som gjordes vid genomförandet av direktivet om rätt till tolkning och översättning (prop. 2013/14:157 s. 17). Det finns inte heller nu anledning att göra någon annan bedömning. Därtill bedömer regeringen att direktivtexten inte kan tolkas på annat sätt än att det inte ska inbegripa administrativa förfaranden då tillämpningsområdet kopplas till domstolarnas behörighet och inte till processens karaktär. Tillämpningsområdet för det nu aktuella direktivet omfattar således inte administrativa förfaranden.

En misstänkt eller tilltalad har rätt att biträdas av en försvarare vid sin talans förberedande och utförande (21 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken). Rätten gäller från det att den som är skäligen misstänkt för ett brott underrättas om misstanken (23 kap. 18 § rättegångsbalken). Det finns alltså i svensk rätt bestämmelser som innebär att den som är misstänkt eller tilltalad har rätt till tillgång till försvarare i enlighet med de krav som uppställs enligt direktivet. Att det, som *JO* påtalar, i vissa fall har förekommit brister i tillämpningen, t.ex. att förhör med misstänkta har genomförts utan att en försvarare är närvarande, innebär inte att det finns anledning att ändra lagstiftningen. Det är dock angeläget att bestämmelserna följs och tillämpas så som det är tänkt. Det är i första hand ett ansvar för de brottsbekämpande myndigheterna att se till att så sker. Vid Åklagarmyndigheten pågår det vidare ett arbete med att ta fram nya riktlinjer för försvarares närvaro vid förhör med frihetsberövade personer samt för unga misstänkta rätt till försvarare. Riktlinjerna avseende unga misstänkta har beslutats (RÅR 2016:1). I dessa ingår även frågan om försvararens närvaro vid förhör. Syftet med de nya riktlinjerna

är att klargöra de regler som gäller och lämna rekommendationer till hur dessa ska tillämpas i praktiken.

Av artikel 9 i direktivet framgår att en misstänkt eller tilltalad kan avstå de rättigheter som följer av artikel 3 (rätt till tillgång till försvarare) samt att ett sådant avstående ska antecknas. Det finns ingen uttrycklig, heltäckande reglering i svensk rätt som motsvarar de förutsättningar m.m. som gäller för ett avstående enligt direktivet. En form av avstående som inte är reglerat är att en misstänkt eller tilltalad normalt kan välja att inte biträdas av en försvarare, antingen under hela det straffrättsliga förfarandet eller delar av det. Av 12 § förundersökningskungörelsen framgår att den misstänkte ska informeras om sin rätt att anlita biträde av en försvarare och att den misstänkte under vissa förutsättningar kan få en offentlig försvarare förordnad. Den informationen omfattar även att den misstänkte kan avstå från att anlita en försvarare. I förundersökningsprotokollet ska noteras det som är av betydelse att anteckna. Som *JO* påtalar måste dokumentationskravet i 20 § förundersökningskungörelsen anses omfatta samtliga de frågor som omfattas av artikel 9. Regeringen delar därför bedömningen i promemorian att svensk rätt lever upp till direktivets krav.

Bestämmelser om rätten att kontakta en tredje part för den som är frihetsberövad finns i 3 kap. häkteslagen. Bestämmelserna omfattar både vuxna och barn. De möjligheter till att ta emot besök, stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation samt sända och ta emot försändelser som regleras där kan begränsas under vissa förutsättningar, t.ex. om det kan äventyra säkerheten. Enligt direktivet får rätten att kontakta en tredje part begränsas eller fördröjas med anledning av ”tvingande krav eller proportionella operativa krav”. I promemorian görs bedömningen att de möjligheter till begränsning som följer av häkteslagen motsvarar direktivets krav. Regeringen gör samma bedömning. När det sedan gäller direktivets krav på att det ska finnas ett effektivt rättsmedel för det fall att rätten att kontakta en tredje part inte respekteras står en rad möjligheter till buds. Till exempel kan ett beslut överklagas. Ett ytterligare exempel är Justitiekanslerns möjlighet att reglera vissa skadeståndsanspråk mot staten.

Direktivets krav på effektiva rättsmedel gäller inte endast rätten att kontakta en tredje part utan även om andra rättigheter enligt direktivet inte respekteras. Utöver det som anges ovan finns det även ytterligare exempel på effektiva rättsmedel i svensk rätt. Förutom beslut kan även domar överklagas och både beslut och domar kan undanröjas vid rättegångsfel. Även de särskilda skyndsamhetskrav som finns i lag innebär att svensk rätt lever upp till kraven på effektiva rättsmedel. Som anförs i promemorian och som *Justitiekanslern* instämmer i uppfyller svensk rätt direktivets krav i de här delarna.

Barnombudsmannen framför att det finns behov av en särreglering för barn när det gäller bl.a. rätten att kontakta en tredje part och rätten till ett effektivt rättsmedel för att uppfylla kraven i direktivet och i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Direktivets bestämmelser gäller alla misstänka och tilltalade, dvs. både vuxna och barn. Som anges ovan bedömer regeringen att svensk rätt uppfyller direktivets krav även utan en sådan särreglering. Som *Barnombudsmannen* framhåller är det trots det angeläget att särskilt

Prop. 2015/16:187 värna barns rättigheter. Bestämmelser som särskilt rör misstänkta och tilltalade barns rättigheter har nyligen antagits inom EU. Direktivet, som också ingår i färdplanen, innehåller bl.a. bestämmelser om barns rätt till information och behandling vid frihetsberövanden (Europaparlamentets och rådets direktiv om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden). Medlemsstaterna har tre år på sig att genomföra direktivet.

En utredare har lämnat förslag på en lag om inkorporering av barnkonventionen samt en rad åtgärder som behöver vidtas vid en inkorporering liksom ett antal författningsförslag i övrigt för att stärka barnets rättigheter i svensk lagstiftning (SOU 2016:19). Betänkandet har remitterats och kommer därefter att beredas inom Regeringskansliet. Med hänsyn till dessa arbeten finns det inte anledning att nu vidta åtgärder som går längre än vad som krävs enligt direktivet. Vid en samlad bedömning instämmer regeringen i promemorians bedömning att det inte krävs några ytterligare lagändringar för att uppfylla åtagandena i direktivet.

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

<p>Regeringens förslag och bedömning: Lagändringarna ska träda i kraft den 27 november 2016. Det finns inte något behov av övergångsbestämmelser.</p>
--

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer med regeringens när det gäller övergångsbestämmelser. I promemorian föreslås att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2016.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig i denna del.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: I artikel 15 i direktivet anges att medlemsstaterna senast den 27 november 2016 ska sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet. Lagförslagen bör träda i kraft denna dag.

Av allmänna processrättsliga principer följer att nya processuella bestämmelser blir tillämpliga omedelbart. Det innebär att nya regler ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen har trätt i kraft. Det finns inte anledning att frångå den huvudregeln i detta fall. Det finns därför inte något behov av övergångsbestämmelser.

Regeringens bedömning: Författningsförslagen bedöms inte leda till några kostnadsökningar.

Promemorians bedömning avviker något från regeringens. De föreslagna ändringarna kan enligt promemorian antas leda till högst marginella kostnader för de berörda myndigheterna som kan finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig i denna del. *Jönköpings tingsrätt* anser att promemorians avsnitt om kostnader är bristfälligt eftersom frågan om ersättning ska utgå av allmänna medel till biträden i den utfärdande medlemsstaten i avsnitt 5.3 lämnas obesvarad. Om ersättning ska utgå av allmänna medel torde förslaget innebära större kostnader än vad som beskrivits i utredningen.

Skälen för regeringens bedömning: Gällande svensk rätt uppfyller i stora delar direktivets krav. I lagrådsremissen lämnas vissa förslag för att direktivets krav ska uppfyllas i samtliga avseenden. I vissa fall rör det sig om ändringar i sak. Förslagen innebär att lagstiftningen blir tydligare och att misstänkta och tilltalades rättigheter förstärks.

Promemorians förslag om biträde i den utfärdande medlemsstaten i avsnitt 5.3 genomförs inte då bedömningen görs att gällande rätt uppfyller direktivets krav. Det innebär således inga kostnader för staten. I andra fall föreslås ändringar som kodifierar gällande praxis eller förtydligar att en rättighet tillkommer den misstänkte eller tilltalade och inte hans eller hennes försvarare. De föreslagna ändringarna kan inte antas leda till några kostnader för de berörda myndigheterna.

8 Författningskommentar

8.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

21 kap. 9 §

Den som är gripen, anhållen eller häktad har rätt att träffa sin försvarare. Om en försvarare som är utsedd av den misstänkte inte uppfyller de krav som ställs i 5 § första stycket, får undersökningsledaren eller åklagaren besluta att den misstänkte inte får träffa sin försvarare om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Beslutet ska vara skriftligt och innehålla de skäl som det grundas på. Den misstänkte eller försvararen får begära att rätten prövar beslutet.

Om den misstänkte har rätt att träffa sin försvarare ska det få ske i enrum.

En offentlig försvarare eller en försvarare som har utsetts av den misstänkte och meddelats rätten ska kallas till huvudförhandlingen, liksom till andra sammanträden inför rätten.

Paragrafen innehåller bl.a. bestämmelser om rätten för en frihetsberövad person att träffa och samtala i enrum med sin försvarare. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.3.

Enligt *första stycket första meningen* har den som är gripen, anhållen eller häktad rätt att träffa sin försvarare. Rätten gäller även innan något förhör har hållits. Det förtydligas att det är en rätt för den frihetsberövade och inte för försvararen och att rätten även gäller en gripen person. Om en försvarare som är utsedd av den frihetsberövade inte uppfyller de krav som ställs i 5 § första stycket får enligt *första stycket andra meningen* undersökningsledaren eller åklagaren besluta att den misstänkte inte får träffa sin försvarare om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Liksom tidigare är rätten att träffa försvararen utan undantag för den som har en offentlig försvarare. Detsamma gäller för en misstänkt som har en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. Det ankommer i första hand på den frihetsberövade eller försvararen att visa att försvararen uppfyller kraven. Det kan t.ex. visas genom att försvararen uppvisar tidigare förordnanden som offentlig försvarare i liknande mål.

Också för en misstänkt med en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare är utgångspunkten att han eller hon har rätt att träffa sin försvarare. Möjligheten för undersökningsledaren eller åklagaren att besluta att den misstänkte inte får träffa sin försvarare begränsas på så sätt att ett sådant beslut endast får fattas om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras omfattar situationer där det föreligger en avsevärd risk för att bevis undanröjs om den misstänkte träffar sin försvarare. Det kan t.ex. röra sig om situationer då det kan misstänkas att försvararen har ett brottsligt samröre med den misstänkte eller annars har ett intresse av att hjälpa denne genom att otillbörligt påverka utredningen. Rekvisitet att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet avser i första hand situationer när den misstänkte är inblandad i eller har kunskap om situationer som kan innebära livsfara och det finns skäl att misstänka att försvararen t.ex. för sådan information vidare till den misstänktes medbrottslingar. Det skulle kunna vara fråga om ett människorov eller ett planerat terrorangrepp. Även andra situationer då det finns misstanke om grov organiserad brottslighet kan innebära att det finns fara för en persons frihet eller fysiska säkerhet.

Undantagen bör kunna aktualiseras när den utpekade försvararen inte uppfyller de krav som gäller enligt rättegångsbalken för att få uppträda som ombud. Han eller hon kan t.ex. vara kriminellt belastad. Så kan också vara fallet om en privat försvarare i det enskilda fallet kan antas ha ett intresse av att hjälpa den misstänkte genom att otillbörligt påverka utredningen. Ett beslut förutsätter att det inte är möjligt att uppnå samma resultat på något annat sätt, t.ex. genom att utredningsåtgärder vidtas innan det aktuella mötet för att utesluta risken att ett möte med försvararen väsentligen äventyrar utredningen.

Enligt *första stycket tredje meningen* ska ett beslut av undersökningsledaren eller åklagaren att vägra en frihetsberövad att träffa sin försvarare vara skriftligt och innehålla de skäl som det grundas på. Det ankommer även på undersökningsledaren eller åklagaren att inom ramen för prövningen av om det föreligger skäl att begränsa den frihetsberövades rätt att träffa sin försvarare ta ställning till om den privata försvararen

uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. Görs bedömningen att försvararen inte uppfyller kraven omfattas han eller hon vid prövningen av de regler som gäller för andra privata försvarare. Anser undersökningsledaren eller åklagaren att det finns skäl att besluta att den misstänkte inte får träffa sin försvarare får det aktuella mötet anstå till dess att beslut fattas. Ett beslut ska fattas så snart som det är praktiskt möjligt.

Av *första stycket fjärde meningen* framgår att den misstänkte eller försvararen får begära att rätten prövar beslutet. I likhet med vad som gällt tidigare får en försvarare begära att rätten prövar ett beslut att inte få träffa sin klient. Även den misstänkte får begära rättens prövning av ett beslut att inskränka denna rätt.

I det nya *andra stycket* anges att om den frihetsberövade har rätt att träffa sin försvarare ska det få ske i enrum. Bestämmelsen omfattar samtliga försvarare. Möjligheten att begränsa samtal i enrum om det är till men för utredningen eller säkerheten på förvaringsplatsen för den som har en privat försvarare tas bort.

Övriga ändringar är endast språkliga.

23 kap. 10 §

Undersökningsledaren bestämmer, med de begränsningar som följer av andra- sjuätte styckena, vem som får närvara vid *ett* förhör.

Vid *ett* förhör ska *om* möjligt *ett trovärdigt vittne utsett av undersökningsledaren* närvara.

Ett biträde till en person som förhörs har rätt att närvara vid förhöret om det kan ske utan men för utredningen och *om* biträdet *uppfyller* de krav som ställs på en försvarare i 21 kap. 3 § tredje stycket.

Den misstänkte har rätt att *själv* närvara och *ha sin försvarare närvarande* vid *ett* förhör som hålls på hans eller hennes begäran enligt 18 § andra stycket. Vid andra förhör *med den misstänkte har han eller hon rätt att ha sin försvarare närvarande. En försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en försvarare i 21 kap. 5 § första stycket får dock förhindras att närvara om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Vid förhör med någon annan än den misstänkte får den misstänktes försvarare närvara om det kan ske utan men för utredningen.*

Ett målsägandebiträde har rätt att närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans eller hennes närvaro inte är till men för utredningen.

När den som hörs *är* under 15 år bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

Undersökningsledaren får besluta att det som har förekommit vid *ett* förhör inte får uppenbaras.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vem som får närvara vid förhör under förundersökningen. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.5.

I *fjärde stycket första meningen* förtydligas att rätten att *själv* närvara och *ha sin försvarare närvarande* vid förhör som hålls på hans eller hennes begäran enligt 18 § andra stycket tillkommer den misstänkte, inte försvararen.

Vid sådana förhör med den misstänkte som har påkallats av undersökningsledaren har enligt *fjärde stycket andra meningen* som huvudregel den misstänkte rätt att *ha sin försvarare närvarande*. En

försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en försvarare enligt 21 kap. 5 § första stycket får dock enligt den nya *tredje mening* i stycket förhindras att närvara om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. En misstänkt som har en offentlig försvarare eller en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare har alltså i enlighet med huvudregeln alltid rätt att ha försvararen närvarande vid ett sådant förhör. I likhet med bestämmelsen i 21 kap. 9 § om rätt att träffa försvararen ankommer det i första hand på den misstänkte eller försvararen att visa att försvararen uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare, se författningskommentaren till den bestämmelsen. Också för en misstänkt med en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare är utgångspunkten att han eller hon har rätt att ha försvararen närvarande. Försvararens närvaro får förhindras endast om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Rekvisiten motsvarar vad som anges i 21 kap. 9 § om när undantag från rätten att träffa en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare kan komma i fråga. De situationer som anges i kommentaren till den bestämmelsen kan på motsvarande sätt motivera undantag från rätten att ha försvararen närvarande vid förhör. Ett antagande om att försvararen kommer att störa förhöret kan inte, som hittills, ensamt utgöra skäl för att vägra en försvarares närvaro.

Undersökningsledaren bestämmer vem som får närvara vid ett förhör. Det ankommer även på undersökningsledaren att inom ramen för prövningen av om det föreligger skäl att begränsa den misstänktes rätt att ha försvararen närvarande vid förhör och ta ställning till om den privata försvararen uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. Görs bedömningen att försvararen inte uppfyller kraven omfattas han eller hon vid prövningen av de regler som gäller för andra privata försvarare. Ett beslut av en undersökningsledare som inte är en åklagare kan prövas av en åklagare genom att denne övertar ledningen av förundersökningen. Ett beslut av en åklagare kan överprövas av en högre åklagare. Ett sådant överprövningsförfarande följer av 7 kap. 5 § rättegångsbalken.

Fjärde stycket fjärde mening behandlar förhör som inte är påkallade av den misstänkte och som hålls med någon annan än den misstänkte, t.ex. ett vittne. Vid sådana förhör gäller alltså att den misstänktes försvarare får närvara om det kan ske utan men för utredningen. Någon ändring i sak i denna del är inte avsedd.

Övriga ändringar är endast språkliga.

24 kap. 21 a §

Den som har frihetsberövats genom gripande enligt 7 § första stycket, genom överlämnande till en polisman enligt 7 § andra stycket och då inte har frigetts, genom anhållande eller genom häktning enligt 17 § har rätt att så snart som möjligt få någon av sina närmaste anhöriga eller någon annan person som står honom eller henne särskilt nära underrättad om frihetsberövandet. Undersökningsledaren får besluta att skjuta upp en underrättelse om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras. När det inte längre finns skäl för beslutet ska en underrättelse lämnas så snart som möjligt.

Om den frihetsberövade motsätter sig att någon underrättas om frihetsberövandet, får *en* underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

En underrättelse behöver inte lämnas om frihetsberövandet har upphört.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätten för frihetsberövade personer att få en närstående underrättad om frihetsberövandet. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Paragrafen gäller numera endast frihetsberövade som är över arton år. Det är en följd av att bestämmelser om underrättelse avseende underåriga frihetsberövade införs i 5 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Första stycket första meningen ändras på så sätt att det förtydligas att det är en rättighet för den misstänkte att få någon närstående underrättad om frihetsberövandet. Vidare införs ett krav på att underrättelsen ska lämnas så snart som möjligt, vilket innebär så snart som det är praktiskt möjligt. Att en underrättelse lämnas först när den gripne kommer till arresten torde i normalfallet uppfylla kravet på att underrättelsen ska ske så snart som möjligt. Det finns inget som hindrar att skälen för ett frihetsberövande lämnas samtidigt som en underrättelse om utredningen medger det.

I *första stycket andra meningen* föreskrivs att undersökningsledaren får besluta att skjuta upp en underrättelse om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras. Utredningen kan t.ex. riskera att väsentligen försvåras om den frihetsberövade har ålagts restriktioner för sina kontakter med omvärlden på grund av att det föreligger kollusionsfara och en underrättelse till personen innebär en avsevärd risk för att bevis undanröjs. Utrymmet att skjuta upp en underrättelse minskas i förhållande till vad som hittills gällt. Att beslutet ska vara nödvändigt innebär att en proportionalitetsbedömning ska göras. Det innebär också att en förutsättning för att kunna skjuta upp underrättelsen är att informationen om den lämnas med allra största sannolikhet skulle leda till att utredningen väsentligen försvåras. Så kan t.ex. vara fallet när den som ska underrättas är en medmisstänkt och en utredningsåtgärd riktad mot honom eller henne behöver vidtas innan en underrättelse kan lämnas. Om skälen för att skjuta upp en underrättelse riktar sig mot en särskild person som den frihetsberövade önskar få underrättad bör undersökningsledaren överväga att underrätta en annan närstående.

När det inte längre finns skäl för beslutet ska enligt *första stycket tredje meningen* en underrättelse lämnas så snart som möjligt.

Ändringarna i andra och tredje stycket är endast språkliga.

8.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

5 §

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för brott, *ska* vårdnadshavaren eller *någon* annan som svarar för den unges vård och fostran samt *någon* annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge omedelbart underrättas *och* kallas till förhör som hålls med den unge. *Om den*

Prop. 2015/16:187 *unge har gripits, anhållits eller häktats på grund av brottsmisstanken, ska en sådan vuxen underrättas om detta och om skälen för det samtidigt med underrättelsen om brottsmisstanken eller annars omedelbart efter frihetsberövandet.*

Undersökningsledaren får besluta att skjuta upp en underrättelse om brottsmisstanke, en kallelse till förhör eller en underrättelse om frihetsberövande om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras. När det inte längre finns skäl för beslutet ska en underrättelse omedelbart lämnas. Detsamma gäller en kallelse till förhör.

En underrättelse eller kallelse enligt första stycket ska inte göras om det strider mot den unges bästa eller om det finns andra särskilda skäl.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en vårdnadshavare eller en någon annan vuxen bl.a. ska underrättas när en underårig misstänks för brott. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

I *första stycket första meningen* görs den ändringen att det inte längre föreskrivs ett generellt undantag från skyldigheten att underrätta vårdnadshavare m.fl. om misstanke om brott m.m. i situationer då det är till men för utredningen eller annars finns särskilda skäl mot det. I den nya *andra meningen* föreskrivs att om den unge har gripits, anhållits eller häktats på grund av brottsmisstanken ska en sådan vuxen underrättas om detta och om skälen för det samtidigt med eller annars omedelbart efter frihetsberövandet. Den vuxne ska alltså samtidigt som han eller hon underrättas om brottsmisstanken underrättas om ett frihetsberövande av den underårige. Om en underrättelse om brottsmisstanken redan har lämnats och frihetsberövandet sker i ett senare skede av utredningen, ska underrättelsen om gripandet, anhållandet eller häktningen och skälen för detta lämnas omedelbart efter frihetsberövandet. Skyldigheten att underrätta om ett frihetsberövande gäller i förhållande till samma personkrets som ska få en underrättelse om brottsmisstanken. När en underrättelse om brottsmisstanken har lämnats och ett frihetsberövande på grund av misstanken sker senare ska normalt de personer som fått den förstnämnda underrättelsen även underrättas om frihetsberövandet och skälen för detta.

Andra stycket är nytt. Enligt *andra stycket första meningen* får undersökningsledaren besluta att skjuta upp en underrättelse om brottsmisstanke, en kallelse till förhör eller en underrättelse om frihetsberövande om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras. Rekvisiten motsvarar vad som anges i 24 kap. 21 a § rättegångsbalken om när en underrättelse som avser en vuxen får skjutas upp. De situationer som anges i kommentaren till den bestämmelsen kan på motsvarande sätt motivera att en underrättelse som avser en ung person kan skjutas upp. Detta gäller både när frågan om underrättelse aktualiseras samtidigt som frågan om att lämna en underrättelse om brottsmisstanken och när frågan aktualiseras i ett senare skede. Motsvarande bedömning ska göras i fråga om kallelse till förhör. I likhet med vad som gällt tidigare kan den unges önskemål om att t.ex. hans eller hennes vårdnadshavare inte ska underrättas inte utgöra ett skäl för att skjuta upp en underrättelse.

Av *andra meningen i andra stycket* följer att när det inte längre finns skäl för beslutet att skjuta upp en underrättelse om brottsmisstanke eller ett frihetsberövande ska en underrättelse omedelbart lämnas. Till skillnad

från vad som gäller för vuxna lagöverträdare saknas möjlighet att underlåta underrättelse om att den unge har varit frihetsberövad när frihetsberövandet har upphört. Av *tredje mening* framgår att även en kallelse till förhör ska lämnas omedelbart när det inte längre finns skäl att skjuta upp en sådan kallelse. Om ett förhör är planerat att hållas med den unge när det inte längre finns någon kollusionsfara i förhållande till den som inte kallats till tidigare förhör, ska denne omedelbart kallas till det planerade förhöret. Om ett förhör har hållits dessförinnan, ska inte den tidigare uppskjutna kallelsen utfärdas.

I *tredje stycket*, som är nytt, föreskrivs att första stycket inte gäller, om en underrättelse eller en kallelse strider mot den unges bästa eller om det finns andra särskilda skäl. Stycket ersätter skrivningen i första stycket att en underrättelse kan underlåtas om det är till men för utredningen eller om det annars finns särskilda skäl mot det. Att en underrättelse eller en kallelse kan strida mot den unges bästa är ett förtydligande av vad som kan utgöra ett sådant särskilt skäl. Vad som är barnets bästa måste avgöras efter en bedömning i varje enskilt fall.

Övriga ändringar är endast språkliga.

6 §

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott *som kan leda till fängelse*, ska socialnämnden genast underrättas. Av underrättelsen ska det framgå *hurvida* den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott *och* hur den misstänkte ställt sig till *ett* deltagande.

Om den unge har gripits, anhållits eller häktats på grund av brottsmisstanken, ska socialnämnden underrättas om detta och om skälen för det samtidigt med underrättelsen om brottsmisstanken eller annars genast efter frihetsberövandet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om underrättelse till socialnämnden när en person under arton år är skäligen misstänkt för brott som kan leda till fängelse. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Tillägget i det nya *andra stycket* innebär att socialnämnden samtidigt som den underrättas om misstanken ska underrättas om frihetsberövandet och om skälen för detta. En sådan underrättelse ska lämnas även när en underrättelse inte har lämnats till någon i den unges närhet enligt 5 §. Har frihetsberövandet skett efter det att en underrättelse om brottsmisstanken lämnats ska socialnämnden underrättas om frihetsberövandet och om skälen för det genast efter det att beslutet har fattats.

32 a §

Ett juridiskt biträde ska förordnas för den unge

1. vid en utredning enligt 31 § första stycket, om det inte är uppenbart att den unge saknar behov av det, och
2. vid en utredning enligt 31 § andra eller tredje stycket, om det finns synnerliga skäl för det.

En ansökan om ett sådant biträde görs av åklagaren eller den unges vårdnadshavare hos tingsrätten. Bestämmelserna i 21 kap. 5–8 §§, 9 § tredje stycket och 10 § rättegångsbalken ska tillämpas i fråga om ett sådant juridiskt biträde.

Prop. 2015/16:187 Paragrafen innehåller bestämmelser om juridiskt biträde för en misstänkt som inte har fyllt femton år. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.3.

I *andra stycket* ändras hänvisningen till 21 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken till tredje stycket. Ändringen är påkallad av att det i 21 kap. 9 § rättegångsbalken införs ett nytt andra stycke. Det som tidigare framgick av andra stycket återfinns nu i tredje stycket, se författningskommentaren till den bestämmelsen.

Övriga ändringar är endast språkliga.

8.3 Förslaget till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

3 kap. 4 §

En intagen får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske.

Elektronisk kommunikation får vägras om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning enligt 5 §. Om den intagne har utsett en försvarare som inte uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken, får dock elektronisk kommunikation mellan den intagne och försvararen endast vägras om det är nödvändigt för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet.

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare får inte vägras. Detsamma gäller elektronisk kommunikation mellan en intagen och en försvarare som den intagne har utsett om försvararen uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätten för intagna personer att stå i förbindelse med andra genom elektronisk kommunikation och har utformats med beaktande av *Lagrådets* synpunkter. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.4.

Första stycket ändras på så sätt att skrivningen i andra meningen om att elektronisk kommunikation får vägras om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning enligt 5 § flyttas till *första meningen* i *andra stycket*, som är nytt. Någon ändring i sak är inte avsedd. *Andra meningen* i *andra stycket* anger att om den intagne har utsett en försvarare som inte uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken, får dock elektronisk kommunikation mellan den intagne och försvararen endast vägras om det är nödvändigt för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Rekvisiten motsvarar vad som anges i 21 kap. 9 § rättegångsbalken om när det kan komma i fråga att göra undantag från rätten att träffa en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare på grund av att det är nödvändigt för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. De situationer som anges i kommentaren till den bestämmelsen kan på motsvarande sätt motivera undantag från rätten till elektronisk kommunikation. Att ett beslut ska vara nödvändigt kan t.ex. omfatta situationer då det finns en akut fara samtidigt som försvararen kan antas agera på ett sätt som kan öka eller vidmakthålla den faran. Av 6 kap. framgår att ett beslut om restriktioner får avse inskränkningar i rätten till elektronisk kommunikation.

Tredje stycket är också nytt. Genom *första meningen* förtydligas att elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare inte får vägras. Detsamma ska enligt *andra meningen* gälla för en intagen som har utsett en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. I likhet med bestämmelsen i 21 kap. 9 § rättegångsbalken ankommer det i första hand på den misstänkte eller försvararen att visa att försvararen uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare, se författningskommentaren till den bestämmelsen.

Av 7 kap. framgår vem som får fatta ett beslut om att inskränka en intagens rättigheter och hur ett sådant beslut kan överklagas. Det ankommer även på beslutsfattaren att inom ramen för prövningen av om det föreligger skäl att begränsa den intagnes möjlighet till elektronisk kommunikation ta ställning till om den privata försvararen uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. Görs bedömningen att försvararen inte uppfyller kraven omfattas han eller hon vid prövningen av de regler som gäller för andra privata försvarare. I likhet med vad som anges i författningskommentaren till 21 kap. 9 § rättegångsbalken får elektronisk kommunikation anstå till dess att beslut fattas. Ett sådant beslut ska fattas så snart som det är praktiskt möjligt.

3 kap. 5 §

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och en annan person får avlyssnas, om det är nödvändigt av säkerhetsskal. De som ska kommunicera med varandra ska i förväg informeras om kontrollen.

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes *försvarare* får inte avlyssnas.

Paragrafen behandlar möjligheterna att avlyssna elektronisk kommunikation. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.6.

Av *andra stycket* framgår att en ovillkorlig rätt till konfidentiell kontakt genom elektronisk kommunikation ska gälla mellan en intagen och hans eller hennes försvarare oavsett om det är en offentlig eller privat försvarare. Bestämmelsen har hittills endast omfattat offentliga försvarare. Att elektronisk kommunikation mellan en intagen och en privat försvarare ibland får vägras framgår av 4 § och 6 kap.

3 kap. 6 §

Försändelser mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare, en svensk myndighet eller ett internationellt organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda ska vidarebefordras utan granskning. *Detsamma gäller försändelser mellan en intagen och en försvarare som den intagne har utsett om försvararen uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken.* En sådan försändelse till en intagen ska dock inte vidarebefordras utan hållas kvar, om det finns anledning att anta att uppgiften om avsändare av försändelsen är oriktig.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förbud mot att hålla kvar försändelser mellan en intagen och hans eller hennes försvarare, en svensk myndighet eller vissa internationella organ, t.ex. den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.4 och 5.1.6.

Bestämmelsen har hittills endast omfattat offentliga försvarare. Genom tillägget i *andra meningen* omfattar bestämmelsen numera även privata försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. I likhet med bestämmelsen i 21 kap. 9 § rättegångsbalken ankommer det i första hand på den intagne eller försvararen att visa att försvararen uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare, se författningskommentaren till den bestämmelsen. På samma sätt som i 4 § ankommer det på beslutsfattaren att ta ställning till om kraven är uppfyllda, se författningskommentaren till den bestämmelsen.

3 kap. 7 §

Om en intagen har utsett en försvarare som inte uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken, ska försändelser mellan den intagne och försvararen vidarebefordras såvida det inte är nödvändigt att vägra vidarebefordran för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet.

I andra fall än som avses i *första stycket* eller i 6 § får en intagen vägras att sända eller ta emot en försändelse, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten.

En försändelse som den intagne inte får sända eller ta emot får hållas kvar.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätten för intagna att sända och ta emot försändelser. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.4.

Om en intagen har utsett en försvarare som inte uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken ska, enligt *första stycket*, försändelser mellan den intagne och försvararen vidarebefordras såvida det inte är nödvändigt att vägra vidarebefordran för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Bestämmelsen avser endast en intagen som har utsett en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. Rekvisiten motsvarar vad som anges i 21 kap. 9 § rättegångsbalken om när det kan komma i fråga att göra undantag från rätten att träffa en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare på grund av att det är nödvändigt för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. De situationer som anges i kommentaren till den bestämmelsen kan på motsvarande sätt motivera undantag från rätten att sända eller ta emot försändelser. Att ett beslut ska vara nödvändigt kan t.ex. omfatta situationer då det finns en akut fara samtidigt som försvararen kan antas agera på ett sätt som kan öka eller vidmakthålla den faran. I likhet med vad som anges i författningskommentaren till 21 kap. 9 § rättegångsbalken får vidarebefordran av en försändelse vägras till dess att beslut fattas. Ett sådant beslut ska fattas så snart som det är praktiskt möjligt. Av 6 kap. framgår att ett beslut om restriktioner får avse inskränkningar i rätten att sända och ta emot försändelser.

Andra stycket motsvarar i huvudsak den hittills gällande första meningen i paragrafen. I stycket görs en följdändring med hänsyn till att det införs ett nytt första stycke i paragrafen. Det som hittills utgjort andra meningen i paragrafen flyttas till ett nytt *tredje stycke*. Någon ändring i sak är inte avsedd.

3 kap. 8 §

En försändelse som hålls kvar får granskas *endast om*

1. den intagne har medgett det, eller

2. *det i fall som avses i 7 § andra stycket* är absolut nödvändigt av säkerhetsskäl.

En försändelse som avses i 6 § *eller i 7 § första stycket* får endast granskas för att utreda vem avsändaren är.

Paragrafen behandlar möjligheterna att granska intagnas försändelser. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.6.

Första stycket görs om till en punktlista med två punkter. Den första punkten innebär ingen ändring i sak. Den andra punkten innebär att en granskning får ske av försändelser som omfattas av 7 § andra stycket, dvs. försändelser mellan en intagen och annan än hans eller hennes försvarare, om det är absolut nödvändigt av säkerhetsskäl. Ändringen innebär att det inte längre är möjligt att granska sådana försändelser mellan en intagen och en privat försvarare som hålls kvar enligt 7 § första stycket. Att vidarebefordran av en försändelse mellan en intagen och en privat försvarare ibland får vägras framgår av 7 § och 6 kap.

I *andra stycket* införs en hänvisning till 7 § första stycket. Det innebär att även försändelser mellan en intagen och en privat försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare får granskas för att utreda vem avsändaren är.

6 kap. 2 §

Ett beslut om restriktioner enligt 1 § får avse inskränkningar i rätten att

1. placeras tillsammans med andra intagna enligt 2 kap. 1 § andra stycket,
2. vistas i gemensamhet enligt 2 kap. 5 §,
3. följa vad som händer i omvärlden enligt 2 kap. 9 §,
4. inneha tidskrifter och tidningar enligt 2 kap. 11 §,
5. ta emot besök enligt 3 kap. 1 § första stycket,
6. stå i förbindelse med annan genom elektronisk kommunikation enligt 3 kap. 4 § *första och andra styckena*, eller
7. sända och ta emot försändelser enligt 3 kap. 7 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vad ett beslut om restriktioner får avse. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.4. I *punkt 6* görs en följdändring med hänsyn till att det införs ett nytt andra och tredje stycke i 3 kap. 4 §. Ett beslut om restriktioner får inte avse inskränkningar i den frihetsberövades rätt att stå i förbindelse med sin offentliga försvarare genom elektronisk kommunikation. Detsamma gäller för elektronisk kommunikation mellan en intagen och en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare.

I

(Lagstifningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2013/48/EU

av den 22 oktober 2013

om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR
ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktions-
sätt, särskilt artikel 82.2 b,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

efter översändande av utkastet till lagstifningsakt till de nationella parlamenten,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs yttrande ⁽¹⁾,

efter att ha hört Regionkommittén,

i enlighet med det ordinarie lagstifningsförfarandet ⁽²⁾, och

av följande skäl:

- (1) I artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad *stadgan*), artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (nedan kallad *Europakonventionen*) och artikel 14 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (nedan kallad *ICCPR-konventionen*) garanteras rätten till en rättvis rättegång. I artikel 48.2 i stadgan garanteras rätten till försvar.
- (2) Unionen har satt som mål att bevara och utveckla ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. Enligt ordförandeskapets slutsatser från Europeiska rådets möte i Tammerfors den 15 och 16 oktober 1999, särskilt punkt 33, bör principen om ömsesidigt erkännande av domar och andra beslut av rättsliga myndigheter bli en hörnsten i det rättsliga samarbetet på det civilrättsliga och det

straffrättsliga området inom unionen, eftersom ett starkt ömsesidigt erkännande samt en nödvändig tillnärmning av lagstifningen skulle underlätta samarbetet mellan behöriga myndigheter och det rättsliga skyddet av enskilda rättigheter.

- (3) Enligt artikel 82.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionsätt (EUF-fördraget) ska det straffrättsliga samarbetet inom unionen bygga på principen om ömsesidigt erkännande av domar och rättsliga avgöranden.

- (4) Genomförandet av principen om ömsesidigt erkännande av avgöranden i straffrättsliga förfaranden förutsätter att medlemsstaterna har förtroende för varandras straffrättsliga system. Omfattningen av ömsesidigt erkännande är i hög grad beroende av en rad faktorer, som inbegriper mekanismer till skydd för misstänkta eller tilltalades rättigheter och gemensamma miniminormer för att underlätta tillämpningen av principen om ömsesidigt erkännande.

- (5) Även om alla medlemsstater är parter i Europakonventionen och ICCPR-konventionen har erfarenheten visat att enbart detta inte alltid räcker för att skapa tillräckligt förtroende för andra medlemsstaters straffrättsliga system.

- (6) Ömsesidigt erkännande av avgöranden i straffrättsliga förfaranden kan bara fungera effektivt i en anda av tillit, där inte endast de rättsliga myndigheterna utan samtliga aktörer i den straffrättsliga processen likställer avgöranden av rättsliga myndigheter i andra medlemsstater med avgöranden som meddelas i den egna staten, vilket förutsätter förtroende inte bara för innehållet i den andra medlemsstatens bestämmelser, utan också för att de tillämpas korrekt. Ett starkt ömsesidigt förtroende förutsätter detaljerade bestämmelser för att skydda de processuella rättigheter och garantier som fastställs i stadgan, Europakonventionen och ICCPR-konventionen. Det kräver också att man, genom detta direktiv och andra åtgärder, inom unionen vidareutvecklar de miniminormer som fastställs i stadgan och Europakonventionen.

⁽¹⁾ EUT C 43, 15.2.2012, s. 51.

⁽²⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 10 september 2013 (ännu ej offentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 7 oktober 2013.

- (7) Artikel 82.2 i EUF-fördraget fastställer tillämpliga minimiregler i medlemsstaterna för att underlätta det ömsesidiga erkännandet av domar och rättsliga avgöranden samt polisarbete och rättsligt samarbete i sådana straffrättsliga frågor som har en gränsoverskridande dimension. Den artikeln anger "personers rättigheter vid det straffrättsliga förfarandet" som ett av de områden på vilka minimiregler får fastställas.
- (8) Gemensamma minimiregler bör leda till ökat förtroende för alla medlemsstaters straffrättsliga system, vilket i sin tur bör bidra till ett effektivare rättsligt samarbete i en anda av ömsesidigt förtroende och till främjandet av de grundläggande rättigheterna i unionen. Sådana gemensamma minimiregler bör också bidra till att avlägsna hindren för den fria rörligheten för medborgarna inom medlemsstaternas hela territorium. Sådana gemensamma minimiregler bör fastställas när det gäller rätten till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden, rätten att få en tredje part underrättad vid ett frihetsberövande och rätten att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet.
- (9) Den 30 november 2009 antog rådet en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta eller tilltalades processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden (nedan kallad *färdplanen*)⁽¹⁾. Färdplanen ska genomföras stegvis och omfattar åtgärder avseende rätten till översättning och tolkning (åtgärd A), rätten till information om rättigheter och om anklagelsen (åtgärd B), rätten till juridisk rådgivning och rättshjälp (åtgärd C) och rätten till kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) och särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänkta eller tilltalade (åtgärd E). I färdplanen understryks att uppräkningsordningen för rättigheterna endast är vägledande och därför skulle kunna ändras i enlighet med prioriteringarna. Färdplanen är avsedd att utgöra en enhet och först när alla dess delar har genomförts kommer det att märkas fullt ut vilka fördelar den ger.
- (10) Den 11 december 2009 välkomnade Europeiska rådet färdplanen och införlivade den i *Stockholmsprogrammet – ett öppet och säkert Europa i medborgarnas tjänst och för deras skydd*⁽²⁾ (punkt 2.4). Europeiska rådet underströk att färdplanen inte är uttömmande och uppmanade kommissionen att undersöka behovet av en komplettering när det gäller minimiregler för processuella rättigheter för misstänkta och tilltalade och att göra en bedömning av huruvida andra frågor, till exempel frågan om oskuldspresumtionen, behöver behandlas i syfte att förbättra samarbetet på detta område.
- (11) Två åtgärder har hittills antagits enligt färdplanen, nämligen Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden⁽³⁾ och Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden⁽⁴⁾.
- (12) I detta direktiv fastställs minimiregler avseende rätten till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och i förfaranden om verkställighet av en europeisk arresteringsorder enligt rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna⁽⁵⁾ (nedan kallad *den europeiska arresteringsordern*) och rätten att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet. Direktivet främjar således tillämpningen av stadgan, särskilt artiklarna 4, 6, 7, 47 och 48, och bygger på artiklarna 3, 5, 6 och 8 i Europakonventionen, såsom dessa tolkas av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (nedan kallad *Europadomstolen*), som i sin rättspraxis regelbundet fastställer normer i fråga om rätten till tillgång till försvarare. Enligt den rättspraxisen förutsätter ett rättvist förfarande bland annat att en misstänkt eller tilltalad kan få tillgång till samtliga tjänster som särskilt kopplas till rättsligt bistånd. I det hänseendet bör de misstänkta eller tilltalades försvarare utan begränsningar kunna säkra de grundläggande aspekterna av försvaret.
- (13) Utan att det påverkar medlemsstaternas skyldigheter enligt Europakonventionen att säkerställa rätten till en rättvis rättegång, bör förfaranden avseende mindre förseelser som begås i ett fängelse och förfaranden avseende förseelser som begås i militära sammanhang och som hanteras av en befälhavare inte anses vara straffrättsliga förfaranden vid tillämpningen av detta direktiv.
- (14) Detta direktiv bör genomföras under beaktande av bestämmelserna i direktiv 2012/13/EU, som föreskriver att misstänkta eller tilltalade omgående informeras om rätten till tillgång till försvarare och att misstänkta eller tilltalade som har anhållits eller häktats skriftligen och utan dröjsmål erhåller rättighetsinformation, som omfattar information om rätten till tillgång till försvarare.
- (15) Med försvarare avses i detta direktiv personer som enligt nationell lagstiftning är kvalificerade och berättigade, inbegripet genom ackreditering från ett auktoriserat organ, att tillhandahålla juridisk rådgivning och rättsligt bistånd till misstänkta eller tilltalade.
- (16) I vissa medlemsstater har andra myndigheter än en domstol med behörighet i brottmål behörighet att utdöma andra påföljder än frihetsberövande för relativt sett mindre förseelser. Detta kan exempelvis handla om trafikförseelser som begås i stor skala och som kan komma att fastställas vid en poliskontroll. I sådana situationer vore det orimligt att begära att de behöriga myndigheterna ska säkerställa samtliga rättigheter enligt detta direktiv. I de fall där medlemsstaternas lagstiftning föreskriver att en påföljd för mindre förseelser kan åläggas av

⁽¹⁾ EUT C 295, 4.12.2009, s. 1.

⁽²⁾ EUT C 115, 4.5.2010, s. 1.

⁽³⁾ EUT L 280, 26.10.2010, s. 1.

⁽⁴⁾ EUT L 142, 1.6.2012, s. 1.

⁽⁵⁾ EGT L 190, 18.7.2002, s. 1.

en sådan myndighet, och där en sådan påföljd kan överklagas till en domstol med behörighet i brottmål eller där saken kan hänskjutas till en sådan, bör detta direktiv därför endast tillämpas på förfaranden vid den domstolen till följd av ett sådant överklagande eller hänskjutande.

- (17) I vissa medlemsstater anses vissa mindre förseelser, särskilt mindre trafikförseelser, mindre förseelser mot kommunala föreskrifter och mindre förseelser mot allmän ordning vara brott. I sådana situationer vore det orimligt att begära att de behöriga myndigheterna ska säkerställa samtliga rättigheter enligt detta direktiv. I de fall där det i medlemsstaternas lagstiftning föreskrivs att frihetsberövande inte får utdömas som påföljd för mindre förseelser bör detta direktiv därför endast tillämpas på förfaranden vid en domstol med behörighet i brottmål.
- (18) Tillämpningsområdet för detta direktiv när det gäller vissa mindre förseelser bör inte påverka medlemsstaternas skyldigheter enligt Europakonventionen att säkerställa rätten till en rättvis rättegång, inbegripet rätten till rättsligt bistånd från en försvarare.
- (19) Medlemsstaterna bör se till att misstänkta eller tilltalade har rätt till tillgång till försvarare utan onödigt dröjsmål i enlighet med detta direktiv. Under alla omständigheter bör misstänkta eller tilltalade ges tillgång till en försvarare under straffrättsliga förfaranden inför domstol, om de inte har avstått från den rätten.
- (20) Vid tillämpning av detta direktiv bör begreppet förhör inte omfatta preliminära utfrågningar som genomförs av polisen eller en annan brottsbekämpande myndighet i syfte att identifiera den berörda personen, att kontrollera vapeninnehav eller andra liknande säkerhetsfrågor eller att avgöra om en förundersökning bör inledas, till exempel vid en trafikkontroll eller vid regelbundna stickprov som görs när en misstänkt eller tilltalad ännu inte har identifierats.
- (21) Om en annan person än den misstänkta eller tilltalade, till exempel ett vittne, blir misstänkt eller tilltalad, bör den personen skyddas mot självangivelse och har rätt att tåga, vilket bekräftas i Europadomstolens rättspraxis. I detta direktiv hänvisas därför uttryckligen till den situation där en sådan person blir misstänkt eller tilltalad vid polisförhör eller förhör som genomförs av någon annan brottsbekämpande myndighet inom ramen för ett straffrättsligt förfarande. Om en annan person än en misstänkt eller tilltalad blir misstänkt eller tilltalad under ett sådant förhör bör förhöret omedelbart avbrytas. Förhöret får dock fortsättas om den berörda personen har blivit upplöst om att han eller hon är misstänkt eller tilltalad och han eller hon till fullo kan utnyttja de rättigheter som föreskrivs i detta direktiv.
- (22) Misstänkta eller tilltalade bör ha rätt att i enrum tala med den försvarare som företräder dem. Medlemsstaterna får besluta om de praktiska åtgärder som ska gälla för längden på och frekvensen av sådana möten, med beaktande av omständigheterna i förfarandet, särskilt ärendets komplexitet och vilka processuella förfaranden som är tillämpliga. Medlemsstaterna får även besluta om praktiska åtgärder för att garantera säkerhet och skydd, särskilt för försvararen och den misstänkta eller tilltalade, på den plats där ett sådant möte hålls. Sådana praktiska åtgärder får inte inverka menligt på det effektiva utövandet av och innehåll i den misstänkts eller tilltalades rätt att träffa sin försvarare.
- (23) Misstänkta eller tilltalade bör ha rätt att kontakta den försvarare som företräder dem. En sådan kontakt får ske när som helst, inbegripet före ett eventuellt utövande av rätten att träffa den försvararen. Medlemsstaterna får besluta om de praktiska åtgärder som avser längden, frekvensen samt medlet för en sådan kontakt, även när det gäller användning av videokonferenser och annan kommunikationsteknik för att möjliggöra kontakterna. Sådana praktiska åtgärder bör inte inverka menligt på det effektiva utövandet av eller innehåll i misstänkts eller tilltalades rätt att kontakta sin försvarare.
- (24) När det gäller vissa mindre förseelser bör detta direktiv inte hindra medlemsstaterna från att organisera så att misstänkts eller tilltalades rätt till tillgång till en försvarare tillhandahålls per telefon. Rätten bör emellertid endast begränsas på detta sätt i fall där den misstänkta eller tilltalade inte kommer att förhöras av polisen eller en annan brottsbekämpande myndighet.
- (25) Medlemsstaterna bör säkerställa att misstänkta eller tilltalade har rätt att ha sin försvarare närvarande och faktiskt medverkande när de förhörs av polisen eller en annan brottsbekämpande eller rättslig myndighet inbegripet vid förhandlingar i domstol. Denna medverkan bör ske i enlighet med förfaranden i den nationella rätten, som kan reglera en försvarares medverkan vid polisens eller en annan brottsbekämpande eller rättslig myndighets förhör av den misstänkta eller tilltalade samt vid förhandlingar i domstol, under förutsättning att sådana förfaranden inte inverkar menligt på det effektiva utövandet av och innehåll i den berörda rättigheten. Vid förhör av den misstänkta eller tilltalade av polisen eller

en annan brottsbekämpande eller rättslig myndighet eller vid förhandlingar i domstol, får försvararen i enlighet med dessa förfaranden bland annat ställa frågor, begära förtydliganden och avge yttranden, vilket bör dokumenteras i enlighet med nationell rätt.

- (26) Misstänkt eller tilltalade har rätt att ha sin försvarare närvarande vid utrednings- eller bevisupptagningsåtgärder under förutsättning att de föreskrivs i berörd nationell rätt och i den mån de misstänkta eller tilltalades närvaro är obligatorisk eller tillåten. Sådana åtgärder bör åtminstone innehålla vittneskonfrontationer, där den misstänkta eller tilltalade framträder omgiven av andra personer i syfte att identifieras av ett brottsoffer eller ett vittne, konfrontationsförhör, där en misstänkt eller tilltalad sammanförs med ett eller flera vittnen eller brottsoffer när det råder oenighet dem emellan om viktiga fakta eller frågor samt rekonstruktioner, där den misstänkta eller tilltalade är närvarande för att det bättre ska gå att förstå hur och under vilka omständigheter ett brott begicks samt för att specifika frågor ska kunna ställas till den misstänkta eller tilltalade. Medlemsstaterna får besluta om de praktiska åtgärder som ska gälla för en försvarares närvaro vid utrednings- eller bevisupptagningsåtgärder. Sådana praktiska åtgärder bör inte inverka menligt på det effektiva utövandet av och innehållet i de berörda rättigheterna. Om försvararen är närvarande vid utrednings- eller bevisupptagningsåtgärder bör detta noteras i enlighet med det förfarande för dokumentation som föreskrivs i den berörda medlemsstatens rätt.
- (27) Medlemsstaterna bör eftersträva att göra allmän information tillgänglig, till exempel genom en webbplats eller genom en broschyr som finns på polisstationerna, för att underlätta för misstänkta eller tilltalade när dessa ska hitta en försvarare. Medlemsstaterna bör dock inte vara skyldiga att vidta aktiva åtgärder för att säkerställa att misstänkta eller tilltalade som inte är frihetsberövade ska bistås av en försvarare, om de inte själva har vidtagit åtgärder för att bistås av en sådan. Den misstänkta eller tilltalade i fråga bör fritt kunna kontakta, konsultera och bistås av en försvarare.
- (28) Om misstänkt eller tilltalade frihetsberövas bör medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att se till att dessa personer verkligen kan utöva sin rätt till tillgång till försvarare, inbegripet genom att ordna med bistånd från en försvarare i de fall där personen i fråga inte har någon sådan, såvida de inte har avstått från den rätten. Sådana åtgärder kan bland annat innebära att de behöriga myndigheterna ordnar med bistånd från en försvarare på grundval av en förteckning över tillgängliga försvarare, bland vilka den misstänkta eller tilltalade kan välja. Sådana åtgärder skulle i tillämpliga fall kunna innefatta åtgärderna för rättshjälp.
- (29) De förhållanden som råder för misstänkta eller tilltalade som är frihetsberövade bör till fullo respektera de normer som har fastställts i Europakonventionen, i stadgan och i rättspraxis från Europeiska unionens domstol (medan kallad *domstolen*) och Europadomstolen. När bistånd enligt detta direktiv ges en misstänkt eller tilltalad som hålls frihetsberövad, bör den berörda försvararen ha möjlighet att rikta en fråga till de behöriga myndigheterna angående de förhållanden under vilka personen i fråga hålls frihetsberövad.
- (30) Om den misstänkta eller tilltalade befinner sig på en geografiskt avlägsen plats, till exempel i utomeuropeiska territorier eller där medlemsstaten genomför eller deltar i militära operationer utanför dess territorium, får medlemsstaterna tillfälligt göra undantag från en misstänkts eller tilltalads rätt att utan onödigt dröjsmål efter frihetsberövandet få tillgång till en försvarare. Vid ett sådant tillfälligt undantag bör de behöriga myndigheterna inte förhåra den berörda personen eller genomföra någon av de utrednings- eller bevisupptagningsåtgärder som föreskrivs i detta direktiv. Om omedelbar tillgång till försvarare är omöjlig på grund av den misstänkts eller tilltalades geografiskt avlägsna belägenhet bör medlemsstaterna möjliggöra kommunikation via telefon eller videokonferens såvida detta inte är helt omöjligt.
- (31) Medlemsstaterna bör tillåtas att tillfälligt göra undantag från rätten till tillgång till försvarare under förundersökningen om det föreligger ett trängande behov av att avvärja livsfara eller fara för en persons frihet eller fysiska säkerhet. Vid ett tillfälligt undantag på den grunden får de behöriga myndigheterna förhåra misstänkta eller tilltalade utan att försvararen är närvarande, under förutsättning att de har informerats om sin rätt att tåga och kan utöva denna rätt, och under förutsättning att ett sådant förhör inte inverkar menligt på rätten till försvar, inbegripet skyddet mot självavgivelse. Förhör får endast genomföras i syfte att och i den mån det krävs för att erhålla information som är avgörande för att avvärja livsfara eller fara för en persons frihet eller fysiska säkerhet. Allt missbruk av detta undantag skulle i princip oåterkalleligen skada rätten till försvar.

- (32) Medlemsstaterna bör även tillåtas att tillfälligt göra undantag från rätten till tillgång till försvarare under förundersökningen om omedelbara åtgärder från de utredande myndigheternas sida är avgörande för att förhindra väsentlig fara för de straffrättsliga förfarandena, särskilt för att förhindra att avgörande bevis undanröjs eller ändras, eller för att förhindra otillbörlig påverkan på vittnen. Vid ett tillfälligt undantag på den grunden får de behöriga myndigheterna förhöra misstänkta eller tilltalade utan att försvararen är närvarande, under förutsättning att de har informerats om sin rätt att tåga och har möjlighet att utöva denna rätt, och att ett sådant förhör inte inverkar menligt på rätten till försvar, inbegripet skyddet mot självavgivelse. Förhör får endast genomföras i syfte att och i den mån det krävs för att erhålla information som är avgörande för att förhindra väsentlig fara för de straffrättsliga förfarandena. Allt missbruk av detta undantag skulle i princip oåterkalleligen skada rätten till försvar.
- (33) Principen om att all kommunikation mellan misstänkta eller tilltalade och deras försvarare ska vara konfidentiell utgör ett viktigt skydd för rätten till försvar och utgör en väsentlig del av rätten till en rättvis rättegång. Medlemsstaterna bör därför respektera konfidentialitet vid möten och andra former av kommunikation mellan försvararen och den misstänkta eller tilltalade vid utövandet av den rätt till tillgång till försvarare som föreskrivs i detta direktiv, utan undantag. Detta direktiv bör inte påverka förfaranden avsedda för situationer där det föreligger objektiva och faktiska omständigheter som ger anledning till misstanke att försvararen har samröre med den misstänkta eller tilltalade i ett brott. Brottslig verksamhet från en försvarares sida bör inte anses som legitimt bistånd till misstänkta eller tilltalade inom ramen för detta direktiv. Skyldigheten att respektera konfidentialiteten innebär inte bara att medlemsstaterna bör avhålla sig från att blanda sig i eller skaffa åtkomst till sådan kommunikation utan också att medlemsstaterna, om misstänkta eller tilltalade är frihetsberövade eller på annat sätt befinner sig på en plats som är under statens kontroll, bör säkerställa att konfidentialiteten upprätthålls och skyddas genom åtgärderna för kommunikation. Detta bör inte inverka på några befintliga mekanismer i häkten i syfte att förhindra sändande av otillättna försändelser till häktade, till exempel kontroll av korrespondens, förutsatt att sådana mekanismer inte gör det möjligt för de behöriga myndigheterna att läsa meddelandet mellan de misstänkta eller tilltalade och deras försvarare. Detta direktiv bör inte heller inverka på förfaranden i nationell rätt enligt vilka vidarebefordran av korrespondens får avslås om avsändaren inte godkänner att korrespondensen först förelägs en behörig domstol.
- (34) Detta direktiv bör inte påverka inskränkningar i konfidentialiteten i samband med en laglig övervakningsoperation som genomförs av behöriga myndigheter. Detta direktiv bör inte heller påverka det arbete som utförs av till exempel nationella underrättelsestjänster för att skydda den inre säkerheten i enlighet med artikel 4.2 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget) eller inom ramen för artikel 72 i EUF-fördraget, enligt vilken avdelning V om ett område med frihet, säkerhet och rättvisa inte får påverka medlemsstaternas ansvar för att upprätthålla lag och ordning och skydda den inre säkerheten.
- (35) Misstänkta eller tilltalade som är frihetsberövade bör ha rätt att utan onödigt dröjsmål få åtminstone en person, till exempel en släkting eller arbetsgivare, som de själva utsett underrättad om att de har frihetsberövats, under förutsättning att detta inte påverkar ett korrekt genomförande av det straffrättsliga förfarandet mot den berörda personen eller andra straffrättsliga förfaranden. Medlemsstaterna får vidta praktiska åtgärder för tillämpningen av den rättigheten. Sådana praktiska åtgärder bör inte inverka på det effektiva utövandet av och innehållet i rättigheten. I begränsade undantagsfall bör det dock vara möjligt att tillfälligt göra undantag från den rättigheten, om detta med hänsyn till de särskilda omständigheterna i det enskilda fallet är motiverat av ett tvingande skäl enligt detta direktiv. Om de behöriga myndigheterna planerar att göra ett sådant tillfälligt undantag när det gäller en särskild tredje part, bör de först överväga om en annan tredje part, utsedd av den misstänkta eller tilltalade, kan informeras om att denne har frihetsberövats.
- (36) Misstänkta eller tilltalade bör, medan de är frihetsberövade, ha rätt att utan dröjsmål kontakta minst en tredje part, t.ex. en anhörig, som de själva har utsett. Medlemsstaterna får begränsa eller fördröja utövandet av den rättigheten med anledning av tvingande krav eller proportionella operativa krav. Sådana krav kan bland annat innefatta behovet av att avvärja livsfara eller fara för en persons frihet eller fysiska säkerhet, behovet av att förhindra skada för straffrättsliga förfaranden, behovet av att förebygga ett brott, behovet av att invänta en domstolsförhandling, och behovet av att skydda brottsoffer. Om de behöriga myndigheterna planerar att begränsa eller fördröja utövandet av rätten till kontakt när det gäller en särskild tredje part bör de först överväga om de misstänkta eller tilltalade kan kontakta en annan tredje part som de själva har utsett. Medlemsstaterna får besluta om praktiska åtgärder som ska gälla för tidpunkt, medel, längd och frekvens för kontakter med tredje parter, varvid hänsyn bör tas till behovet av att upprätthålla god ordning och säkerhet på den plats där personen hålls frihetsberövad.

- (37) Rätten till konsulärt bistånd för misstänkta och tilltalade som är frihetsberövade fastställs i artikel 36 i 1963 års Wienkonvention om konsulära förbindelser, där stater ges rätt att hålla kontakt med sina egna medborgare. Genom detta direktiv har misstänkta eller tilltalade som är frihetsberövade en motsvarande rättighet, om de så önskar. Konsulärt skydd får ges av diplomatiska myndigheter när sådana myndigheter agerar i egenskap av konsulära myndigheter.
- (38) Medlemsstaterna bör i nationell rätt klart och tydligt ange skälen till och kriterierna för eventuella tillfälliga undantag från de rättigheter som föreskrivs i detta direktiv och bör vara återhållsamma med att utnyttja dessa tillfälliga undantag. Alla sådana tillfälliga undantag bör vara proportionella, strikt tidsbegränsade, inte uteslutande grundas på det påstådda brottets natur eller svårighetsgrad och inte inverka på förutsättningarna för den övergripande rättvisan i förfarandet. Medlemsstaterna bör, om ett tillfälligt undantag har godkänts enligt detta direktiv av en rättslig myndighet som inte är en domare eller en domstol, säkerställa att beslutet om godkännande av det tillfälliga undantaget kan prövas av en domstol, åtminstone under rättegångsskedet.
- (39) Misstänkta eller tilltalade bör kunna avstå från att utnyttja en rättighet enligt detta direktiv, under förutsättning att de har fått information om innebörden av den berörda rättigheten och om de eventuella konsekvenserna av att avstå från den rättigheten. När sådan information ges bör de berörda misstänkta eller tilltalades särskilda omständigheter beaktas, inbegripet ålder samt psykiskt och fysiskt tillstånd.
- (40) Ett avstående och de omständigheter under vilka det gjordes bör noteras i enlighet med det förfarande för dokumentation som föreskrivs i den berörda medlemsstatens rätt. Detta bör inte leda till någon ytterligare skyldighet för medlemsstaterna att införa nya mekanismer eller skapa någon ytterligare administrativ börda.
- (41) Om en misstänkt eller tilltalad återkallar ett avstående i enlighet med detta direktiv, bör det inte vara nödvändigt att på nytt genomföra sådana utfrågningar eller processuella åtgärder som gjordes under den tid då personen avstod från den berörda rättigheten.
- (42) Personer som är föremål för förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder (nedan kallade *eftersökta personer*) bör ha rätt till tillgång till försvarare i den verkställande medlemsstaten, så att de kan utöva sina rättigheter på bästa möjliga sätt i enlighet med rambeslut 2002/584/RIF. Om en försvarare deltar i den verkställande rättsliga myndighetens förhör av en eftersökt person, får den försvararen i enlighet med förfarandena i nationell rätt bland annat ställa frågor, begära förtydliganden och avge yttranden. Det faktum att försvararen har deltagit i ett sådant förhör bör noteras i enlighet med det förfarande för dokumentation som föreskrivs i den berörda medlemsstatens rätt.
- (43) Eftersökta personer bör ha rätt att i enrum tala med den försvarare som företräder dem i den verkställande medlemsstaten. Medlemsstaterna får besluta om praktiska åtgärder som ska gälla för dessa samtalslängd och frekvens, varvid hänsyn bör tas till de särskilda omständigheterna i fallet. Medlemsstaterna får även besluta om praktiska åtgärder för att garantera säkerhet och skydd, särskilt för försvararen och den eftersökta personen, på den plats där mötet mellan försvararen och den eftersökta personen äger rum. Sådana praktiska åtgärder får inte inverka menligt på det effektiva utövandet av eller innehållet i eftersökta personers rätt att träffa sin försvarare.
- (44) Eftersökta personer bör ha rätt att kontakta den försvarare som företräder dem i den verkställande staten. Det bör vara möjligt för sådan kontakt att äga rum när som helst, inbegripet före ett eventuellt utövande av rätten att träffa en försvarare. Medlemsstaterna får besluta om de praktiska åtgärder som ska gälla för längd, frekvens och kommunikationsmedel för kontakterna mellan eftersökta personer och deras försvarare, även när det gäller användning av videokonferenser och annan kommunikationsteknik för att möjliggöra kontakterna. Sådana praktiska åtgärder bör inte inverka menligt på det effektiva utövandet av och innehållet i eftersökta personers rätt att kontakta sina försvarare.
- (45) De verkställande medlemsstaterna bör vidta nödvändiga åtgärder för att se till att eftersökta personer verkligen kan utöva sin rätt till tillgång till försvarare i den verkställande medlemsstaten, inbegripet genom att ordna med bistånd från en försvarare i de fall där eftersökta personer inte har någon sådan, såvida de inte har avstått från den rättigheten. Sådana åtgärder, i tillämpliga fall inbegripet sådana som gäller rättshjälp, bör regleras i nationell rätt. De kan bland annat innebära att de behöriga myndigheterna ordnar med bistånd från en försvarare på grundval av en förteckning över tillgängliga försvarare, bland vilka eftersökta personer kan välja.
- (46) Efter att ha fått vetskap om att en eftersökt person önskar utse en försvarare i den utfärdande medlemsstaten bör den behöriga myndigheten i den medlemsstaten utan onödigt dröjsmål förse den eftersökta personen med information för att underlätta utseendet av en försvarare i den medlemsstaten. Sådan information kan t.ex.

- inbegripa en aktuell förteckning över försvarare, eller namnet på en jourhavande försvarare i den utfärdande medlemsstaten, som kan tillhandahålla information och ge råd i fall som rör en europeisk arresteringsorder. Medlemsstaterna kan begära att vederbörande advokatsamfund uppräta en sådan förteckning.
- (47) Förfarandet för överlämnande har mycket stor betydelse för det straffrättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna. Det är avgörande för detta samarbete att tidsfristerna enligt rambeslut 2002/584/RIF iaktas. Även om efter sökta personer bör kunna utöva sina rättigheter enligt detta direktiv i full utsträckning vid förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder, bör dessa tidsfrister därför respekteras.
- (48) I avvaktan på en unionsakt om rättshjälp, bör medlemsstaterna tillämpa sin nationella lagstiftning om rättshjälp, som bör överensstämma med stadgan, Europakonventionen och Europadomstolens rättspraxis.
- (49) I enlighet med principen om effektiv unionsrätt bör medlemsstaterna införa lämpliga och effektiva rättsmedel till skydd för de rättigheter som gäller för enskilda enligt detta direktiv.
- (50) Medlemsstaterna bör se till att man vid bedömningen av uttalanden som misstänkta eller tilltalade har gjort eller av bevis som upptagits under åsidosättande av dessas rätt till försvarare, eller när ett undantag från den rättigheten har beviljats i enlighet med detta direktiv, iaktar rätten till försvar och att rätten till en rättvis rättegång respekteras. I detta sammanhang bör man beakta rättspraxis från Europadomstolen, genom vilken det har fastställts att rätten till försvar i princip oåterkalleligen kommer att skadas om komprometterande uttalanden som har gjorts under polisförhör utan tillgång till en försvarare används för att nå en fällande dom. Detta bör inte hindra användandet av uttalanden för andra ändamål som är tillåtna enligt nationell lagstiftning, t.ex. behovet av att brådskande utföra undersökningar för att undvika att andra brott begås eller att det uppstår allvarliga negativa följder för andra personer eller ändamål kopplade till ett akut behov att förhindra att straffrättsliga förfaranden väsentligen äventyras där rätten till tillgång till försvarare eller en försening av undersökningen oåterkalleligen skulle skada pågående undersökningar gällande ett allvarligt brott. Dessutom bör detta inte påverka nationella bestämmelser eller system för bevisstillåtlighet, och inte heller hindra medlemsstaterna från att bibehålla ett system genom vilket alla befintliga bevis kan återopas i en domstol eller inför en domare, utan att dessa bevis separerat eller på förhand har bedömts med avseende på tillåtlighet.
- (51) Skyldigheten att visa särskild hänsyn mot misstänkta eller tilltalade som potentiellt befinner sig i en svag position är en förutsättning för en rättvis rättskipning. Åklagarmyndigheter, brottsbekämpande myndigheter och rättsliga myndigheter bör därför underlätta sådana personers effektiva utövande av de rättigheter som anges i detta direktiv, t.ex. genom att ta hänsyn till varje potentiell utsatthet som påverkar deras förmåga att utöva rätten till tillgång till försvarare och rätten att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och genom att vidta lämpliga åtgärder för att garantera dessa rättigheter.
- (52) Detta direktiv garanterar de grundläggande rättigheter och principer som erkänns i stadgan, inbegripet förbudet mot tortyr och omänsklig och förnedrande behandling, rätten till frihet och säkerhet, respekten för privatlivet och familjelivet, människans rätt till integritet, barnets rättigheter, integrering av personer med funktionshinder, rätten till ett effektivt rättsmedel och rätten till en rättvis rättegång samt oskuldspresumtionen och rätten till försvar. Detta direktiv bör tillämpas i enlighet med dessa rättigheter och principer.
- (53) Medlemsstaterna bör se till att bestämmelserna i detta direktiv, när de motsvarar rättigheter som garanteras av Europakonventionen, tillämpas i konsekvens med rättigheterna i konventionen och så som de utvecklats genom Europadomstolens rättspraxis.
- (54) I detta direktiv fastställs minimiregler. Medlemsstaterna får utvidga de rättigheter som fastställs i direktivet för att därigenom erbjuda en högre skyddsnivå. Sådana högre skyddsnivåer bör inte utgöra något hinder för det ömsesidiga erkännandet av rättsliga avgöranden som dessa minimiregler är avsedda att underlätta. Skyddsnivån bör aldrig understiga de normer som anges i stadgan och Europakonventionen, så som dessa tolkas i rättspraxis från domstolen och Europadomstolen.
- (55) Detta direktiv främjar barnets rättigheter och beaktar Europarådets riktlinjer för ett barnvänligt rättsväsende, särskilt bestämmelserna om information och rådgivning till barn. Direktivet säkerställer att misstänkta och tilltalade, däribland barn, ges tillräcklig information för att förstå följderna av att avstå från en rätt enligt detta direktiv samt att varje sådant avstående sker frivilligt och entydigt. Om den misstänkta eller tilltalade är ett barn, bör vårdnadshavaren underrättas så snart som möjligt efter barnets frihetsberövande och bör underrättas om skälen till detta. Om tillhandahållandet av sådan information till vårdnadshavaren strider mot barnets bästa, bör en annan lämplig vuxen, till exempel en släkting, informeras i stället. Detta bör inte påverka de bestämmelser i nationell lagstiftning som kräver att alla särskilda myndigheter,

institutioner eller enskilda, särskilt de som har ansvar för barns skydd eller välfärd, bör informeras om barnets frihetsberövande. Medlemsstaterna bör avhålla sig från att begränsa eller fördröja utövandet av rätten till kontakt med en tredje part när det gäller misstänkta eller tilltalade som är barn och som har frihetsberövats, utom under de mest exceptionella omständigheterna. När fördröjning tillämpas bör barnet dock inte hållas isolerat, och bör tillåtas att kontakta t.ex. en institution eller enskild person med ansvar för barns skydd eller välfärd.

- (56) I enlighet med den gemensamma politiska förklaringen av den 28 september 2011 från medlemsstaterna och kommissionen om förklarande dokument⁽¹⁾, har medlemsstaterna åtagit sig att, i de fall det är berättigat, låta anmälan av införlivandeåtgärder åtföljas av ett eller flera dokument som förklarar förhållandet mellan de olika delarna i ett direktiv och motsvarande delar i de nationella instrumenten för införlivande. Med avseende på detta direktiv anser lagstiftaren att översändandet av sådana dokument är berättigat.
- (57) Eftersom målen för detta direktiv, nämligen att fastställa gemensamma minimiregler för rätten till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder och rätten att få en tredje part underrättad om frihetsberövande och rätten att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna utan snarare, på grund av åtgärdens omfattning, kan uppnås bättre på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i EU-fördraget. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går direktivet inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå dessa mål.
- (58) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokoll nr 21 om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till EU-fördraget och EUF-fördraget och utan att det påverkar tillämpningen av artikel 4 i det protokollet, deltar dessa medlemsstater inte i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på dem.
- (59) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokoll nr 22 om Danmarks ställning, fogat till EU-fördraget och EUF-fördraget, deltar Danmark inte i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på Danmark.

⁽¹⁾ EUT C 369, 17.12.2011, s. 14.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Syfte

Detta direktiv fastställer minimiregler om rättigheterna för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för personer som är föremål för förfaranden enligt rambeslut 2002/584/RIF (nedan kallad *den europeiska arresteringsordern*) att få tillgång till en försvarare, att få en tredje part underrättad om frihetsberövande och att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet.

Artikel 2

Tillämpningsområde

1. Detta direktiv ska tillämpas på misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden från det att de genom ett officiellt meddelande eller på något annat sätt av den behöriga myndigheten i en medlemsstat har underrättats om att de är misstänkta eller tilltalade för att ha begått ett brott, oavsett om de är frihetsberövade. Det ska tillämpas fram till dess att förfarandena har avslutats, med vilket ska förstås det slutgiltiga avgörandet i frågan huruvida den misstänkta eller tilltalade har begått brottet samt även under rättegången och i väntan på beslut om eventuellt överklagande.
2. Detta direktiv ska tillämpas på personer som är föremål för förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder (nedan kallade *eftersökta personer*) från det att de grips i den verkställande medlemsstaten i enlighet med artikel 10.
3. På samma villkor som fastställs i punkt 1 ska detta direktiv även vara tillämpligt på andra än misstänkta eller tilltalade som under loppet av förhör av polis eller någon annan brottsbekämpande myndighet blir misstänkta eller tilltalade.
4. Utan att det påverkar rätten till en rättvis rättegång ska, när det gäller mindre förselser
 - a) om en medlemsstats lagstiftning föreskriver att en påföljd kan åläggas av en annan myndighet än en domstol med behörighet i brottmål och en sådan påföljd kan överklagas eller hänskjutas till en sådan domstol, eller
 - b) om frihetsberövande inte kan utdömas som påföljd,

detta direktiv endast gälla förfaranden vid en domstol med behörighet i brottmål.

Direktivet ska under alla omständigheter tillämpas till fullo när den misstänkta eller tilltalade är frihetsberövad, oavsett i vilket skede det straffrättsliga förfarandet befinner sig.

Artikel 3

Rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade har rätt till tillgång till en försvarare i så god tid och på sådant sätt att de berörda personerna kan utöva sin rätt till försvar i praktiken och på ett effektivt sätt.

2. Misstänkta eller tilltalade ska ha rätt till tillgång till försvarare utan onödigt dröjsmål. Misstänkta eller tilltalade ska under alla omständigheter ha rätt till tillgång till försvarare från och med den tidpunkt som inträffar först:

- a) Innan de förhörs av polisen eller en annan brottsbekämpande eller rättslig myndighet.
- b) När utredande myndigheter eller andra behöriga myndigheter genomför utrednings- eller bevisupptagningsåtgärder i enlighet med punkt 3 c.
- c) Utan onödigt dröjsmål efter frihetsberövandet.
- d) Om de har kallats att inställa sig inför en domstol med behörighet i brottmål, i god tid innan de inställer sig inför domstolen i fråga.

3. Rätten till försvarare ska innebära följande:

- a) Medlemsstaterna ska se till att de misstänkta eller tilltalade har rätt att i enrum tala med och kontakta den försvarare som företräder dem, även före förhör av polis eller en annan brottsbekämpande eller rättslig myndighet.
- b) Medlemsstaterna ska se till att de misstänkta eller tilltalade har rätt att ha sin försvarare närvarande och faktiskt medverkande när de förhörs. Denna medverkan ska ske i enlighet med förfarandena i den nationella rätten, under förutsättning att dessa förfaranden inte inverkar menligt på det effektiva utövandet av och innehålllet i rättigheten i fråga. Om en försvarare deltar vid ett förhör, ska faktumet att detta deltagande ägt rum noteras i enlighet med det förfarande för dokumentation som föreskrivs i den berörda medlemsstatens rätt.
- c) Medlemsstaterna ska se till att den misstänkta eller tilltalade åtminstone har rätt att ha sin försvarare närvarande vid följande utrednings- eller bevisupptagningsåtgärder, om dessa åtgärder föreskrivs enligt nationell rätt och om det krävs eller tillåts att den misstänkta eller tilltalade är närvarande vid åtgärden:

i) Vittneskonfrontationer.

ii) Konfrontationsförhör.

iii) Rekonstruktioner.

4. Medlemsstaterna ska bemöda sig om att göra allmän information tillgänglig för att underlätta för misstänkta eller tilltalade att erhålla en försvarare.

Utan hinder av bestämmelserna i nationell rätt om krav på försvarares närvaro ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att se till att misstänkta eller tilltalade som har frihetsberövats effektivt kan utöva sin rätt till tillgång till försvarare, såvida inte de har avstått från denna rätt i enlighet med artikel 9.

5. I undantagsfall och endast under förundersökningen får medlemsstaterna göra ett tillfälligt undantag från tillämpningen av punkt 2 c om en misstänkt eller tilltalad befinner sig på en plats som är så geografiskt avlägsen att det är omöjligt att garantera rätten att utan onödigt dröjsmål efter frihetsberövandet få tillgång till en försvarare.

6. I undantagsfall och endast under förundersökningen får medlemsstaterna göra ett tillfälligt undantag från tillämpningen av de rättigheter som anges i punkt 3, om och i den mån detta är motiverat med hänsyn till de särskilda omständigheterna i det enskilda fallet, på grundval av något av följande tvingande skäl:

- a) Om det finns ett trängande behov av att avvärja livsfara eller fara för en persons frihet eller kroppsliga integritet.
- b) Om omedelbara åtgärder från de utredande myndigheternas sida är avgörande för att förhindra att straffrättsliga förfaranden väsentligen äventyras.

Artikel 4

Konfidentialitet

Medlemsstaterna ska respektera att kontakten mellan misstänkta eller tilltalade och deras försvarare vid utövandet av den rätt till tillgång till försvarare som föreskrivs i detta direktiv omfattas av konfidentialitet. Sådan kontakt ska inbegripa möten, korrespondens, telefonsamtal och alla andra former av kommunikation som tillåts enligt nationell rätt.

Artikel 5

Rätten att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade som är frihetsberövade om de så önskar har rätt att utan onödigt dröjsmål få åtminstone en av dem utsedd person, till exempel en släkting eller arbetsgivare, underrättad om deras frihetsberövande.

2. Om den misstänkta eller tilltalade är ett barn, ska medlemsstaterna se till att vårdnadshavaren så snart som möjligt underrättas om frihetsberövandet och skälen till detta, såvida detta inte strider mot barnets bästa, i vilket fall en annan lämplig vuxen person ska underrättas. Vid tillämpning av denna punkt ska varje person som är yngre än 18 år anses vara ett barn.

3. Medlemsstaterna får göra ett tillfälligt undantag från tillämpningen av rättigheterna i punkterna 1 och 2, om det mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i fallet är motiverat på grundval av något av följande tvingande skäl:

- a) Om det finns ett trängande behov av att avvärja livsfara eller fara för en persons frihet eller kroppsliga integritet.
- b) Om det finns ett trängande behov av att förhindra en situation som skulle kunna innebära väsentlig fara för straffrättsliga förfaranden.
4. Om medlemsstaterna gör ett tillfälligt undantag från tillämpningen av friheten i punkt 2 ska de se till att en myndighet som har ansvar för barns skydd eller välfärd utan onödigt dröjsmål underrättas om att barnet har frihetsberövats.

Artikel 6

Rätten för frihetsberövade personer att kontakta tredje parter

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade som är frihetsberövade har rätt att utan dröjsmål kontakta minst en tredje part, t.ex. en anhörig, som de själva har utsett.
2. Medlemsstaterna får begränsa eller fördröja utöandet av den rättighet som avses i punkt 1 med anledning av tvingande krav eller proportionella operativa krav.

Artikel 7

Rätt att kontakta konsulära myndigheter

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade som är utländska medborgare och som är frihetsberövade om de så önskar har rätt att utan onödigt dröjsmål få det egna landets konsulära myndigheter underrättade om frihetsberövandet och att kontakta dessa myndigheter. Om de misstänkta eller tilltalade har två eller flera medborgarskap, får de välja vilka eventuella konsulära myndigheter som ska underrättas om frihetsberövandet och vilka de önskar kontakta.
2. Misstänkta eller tilltalade ska även ha rätt att besökas av sina konsulära myndigheter, tala och korrespondera med dem och låta de konsulära myndigheterna ordna ett juridiskt ombud,

under förutsättning att myndigheterna är införstådda med detta och att det sker i enlighet med den berörda misstänkta eller tilltalades önskemål.

3. Utöandet av rättigheterna som fastställs i denna artikel får regleras genom nationell rätt eller nationella förfaranden, under förutsättning att lagstiftningen och förfarandena gör det möjligt att ta full hänsyn till avsikten med dessa rättigheter.

Artikel 8

Allmänna villkor för tillämpning av tillfälliga undantag

1. Ett tillfälligt undantag enligt artiklarna 3.5, 3.6 eller 5.3
 - a) ska vara proportionellt och får inte gå utöver vad som är nödvändigt,
 - b) ska vara strikt tidsbegränsat,
 - c) får inte uteslutande grundas på det påstådda brottets natur eller svårhetsgrad, och
 - d) får inte påverka förutsättningarna för att rättegången som en helhet blir rättvis.
2. Tillfälliga undantag enligt artikel 3.5 eller 3.6 får endast godkännas genom ett vederbörligen motiverat beslut, som efter en bedömning i det enskilda fallet fattats antingen av en rättslig myndighet eller av en annan behörig myndighet under förutsättning att beslutet kan bli föremål för rättslig prövning. Det vederbörligen motiverade beslutet ska dokumenteras i enlighet med det förfarande för dokumentation som föreskrivs i den berörda medlemsstatens rätt.
3. Tillfälliga undantag enligt artikel 5.3 får endast godkännas genom ett beslut, som efter en bedömning i det enskilda fallet fattats antingen av en rättslig myndighet eller av en annan behörig myndighet, under förutsättning att beslutet kan bli föremål för rättslig prövning.

Artikel 9

Avstående från rättigheter

1. Utan att det påverkar nationell lagstiftning som kräver obligatorisk närvaro eller bistånd av en försvarare ska medlemsstaterna, i förhållande till varje avstående från en rätt som avses i artiklarna 3 och 10, se till att
 - a) den misstänkta eller tilltalade, muntligen eller skriftligen, har fått tydlig och tillräcklig information avfattad på ett enkelt och begripligt språk om innebörden av den berörda rättigheten och om de eventuella konsekvenserna av att avstå från den, och

b) avståendet är frivilligt och otvetydigt.

2. Avståendet, som kan göras skriftligen eller muntligen, och de omständigheter under vilka avståendet gjordes ska noteras i enlighet med det förfarande för dokumentation som föreskrivs i den berörda medlemsstatens rätt.

3. Medlemsstaterna ska se till att en misstänkt eller tilltalade kan återkalla ett avstående när som helst under de straffrättsliga förfarandena och att de informeras om den möjligheten. Ett sådant återkallande ska ha verkan från och med det ögonblick då det görs.

Artikel 10

Rätt till tillgång till försvarare i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder

1. Medlemsstaterna ska se till att en eftersökt person har rätt att få tillgång till en försvarare i den verkställande medlemsstaten efter det att vederbörande gripits med stöd av den europeiska arresteringsordern.

2. När det gäller omfattningen av rätten att få tillgång till en försvarare i den verkställande medlemsstaten, ska eftersökta personer ha följande rättigheter i denna medlemsstat:

a) Rätt att få tillgång till en försvarare i så god tid och på ett sådant sätt att de eftersökta personerna kan utöva sina rättigheter på ett effektivt sätt och under alla omständigheter utan onödigt dröjsmål efter frihetsberövandet.

b) Rätt att träffa och kontakta den försvarare som företräder dem.

c) Rätten för deras försvarare att närvara och i enlighet med förfarandena i nationell rätt delta i den verkställande rättsliga myndighetens förhör av en eftersökt person. Om en försvarare deltar vid ett förhör, ska detta noteras i enlighet med det förfarande för dokumentation som föreskrivs i den berörda medlemsstatens rätt.

3. De rättigheter som föreskrivs i artiklarna 4, 5, 6, 7, 9 och, när ett tillfälligt undantag enligt artikel 5.3 tillämpas, i artikel 8 ska gälla i tillämpliga delar för förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder i den verkställande medlemsstaten.

4. Den behöriga myndigheten i den verkställande medlemsstaten ska, utan onödigt dröjsmål efter frihetsberövandet, underätta eftersökta personer om att de har rätt att utse en försvarare i den utfärdande medlemsstaten. Försvararen i den utfärdande medlemsstaten ska ha till uppgift att bistå försvararen i den verkställande medlemsstaten genom att ge den försvararen information och råd i syfte att låta den eftersökta personen utöva sina rättigheter i enlighet med rådets rambeslut 2002/584/RIF.

5. Om eftersökta personer önskar utöva rätten att utse en försvarare i den utfärdande medlemsstaten och inte redan har en sådan försvarare ska den behöriga myndigheten i den verkställande medlemsstaten omedelbart informera den behöriga myndigheten i den utfärdande medlemsstaten. Den behöriga

myndigheten i den medlemsstaten ska utan onödigt dröjsmål ge de eftersökta personerna information för att underlätta för dem att utse en försvarare där.

6. Den eftersökta personens rätt att utse en försvarare i den utfärdande medlemsstaten ska inte påverka de tidsfrister som anges i rambeslut 2002/584/RIF eller den verkställande rättsliga myndighetens skyldighet att inom ramen för dessa tidsfrister och under de villkor som fastställs enligt det rambeslutet av-göra om personen ska överlämnas.

Artikel 11

Rättshjälp

Detta direktiv ska inte påverka tillämpningen av nationell lagstiftning om rättshjälp, som ska vara tillämplig i enlighet med stadgan och Europakonventionen.

Artikel 12

Rättsmedel

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden liksom personer som är eftersökta vid förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder har tillgång till effektiva rättsmedel enligt nationell rätt, om rättigheterna enligt detta direktiv har åsidosatts.

2. Utan att det påverkar nationella bestämmelser och system för bevisstillåtlighet, ska medlemsstaterna se till att man i straffrättsliga förfaranden vid bedömningen av uttalanden som misstänkta eller tilltalade har gjort eller av bevis som upptagits med åsidosättande av deras rätt till försvarare eller när ett undantag från denna rätt har beviljats i enlighet med artikel 3.6 iakttar rätten till försvar och ser till att rätten till en rättvis rättegång respekteras.

Artikel 13

Utsatta personer

Medlemsstaterna ska säkerställa att hänsyn tas till utsatta misstänkta eller tilltalades särskilda behov vid tillämpningen av detta direktiv.

Artikel 14

Klausul om bevarande av skyddsnivån

Ingenting i detta direktiv ska ses som en begränsning av eller ett avsteg från rättigheter och rättssäkerhetsgarantier som följer av stadgan, Europakonventionen, eller andra relevanta bestämmelser i internationell rätt eller i rätten i en medlemsstat som erbjuder en högre skyddsnivå.

Artikel 15

Införlivande med nationell lagstiftning

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 27 november 2016. De ska genast underrätta kommissionen om detta.

2. När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.

3. Medlemsstaterna ska till kommissionen överlämna texten till de bestämmelser i nationell rätt som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

Artikel 16

Rapport

Kommissionen ska senast den 28 november 2019 överlämna en rapport till Europaparlamentet och rådet, med en bedömning av den omfattning i vilken medlemsstaterna har vidtagit nödvändiga åtgärder för att följa detta direktiv, inbegripet en utvärdering av tillämpningen av artikel 3.6 jämförd med artikel 8.1 och 8.2, vid behov åtföljd av lagstiftningsförslag.

Artikel 17

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 18

Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna i enlighet med fördragen.

Utfärdat i Strasbourg den 22 oktober 2013.

På Europaparlamentets vägnar

M. SCHULZ

Ordförande

På rådets vägnar

V. LEŠKEVIČIUS

Ordförande

Sammanfattning av promemorian Rätten till försvarare, m.m. (Ds 2015:7)

I promemorian övervägs genomförandet i svensk rätt av Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part under rättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet.

I promemorian görs bedömningen att gällande svensk rätt i stora delar uppfyller direktivets krav. För att fullt ut uppfylla kraven föreslås bl.a. följande.

I rättegångsbalken förtydligas att bestämmelsen om samtal i enrum mellan en frihetsberövad misstänkt eller tilltalad och hans eller hennes försvarare ska gälla inte endast en anhållen eller häktad utan även en gripen person. Rätten, som liksom tidigare ska vara oinskränkt för den som har en offentlig försvarare, ska gälla som utgångspunkt för en frihetsberövad med en privat försvarare. När försvararen är privat ska förundersökningsledaren eller åklagaren kunna besluta att samtal inte får äga rum, om det är nödvändigt antingen för att hindra att sakens utredning försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet på förvaringsplatsen.

Vid förhör med en misstänkt som har en offentlig försvarare ska den misstänkte alltid ha rätt att ha försvararen närvarande. En misstänkt som har en privat försvarare ska som utgångspunkt ha rätt att ha denne närvarande när han eller hon förhörs. Förundersökningsledaren eller åklagaren ska kunna besluta att försvararen inte får närvara, om det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet.

I häkteslagen förtydligas att elektronisk kommunikation mellan en frihetsberövad misstänkt eller tilltalad och hans eller hennes offentliga försvarare, i likhet med vad som redan gäller i fråga om brev m.m., inte får vägras. När försvararen är privat ska elektronisk kommunikation kunna vägras förutsatt att det är nödvändigt för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Om en avlyssning skulle innebära att kommunikationen inte måste vägras, ska kommunikation kunna avlyssnas i stället. Motsvarande ska gälla brev m.m. mellan den frihetsberövade och den privata försvararen.

Rätten enligt rättegångsbalken för en frihetsberövad att få en närstående underrättad om frihetsberövandet ska gälla vuxna frihetsberövade medan motsvarande underrättelse avseende en frihetsberövad person under 18 år ska regleras i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. En underrättelse som avser en underårig frihetsberövad ska innehålla även skälen för frihetsberövandet. Undersökningsledaren eller åklagaren ska kunna besluta att skjuta upp en underrättelse om frihetsberövande när det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning försvåras. En underrättelse som avser en underårig ska inte lämnas, om det strider mot hans eller

hennes bästa. Socialnämnden ska underrättas om ett frihetsberövande av en underårig och skälen för det.

Prop. 2015/16:187

Bilaga 2

En person som eftersöks enligt en svensk arresteringsorder för verkställighet av en frihetsberövande påföljd och som anträffas i ett annat land ska ha rätt att utse ett biträde i Sverige. Biträdet ska bistå i förfarandet i det andra landet om den eftersökte ska överlämnas hit.

Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2016.

Lagförslagen i promemorian Rätten till försvarare, m.m. (Ds 2015:7)

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs⁹ att 21 kap. 9 §, 23 kap. 10 § och 24 kap. 21 a § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

9 §

Försvarare för den som är anhållen eller häktad må ej förvägras att sammanträffa med honom. Försvararen äge i enrum meddela sig med den anhållne eller häktade; annan än offentlig försvarare dock endast om undersökningsledaren eller åklagaren medger det eller rätten finner det kunna ske utan men för utredningen eller för ordningen eller säkerheten å förvaringsplatsen.

Den som är gripen, anhållen eller häktad har rätt att träffa sin försvarare och samtala med honom eller henne i enrum. När försvararen är utsedd av den frihetsberövade får dock undersökningsledaren eller åklagaren under förundersökningen besluta att samtal i enrum inte får äga rum, om det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning försvåras eller avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet på förvaringsplatsen. Beslutet ska vara skriftligt och ange de skäl som det grundas på. Beslutet får överklagas till rätten.

Offentlig försvarare så ock av den misstänkte utsedd försvarare, som uppgivits för rätten, skola kallas till huvudförhandling eller annat rättens sammanträde för förhandling.

En offentlig försvarare eller försvarare som är utsedd av den misstänkte och som uppgetts för rätten ska kallas till en huvudförhandling eller ett annat sammanträde inför rätten.

23 kap.

10 §¹⁰

Undersökningsledaren bestämmer, med de begränsningar som följer av andra-sjätte styckena, vem som får närvara vid förhör.

Vid förhör ska såvitt möjligt ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne närvara.

⁹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294/1, 6.11.2013, s. 1, Celex 32013L0048).

¹⁰ Senaste lydelse 2008:67.

Ett biträde till en person som förhörs har rätt att närvara vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen och biträdet svarar mot de krav som ställs på försvarare i 21 kap. 3 § tredje stycket.

Den misstänkte och hans eller hennes försvarare har rätt att närvara vid förhör som hålls på den misstänktes begäran enligt 18 § andra stycket. Vid andra förhör får försvararen närvara, om det kan ske utan men för utredningen.

Vid förhör med den misstänkte har han eller hon rätt att ha sin försvarare närvarande. När försvararen är utsedd av den misstänkte och förhöret inte hålls på den misstänktes begäran enligt 18 § andra stycket får dock undersökningsledaren eller åklagaren besluta att försvararen inte får närvara, om det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning försvåras eller avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Beslutet ska vara skriftligt och ange de skäl som det grundas på. Vid annat förhör har den misstänkte eller försvararen rätt att närvara, om förhöret hålls på den misstänktes begäran enligt 18 § andra stycket eller om det kan ske utan men för utredningen.

Målsägandebitråde har rätt att närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans eller hennes närvaro inte är till men för utredningen.

Ett målsägandebitråde har rätt att närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans eller hennes närvaro inte är till men för utredningen.

Är den som hörs under 15 år, bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

När den som hörs är under 15 år bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

Undersökningsledaren får besluta att det som har förekommit vid förhör inte får uppenbaras.

att det som har förekommit vid

24 kap. 21 a §¹¹

När någon har frihetsberövats genom gripande enligt 7 § första stycket, genom överlämnande till en polisman enligt 7 § andra stycket och då inte har frigivits, genom anhållande eller genom häktning enligt 17 §, ska någon av

Den som har frihetsberövats genom gripande enligt 7 § första stycket, genom överlämnande till en polisman enligt 7 § andra stycket och då inte har frigetts, genom anhållande eller genom häktning enligt 17 § har rätt att

¹¹ Senaste lydelse 2008:67.

den frihetsberövades närmaste anhöriga eller någon annan person som står *den frihetsberövade* särskilt nära *underrättas* om frihetsberövandet *så snart det kan ske utan men för utredningen.*

utan dröjsmål få någon av *sina* närmaste anhöriga eller någon annan person som står *honom eller henne* särskilt nära *underrättad* om frihetsberövandet.

Undersökningsledaren eller åklagaren får dock under förundersökningen besluta att skjuta upp en underrättelse, om det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning försvåras. När det inte längre finns skäl för beslutet ska en underrättelse lämnas utan dröjsmål.

Om den frihetsberövade motsätter sig att någon underrättas om frihetsberövandet, får underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

Underrättelse behöver inte lämnas om frihetsberövandet har upphört.

Om den frihetsberövade motsätter sig att någon underrättas om frihetsberövandet, får en underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

En underrättelse behöver inte lämnas, om frihetsberövandet har upphört.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Prop. 2015/16:187
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs¹ att 5 och 6 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §²

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för brott, *skall* vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge omedelbart underrättas samt kallas till förhör som hålls med den unge, *om detta inte är till men för utredningen eller det annars finns särskilda skäl mot det.*

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för brott, *ska* vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge omedelbart underrättas samt kallas till förhör som hålls med den unge. *Om den unge har gripits, anhållits eller häktats på grund av brottsmisstanken, ska en sådan vuxen samtidigt eller annars omedelbart efter frihetsberövandet underrättas om detta och skälen för det.*

Undersökningsledaren eller åklagaren får dock under förundersökningen besluta att skjuta upp en underrättelse om brottsmisstanke, en kallelse till förhör eller en underrättelse om frihetsberövande, om det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning försvåras. När det inte längre finns skäl för beslutet ska en underrättelse omedelbart lämnas. Detsamma gäller en kallelse, om ett förhör med den unge ska hållas.

Första stycket gäller inte, om en underrättelse eller en kallelse strider mot den unges bästa eller det annars finns särskilda skäl mot en sådan.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294/1, 6.11.2013, s. 1, Celex 32013L0048).

² Senaste lydelse 2002:382.

En underrättelse om frihetsberövande behöver inte lämnas, om frihetsberövandet har upphört.

6 §³

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa, *skall* socialnämnden genast underrättas. Av underrättelsen *skall* det framgå om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott samt hur den misstänkte ställt sig till deltagande.

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa, *ska* socialnämnden genast underrättas. Av underrättelsen *ska* det framgå om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott samt hur den misstänkte ställt sig till ett deltagande.

Om den unge har gripits, anhållits eller häktats på grund av brottsmisstanken, ska socialnämnden samtidigt eller annars genast efter frihetsberövandet underrättas om detta och skälen för det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

³ Senaste lydelse 2002:447.

Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder

Prop. 2015/16:187
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs¹ att det i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder ska införas en ny paragraf, 8 kap. 3 §, och närmast före 8 kap. 3 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

Biträde när en arresteringsorder för verkställighet av en frihetsberövande påföljd har utfärdats i Sverige

3 §

När en arresteringsorder för verkställighet av en frihetsberövande påföljd har utfärdats i Sverige har den som eftersöks rätt att utse ett biträde här. Biträdet ska genom information och råd bistå den eftersöktes försvarare eller ombud i den verkställande medlemsstaten i förfarandet om överlämnande till Sverige.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294/1, 6.11.2013, s. 1, Celex 32013L0048).

Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

Härigenom föreskrivs¹ att 3 kap. 4, 5, 7 och 8 §§ häkteslagen (2010:611) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

En intagen får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske. *Sådan kommunikation får dock vägras om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning enligt 5 §.*

En intagen får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske.

Elektronisk kommunikation mellan den intagne och hans eller hennes offentliga försvarare får inte vägras. Elektronisk kommunikation med en försvarare som är utsedd av den intagne får vägras under förundersökningen, om det är nödvändigt för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. I andra fall får sådan kommunikation vägras, om den kan äventyra säkerheten.

Kommunikation får endast vägras, om det inte är tillräckligt att avlyssna den enligt 5 §.

5 §

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och en annan person får avlyssnas, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. De som ska kommunicera med varandra ska i förväg informeras om kontrollen.

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare får inte avlyssnas. Sådan kommunikation mellan en intagen och en av honom eller henne utsedd försvarare får avlyssnas, om en avlyssning innebär att kommunikationen inte måste vägras. I andra fall får en intagens

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsuler myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294/1, 6.11.2013, s. 1, Celex 32013L0048).

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentlige försvarare får inte avlyssnas. De som ska kommunicera med varandra ska i förväg informeras om kontrollen.

7 §

Försändelser mellan en intagen och en av honom eller henne utsedd försvarare ska vidarebefordras, om det inte under förundersökningen är nödvändigt att vägra vidarebefordran för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet.

I andra fall än som avses i 6 § får en intagen vägras att sända eller ta emot en försändelse, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten. En försändelse som den intagne inte får sända eller ta emot får hållas kvar.

I andra fall får en intagen vägras att sända eller ta emot en försändelse, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten.

En försändelse som den intagne inte får sända eller ta emot får hållas kvar.

8 §

En försändelse som hålls kvar får inte granskas utan den intagnes medgivande, om det inte är absolut nödvändigt av säkerhetsskäl.

En försändelse som hålls kvar får granskas endast om

1. den intagne har medgett det,
2. en granskning i fall som avses i 7 § första stycket innebär att en vidarebefordran av försändelsen inte måste vägras, eller
3. det i fall som avses i 7 § andra stycket är absolut nödvändigt av säkerhetsskäl.

En försändelse som avses i 6 § får endast granskas i syfte att utreda vem avsändaren är.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder

Härigenom föreskrivs¹ att det i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder ska införas en ny paragraf, 7 kap. 3 §, och närmast före 7 kap. 3 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

Biträde när en arresteringsorder för verkställighet av en frihetsberövande påföljd har utfärdats i Sverige

3 §

När en arresteringsorder för verkställighet av en frihetsberövande påföljd har utfärdats i Sverige har den som eftersöks rätt att utse ett biträde här. Biträdet ska genom information och råd bistå den eftersöktes försvarare eller ombud i den verkställande staten i förfarandet om överlämnande till Sverige.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294/1, 6.11.2013, s. 1, Celex 32013L0048).

Förteckning över remissinstanser (Ds 2015:7)

Prop. 2015/16:187
Bilaga 4

Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Västra Sverige, Helsingborgs tingsrätt, Jönköpings tingsrätt, Solna tingsrätt, Umeå tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Karlstad, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggandet rådet, Kustbevakningen, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Tullverket, Skatteverket, Lunds universitet (Juridiska fakulteten), Stockholms universitet (Juridiska fakulteten), Sveriges advokatsamfund, Centrum för rättvisa, RIKS KRIS, Svenska avdelningen av Internationella Juristkommissionen.

Lagförslagen i promemorian Genomförande av EU:s försvarardirektiv; kompletterande förslag (tilläggspromemorian)

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs¹⁸ att 21 kap. 3 och 9 §§ och 23 kap. 10 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Vid sin talans förberedande och utförande *må* den misstänkte biträdas av försvarare.

Försvarare utses av den misstänkte. Är den misstänkte under *aderton* år eller lider han av en allvarlig psykisk störning, utses försvarare av den som har vårdnaden om honom. Har den misstänkte *för sig* ställt rättegångsombud, anses ombudet som försvarare.

En person får inte vara försvarare, om han har eller har haft uppdrag åt den misstänkte eller ekonomiska förbindelser med denne och omständigheterna är ägnade att minska förtroendet för hans förmåga att iaktta vad som åligger en försvarare enligt 7 § första stycket. Utländsk medborgare eller den som har hemvist utom riket får inte vara försvarare om det med hänsyn till rikets säkerhet är olämpligt. Om försvarare i övrigt gäller 12 kap. 2–5 §§ samt 6 § andra stycket.

Föreslagen lydelse

21 kap.

3 §¹⁹

Vid sin talans förberedande och utförande *får* den misstänkte biträdas av *en* försvarare.

En försvarare utses av den misstänkte. Är den misstänkte under *18* år eller lider han *eller hon* av en allvarlig psykisk störning, utses försvarare av den som har vårdnaden om honom *eller henne*. Har den misstänkte ställt rättegångsombud *för sig*, anses ombudet som försvarare.

En person får inte vara försvarare, om han *eller hon* har eller har haft uppdrag åt den misstänkte eller ekonomiska förbindelser med denne och omständigheterna är ägnade att minska förtroendet för hans *eller hennes* förmåga att iaktta vad som åligger en försvarare enligt 7 § första stycket. *En* utländsk medborgare eller den som har hemvist utom riket får inte vara försvarare om det med hänsyn till rikets säkerhet är olämpligt. *För en gripen, anhållen eller häktad får endast den som uppfyller de krav som ställs i 5 § första stycket*

¹⁸ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294/1, 6.11.2013, s. 1, Celex 32013L0048).

¹⁹ Senaste lydelse 1992:1511.

9 §

Försvarare för den som är anhållen eller häktad må ej förvägras att sammanträffa med honom. Försvararen äge i enrum meddela sig med den anhållne eller häktade; annan än offentlig försvarare dock endast om undersökningsledaren eller åklagaren medgiver det eller rätten finner det kunna ske utan men för utredningen eller för ordningen eller säkerheten å förvaringsplatsen.

Offentlig försvarare så ock av den misstänkte utsedd försvarare, som uppgivits för rätten, skola kallas till huvudförhandling eller annat rättens sammanträde för förhandling.

Den som är gripen, anhållen eller häktad har rätt att träffa sin offentliga försvarare och samtala med honom eller henne i enrum. Detsamma gäller för en misstänkt som har utsett en försvarare som uppfyller de krav som ställs i 3 § tredje stycket.

En offentlig försvarare eller en försvarare som har utsetts av den misstänkte och som har uppgetts för rätten ska kallas till huvudförhandlingen eller ett annat sammanträde inför rätten.

23 kap.

10 §²⁰

Undersökningsledaren bestämmer, med de begränsningar som följer av andra-sjätte styckena, vem som får närvara vid förhör.

Vid förhör ska såvitt möjligt ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne närvara.

Ett biträde till en person som förhörs har rätt att närvara vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen och biträdet svarar mot de krav som ställs på försvarare i 21 kap. 3 § tredje stycket.

Den misstänkte och hans eller hennes försvarare har rätt att närvara vid förhör som hålls på den misstänktes begäran enligt 18 § andra stycket. Vid andra förhör får försvararen närvara, om

Undersökningsledaren bestämmer, med de begränsningar som följer av andra-sjätte styckena, vem som får närvara vid ett förhör.

Vid ett förhör ska såvitt möjligt ett trovärdigt vittne utsett av undersökningsledaren närvara.

Ett biträde till en person som förhörs har rätt att närvara vid förhöret om det kan ske utan men för utredningen och biträdet uppfyller de krav som ställs på en försvarare i 21 kap. 3 § tredje stycket.

Den misstänkte har rätt att själv närvara och ha sin försvarare närvarande vid ett förhör som hålls på den misstänktes begäran enligt 18 § andra stycket. Vid andra förhör med den misstänkte

²⁰ Senaste lydelse 2008:67.

det kan ske utan men för utredningen.

har han eller hon rätt att ha sin försvarare närvarande. En försvarare som inte uppfyller de krav som ställs på en försvarare i 21 kap. 3 § tredje stycket får dock förhindras att närvara om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet ska avvärjas. Vid förhör med någon annan än den misstänkte får en försvarare närvara om det kan ske utan men för utredningen.

Målsägandebiträde har rätt att närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans eller hennes närvaro inte är till men för utredningen.

Är den som hörs under 15 år, bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

Undersökningsledaren får besluta att det som har förekommit vid förhör inte får uppenbaras.

Ett målsägandebiträde har rätt att närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans eller hennes närvaro inte är till men för utredningen.

När den som hörs är under 15 år bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

Undersökningsledaren får besluta att det som har förekommit vid ett förhör inte får uppenbaras.

Denna lag träder i kraft den 27 november 2016.

Härigenom föreskrivs²¹ att 3 kap. 4, 5 och 6 §§ och 6 kap. 2 § häkteslagen (2010:611) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

En intagen får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske. Sådan kommunikation får dock vägras om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning enligt 5 §.

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare får inte vägras. Detsamma gäller elektronisk kommunikation mellan en intagen och en försvarare som har utsetts av den intagne och som uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken.

5 §

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och en annan person får avlyssnas, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. De som ska kommunicera med varandra ska i förväg informeras om kontrollen.

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare får inte avlyssnas.

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare får inte avlyssnas. Detsamma gäller elektronisk kommunikation mellan en intagen och en försvarare som har utsetts av den intagne och som uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken.

6 §

Försändelser mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare, en svensk myndighet eller ett internationellt organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda

Försändelser mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare, en svensk myndighet eller ett internationellt organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda

²¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsuler myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294/1, 6.11.2013, s. 1, Celex 32013L0048).

Prop. 2015/16:187
Bilaga 5

ska vidarebefordras utan granskning. En sådan försändelse till en intagen ska dock inte vidarebefordras utan hållas kvar, om det finns anledning att anta att uppgiften om avsändare av försändelsen är oriktig.

ska vidarebefordras utan granskning. *Detsamma gäller försändelser mellan en intagen och en försvarare som har utsetts av den intagne och som uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken.* En sådan försändelse till en intagen ska dock inte vidarebefordras utan hållas kvar, om det finns anledning att anta att uppgiften om avsändare av försändelsen är oriktig.

6 kap.

2 §

Ett beslut om restriktioner enligt 1 § får avse inskränkningar i rätten att

1. placeras tillsammans med andra intagna enligt 2 kap. 1 § andra stycket,
2. vistas i gemensamhet enligt 2 kap. 5 §,
3. följa vad som händer i omvärlden enligt 2 kap. 9 §,
4. inneha tidskrifter och tidningar enligt 2 kap. 11 §,
5. ta emot besök enligt 3 kap. 1 § första stycket,
6. stå i förbindelse med annan genom elektronisk kommunikation enligt 3 kap. 4 §, eller
6. stå i förbindelse med annan genom elektronisk kommunikation enligt 3 kap. 4 § första stycket, eller
7. sända och ta emot försändelser enligt 3 kap. 7 §.

Denna lag träder i kraft den 27 november 2016.

Förteckning över remissinstanser (tilläggspromemorian)

Prop. 2015/16:187
Bilaga 6

Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Västra Sverige, Helsingborgs tingsrätt, Solna tingsrätt, Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Sveriges advokatsamfund.

Lagrådsremissens lagförslag

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs²² att 21 kap. 9 §, 23 kap. 10 § och 24 kap. 21 a § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

9 §

Försvarare för den som är anhållen eller häktad må ej förvägras att sammanträffa med honom. Försvararen äge i enrum meddela sig med den anhållne eller häktade; annan än offentlig försvarare dock endast om undersökningsledaren eller åklagaren medgiver det eller rätten finner det kunna ske utan men för utredningen eller för ordningen eller säkerheten å förvaringsplatsen.

Den som är gripen, anhållen eller häktad har rätt att träffa sin försvarare. Om en försvarare som är utsedd av den misstänkte inte uppfyller de krav som ställs i 5 § första stycket, får undersökningsledaren eller åklagaren besluta att den misstänkte inte får träffa sin försvarare om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Beslutet ska vara skriftligt och innehålla de skäl som det grundas på. Den misstänkte eller försvararen får begära att rätten prövar beslutet.

Om den misstänkte har rätt att träffa sin försvarare ska det få ske i enrum.

Offentlig försvarare så ock av den misstänkte utsedd försvarare, som uppgivits för rätten, skola kallas till huvudförhandling eller annat rättens sammanträde för förhandling.

En offentlig försvarare eller en försvarare som har utsetts av den misstänkte och meddelats rätten ska kallas till huvudförhandlingen, liksom till andra sammanträden inför rätten.

²² Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsuler myndigheter under frihetsberövandet, i den ursprungliga lydelsen.

Undersökningsledaren bestämmer, med de begränsningar som följer av andra-sjätte styckena, vem som får närvara vid förhör.

Vid förhör ska såvitt möjligt *ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne* närvara.

Ett biträde till en person som förhörs har rätt att närvara vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen och biträdet *svarar mot* de krav som ställs på försvarare i 21 kap. 3 § tredje stycket.

Den misstänkte *och hans eller hennes försvarare* har rätt att närvara vid förhör som hålls på den misstänktes begäran enligt 18 § andra stycket. Vid andra förhör *får försvararen närvara, om det kan ske utan men för utredningen.*

Målsägandebitråde har rätt att närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans eller hennes närvaro inte är till men för utredningen.

Är den som hörs under 15 år, bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

Undersökningsledaren bestämmer, med de begränsningar som följer av andra-sjätte styckena, vem som får närvara vid *ett* förhör.

Vid *ett* förhör ska *om* möjligt *ett trovärdigt vittne utsett av undersökningsledaren* närvara.

Ett biträde till en person som förhörs har rätt att närvara vid förhöret om det kan ske utan men för utredningen och *om* biträdet *uppfyller de* krav som ställs på *en* försvarare i 21 kap. 3 § tredje stycket.

Den misstänkte har rätt att *själv* närvara *och ha sin försvarare närvarande* vid *ett* förhör som hålls på den misstänktes begäran enligt 18 § andra stycket. Vid andra förhör *med den misstänkte har han eller hon rätt att ha sin försvarare närvarande. En försvarare som inte uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket får dock förhindras att närvara om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Vid förhör med någon annan än den misstänkte får den misstänktes försvarare närvara om det kan ske utan men för utredningen.*

Ett målsägandebitråde har rätt att närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans eller hennes närvaro inte är till men för utredningen.

När den som hörs *är* under 15 år bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

²³ Senaste lydelse 2008:67.

Undersökningsledaren får besluta att det som har förekommit vid förhör inte får uppenbaras.

Undersökningsledaren får besluta att det som har förekommit vid *ett* förhör inte får uppenbaras.

24 kap.
21 a §²⁴

När någon har frihetsberövats genom gripande enligt 7 § första stycket, genom överlämnande till en polisman enligt 7 § andra stycket och då inte har frigivits, genom anhållande eller genom häktning enligt 17 §, ska någon av den frihetsberövades närmaste anhöriga eller någon annan person som står den frihetsberövade särskilt nära underrättas om frihetsberövandet så snart det kan ske utan men för utredningen.

Om den frihetsberövade motsätter sig att någon underrättas om frihetsberövandet, får underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

Underrättelse behöver inte lämnas om frihetsberövandet har upphört.

Den som har frihetsberövats genom gripande enligt 7 § första stycket, genom överlämnande till en polisman enligt 7 § andra stycket och då inte har frigetts, genom anhållande eller genom häktning enligt 17 § har rätt att så snart som möjligt få någon av sina närmaste anhöriga eller någon annan person som står honom eller henne särskilt nära underrättad om frihetsberövandet. Undersökningsledaren får besluta att skjuta upp en underrättelse om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras. När det inte längre finns skäl för beslutet ska en underrättelse lämnas så snart som möjligt.

Om den frihetsberövade motsätter sig att någon underrättas om frihetsberövandet, får *en* underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

En underrättelse behöver inte lämnas om frihetsberövandet har upphört.

Denna lag träder i kraft den 27 november 2016.

²⁴ Senaste lydelse 2008:67.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Prop. 2015/16:187
Bilaga 7

Härigenom föreskrivs¹ att 5, 6 och 32 a §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §²

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för brott, *skall* vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge omedelbart underrättas *samt* kallas till förhör som hålls med den unge, *om detta inte är till men för utredningen eller det annars finns särskilda skäl mot det.*

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för brott, *ska* vårdnadshavaren eller *någon* annan som svarar för den unges vård och fostran samt *någon* annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge omedelbart underrättas *och* kallas till förhör som hålls med den unge. *Om den unge har gripits, anhållits eller häktats på grund av brottsmisstanken, ska en sådan vuxen underrättas om detta och om skälen för det samtidigt med underrättelsen om brottsmisstanken eller annars omedelbart efter frihetsberövandet.*

Undersökningsledaren får besluta att skjuta upp en underrättelse om brottsmisstanke, en kallelse till förhör eller en underrättelse om frihetsberövande om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras. När det inte längre finns skäl för beslutet ska en underrättelse omedelbart lämnas. Detsamma gäller en kallelse till förhör.

En underrättelse eller kallelse enligt första stycket ska inte göras om det strider mot den unges bästa eller om det finns andra särskilda skäl.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet, i den ursprungliga lydelsen.

² Senaste lydelse 2002:382.

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott *på vilket fängelse kan följa, skall* socialnämnden genast underrättas. Av underrättelsen *skall* det framgå om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott *samt* hur den misstänkte ställt sig till deltagande.

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott *som kan leda till fängelse, ska* socialnämnden genast underrättas. Av underrättelsen *ska* det framgå *huruvida* den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott *och* hur den misstänkte ställt sig till *ett* deltagande.

Om den unge har gripits, anhållits eller häktats på grund av brottsmisstanken, ska socialnämnden underrättas om detta och om skälen för det samtidigt med underrättelsen om brottsmisstanken eller annars genast efter frihetsberövandet.

32 a §⁴

Ett juridiskt biträde ska förordnas för den unge

1. vid en utredning enligt 31 § första stycket, om det inte är uppenbart att den unge saknar behov av det, och

2. vid en utredning enligt 31 § andra eller tredje stycket, om det finns synnerliga skäl för det.

Ansökan om sådant biträde görs av åklagaren eller den unges vårdnadshavare hos tingsrätten. Bestämmelserna i 21 kap. 5–8 §§, 9 § *andra* stycket och 10 § rättegångsbalken ska tillämpas *be- träffande* sådant juridiskt biträde.

En ansökan om *ett* sådant biträde görs av åklagaren eller den unges vårdnadshavare hos tingsrätten. Bestämmelserna i 21 kap. 5–8 §§, 9 § *tredje* stycket och 10 § rättegångsbalken ska tillämpas *i fråga om ett* sådant juridiskt biträde.

Denna lag träder i kraft den 27 november 2016.

³ Senaste lydelse 2002:447.

⁴ Senaste lydelse 2010:478.

Häri genom föreskrivs⁵ att 3 kap. 4–8 §§ och 6 kap. 2 § häkteslagen (2010:611) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

En intagen får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske. Sådan kommunikation får dock vägras om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning enligt 5 §.

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare får inte vägras. Detsamma gäller elektronisk kommunikation mellan en intagen och en försvarare som den intagne har utsett om försvararen uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken.

Om den intagne har utsett en försvarare som inte uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken, får elektronisk kommunikation mellan den intagne och försvararen vägras om det är nödvändigt för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet.

5 §

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och en annan person får avlyssnas, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. De som ska kommunicera med varandra ska i förväg informeras om kontrollen.

Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare får inte avlyssnas. Elektronisk kommunikation mellan en intagen och hans eller hennes försvarare får inte avlyssnas.

⁵ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsuler myndigheter under frihetsberövandet, i den ursprungliga lydelsen.

Försändelser mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare, en svensk myndighet eller ett internationellt organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda ska vidarebefordras utan granskning. En sådan försändelse till en intagen ska dock inte vidarebefordras utan hållas kvar, om det finns anledning att anta att uppgiften om avsändare av försändelsen är oriktig.

6 §

Försändelser mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare, en svensk myndighet eller ett internationellt organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda ska vidarebefordras utan granskning. *Detsamma gäller försändelser mellan en intagen och en försvarare som den intagne har utsett om försvararen uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken.* En sådan försändelse till en intagen ska dock inte vidarebefordras utan hållas kvar, om det finns anledning att anta att uppgiften om avsändare av försändelsen är oriktig.

7 §

Om en intagen har utsett en försvarare som inte uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken, ska försändelser mellan den intagne och försvararen vidarebefordras såvida det inte är nödvändigt att vägra vidarebefordran för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet.

I andra fall än som avses i 6 § får en intagen vägras att sända eller ta emot en försändelse, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten. *En försändelse som den intagne inte får sända eller ta emot får hållas kvar.*

I andra fall än som avses i första stycket eller i 6 § får en intagen vägras att sända eller ta emot en försändelse, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten.

En försändelse som den intagne inte får sända eller ta emot får hållas kvar.

8 §

En försändelse som hålls kvar får *inte* granskas utan den intagnes medgivande, om det inte är absolut nödvändigt av säkerhetsskäl.

En försändelse som hålls kvar får granskas *endast om* den intagne har medgett det, eller det i fall som avses i 7 § andra stycket är absolut nödvändigt av säkerhetsskäl.

En försändelse som avses i 6 § får endast granskas *i syfte* att utreda vem avsändaren är. En försändelse som avses i 6 § eller 7 § *första stycket* får endast granskas *för* att utreda vem avsändaren är. Prop. 2015/16:187 Bilaga 7

6 kap.

2 §

Ett beslut om restriktioner enligt 1 § får avse inskränkningar i rätten att

1. placeras tillsammans med andra intagna enligt 2 kap. 1 § andra stycket,

2. vistas i gemensamhet enligt 2 kap. 5 §,

3. följa vad som händer i omvärlden enligt 2 kap. 9 §,

4. inneha tidskrifter och tidningar enligt 2 kap. 11 §,

5. ta emot besök enligt 3 kap. 1 § första stycket,

6. stå i förbindelse med annan genom elektronisk kommunikation enligt 3 kap. 4 §, eller

6. stå i förbindelse med annan genom elektronisk kommunikation enligt 3 kap. 4 § *första eller tredje styckena*, eller

7. sända och ta emot försändelser enligt 3 kap. 7 §.

Denna lag träder i kraft den 27 november 2016.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2016-05-11

Närvarande: F.d. justitierådet Lennart Hamberg samt justitieråden Anita Saldén Enérus och Ingemar Persson.

Genomförande av EU:s försvarardirektiv

Enligt en lagrådsremiss den 28 april 2016 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
3. lag om ändring i häkteslagen (2010:611).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Sofie Lundin.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Inledning

Den 22 oktober 2013 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet. Direktivet, som utgör ett led i EU:s arbete med att stärka misstänkta och tilltalades processuella rättigheter i straffrättsliga förfaranden, ska vara genomfört den 27 november 2016. I lagrådsremissen föreslås lagändringar som krävs för att genomföra direktivet.

Förslaget till lag om ändring i häkteslagen

3 kap. 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätten för intagna personer att stå i förbindelse med andra genom elektronisk kommunikation. Av första meningen framgår att elektronisk kommunikation får ske i den utsträckning det lämpligen kan ske. Av remissen framgår (s. 26) att med uttrycket *lämpligen kan ske* avses praktiska förutsättningar för kommunikation t.ex. anstaltens tillgång till utrustning. Av andra meningen framgår att sådan kommunikation kan vägras om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning enligt 3 kap. 5 §.

I remissen föreslås att paragrafen kompletteras med två nya stycken. Enligt det nya andra stycket får elektronisk kommunikation inte vägras mellan en intagen och hans eller hennes offentliga försvarare. Enligt det nya tredje stycket får elektronisk kommunikation i vissa fall vägras mellan en intagen och hans eller hennes privata försvarare.

Det går inte att utläsa av lagtexten hur de nya styckena förhåller sig till de befintliga bestämmelserna i första stycket. Det framgår således inte om elektronisk kommunikation får vägras mellan den intagne och hans eller hennes offentliga försvarare med hänvisning till att nödvändig utrustning saknas. Det framgår inte heller entydigt om sådan kommunikation kan vägras med hänsyn till att den skulle kunna äventyra säkerheten på ett sådant sätt som inte kan avhjälpas med avlyssning. Under det fortsatta lagstifningsarbetet bör paragrafen förtydligas i detta avseende.

3 kap. 6 och 7 §§

I 6 § finns bestämmelser om förbud mot att hålla kvar försändelser mellan en intagen och hans eller hennes försvarare, en svensk myndighet eller ett visst internationellt organ. Bestämmelsen har hittills omfattat offentliga försvarare. I remissen föreslås ett tillägg i andra meningen varav framgår att förbudet även avser försändelser mellan en intagen och en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare. I ett nytt första stycke i 7 § föreskrivs att om en privat försvarare inte uppfyller dessa krav ska försändelser mellan den intagne och försvararen vidarebefordras om det inte är nödvändigt att vägra vidarebefordran för att avvärja fara. Eftersom bestämmelsen i det nya första stycket i 7 § stycket kompletterar regleringen i 6 § föreslår Lagrådet att bestämmelsen tas in i 6 §.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar övriga lagförslag utan erinran.

Justitiedepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 2 juni 2016

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, Y Johansson, M Johansson, Baylan, Bucht, Hultqvist, Hellmark Knutsson, Andersson, Ygeman, A Johansson, Bolund, Damberg, Bah Kuhnke, Shekarabi, Fridolin, Wikström, Hadzialic, Eriksson, Linde, Skog

Föredragande: statsrådet Ygeman

Regeringen beslutar proposition 2015/16:187 Genomförande av EU:s försvarardirektiv

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upphäver eller upprepar ett normgivningsbemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EU-regler
---------------------------	---	--

Lag om ändring i rättegångsbalken		32013L0048
Lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare		32013L0048
Lag om ändring i häkteslagen (2010:611)		32013L0048

